

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Andrea Lásková

Služby péče o předškolní děti v České republice jako nástroj úspěšného slad'ování práce a rodiny

Diplomová práce

Praha
2009

Autor práce: **Andrea Lásková**

Vedoucí práce: **PhDr. Gabriela Munková, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

LÁSKOVÁ, Andrea. *Služby péče o předškolní děti v České republice jako nástroj úspěšného sladování práce a rodiny*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Katedra veřejné a sociální politiky, 2009. 98 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Gabriela Munková, CSc.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem „*Služby péče o předškolní děti v České republice jako nástroj úspěšného sladování práce a rodiny*“ hodnotí fungování současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice jako nástroje úspěšného sladování práce a rodiny a pokouší se doporučit konkrétní kroky, které by přispěly k lepšímu fungování tohoto systému v budoucnu. V rámci hodnocení současného systému byly identifikovány jak aspekty, které k funkčnosti systému z hlediska sladování práce a rodiny přispívají, tak i nedostatky, které naopak jeho funkčnost omezují. Práce se pak podrobněji věnovala zjištěným nedostatkům a odhalování jejich příčin, na základě kterých bylo možné uvažovat nad dalšími kroky, které by se měly v budoucnosti podniknout. Jako hlavní doporučení do budoucna je uváděno vypracování nové koncepce rodinné politiky, jejímž cílem by bylo odstranění zjištěných nedostatků současného systému. Při práci na nové koncepci by měla probíhat diskuse mezi všemi aktéry, kteří hrají v současném systému služeb péče o předškolní děti roli, měla by být zohledňována doporučení nadnárodních a mezinárodních subjektů i neziskových organizací a inspirace pro konkrétní opatření by měly být čerpány z příkladů dobré praxe ze zahraničí.

Abstract

Diploma thesis „*Služby péče o předškolní děti v České republice jako nástroj úspěšného sladování práce a rodiny*“ evaluates the current system of pre-school childcare services in the Czech Republic as a tool for a successful reconciling work and family and tries to recommend particular steps that would contribute to improve the functioning of the system in the future. Within the current system evaluation, on the one hand, the aspects, which contribute to the functionality of the system were identified,

but on the other hand, some of the deficiencies which may limit the functionality of the system were detected. Afterwards, the study devoted to the shortcomings in detail and to detecting their causes, which allow to think about the next steps in the future. To develop a new conception of family policy with the aim of removing shortcomings of the current system is presented as the main recommendations for the future. When working on a new concept, a discussion among all the actors who play the role in the current system of pre-school childcare services should take place, the recommendations of supra-national and international bodies and non-profit organizations should be taken into account and inspiration for specific measures should be taken from examples of good practice from abroad.

Klíčová slova

Harmonizace (sladování) práce a rodiny, práce, rodina, služby péče o předškolní děti, předškolní zařízení, rodinná politika

Keywords

Work-family reconciliation, work, family, pre-school childcare services, preschool facilities, family policy

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 10.1.2009

Andrea Lásková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí mé diplomové práce paní PhDr. Gabriele Munkové, CSc. za její odborné vedení, ochotu, cenné rady a připomínky. Poděkovat bych chtěla také všem respondentům, se kterými jsem provedla rozhovor a odborníkům, kteří mi poskytli informace. V neposlední řadě patří poděkování také celé mé rodině a přátelům za jejich podporu a trpělivost, kterou se mnou měli během doby, kdy jsem se na tuto diplomovou práci nejvíce soustředila.

Obsah

1. Úvod	9
2. Metodologie	13
3. Teoretická východiska	15
4. Vymezení a strukturace problému diplomové práce	23
4.1 Publikované studie a realizované empirické výzkumy na toto téma	24
4.2 Význam funkčního systému služeb	25
4.3 Vliv celkových společenských faktorů	28
4.4 Aktéři v oblasti služeb péče o předškolní děti	28
4.4.1 Mezinárodní a nadnárodní instituce	29
4.4.2 Stát	32
4.4.3 Zřizovatelé zařízení kolektivní péče o děti	34
4.4.4 Poskytovatelé individuální placené péče o děti	36
4.4.5 Ředitelé zařízení péče o předškolní děti	36
4.4.6 Zaměstnavatelé	37
4.4.7 Nestátní neziskové organizace	38
4.4.8 Rodiny s předškolními dětmi	40
4.4.9 Rekapitulace rolí jednotlivých aktérů	41
5. Analýza a hodnocení současného systému	43
5.1 Spektrum služeb péče o předškolní děti v ČR	43
5.2 Nejčastěji využívané a méně využívané služby péče o předškolní děti v ČR	47
5.3 Stanovení kritérií hodnocení současného systému	49
5.4 Vlastní průběh hodnocení současného systému	50
5.4.1 Teritoriální a kapacitní dostupnost služeb péče o předškolní děti	51
5.4.2 Vstřícnost služeb k zaměstnaným rodičům (otevírací doba)	54
5.4.3 Finanční nákladnost služeb	56
5.4.4 Důvěra rodičů v kvalitu služeb	59
5.5 Celkové zhodnocení systému a identifikace nedostatků	60
6. Možnosti odstranění nebo zmírnění nedostatků	64
6.1 Příčiny existujících nedostatků	64
6.2 Doporučení a možnosti odstranění (zmírnění) nedostatků	66
7. Závěr	70
8. Resumé	74
9. Summary	75
10. Použitá literatura	77
11. Přílohy	83

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autor: Andrea Lásková

Konzultant: PhDr. Gabriela Munková, CSc.

Předpokládaný název práce: Možnosti péče o předškolní děti v České republice

Úvod a popis problému:

Instituce péče o předškolní děti jsou jedním z nástrojů, které pomáhají rodičům sladit jejich pracovní a rodinnou roli. Úspěšné skloubení práce a rodiny nepochybně přispívá nejen ke spokojenosti samotného rodiče, ale pozitivně působí také na dítě a spokojený život celé rodiny. Každý rodič malého dítěte si však před nástupem do zaměstnání musí položit otázku, kam a komu své dítě svěří, zatímco bude plnit své pracovní povinnosti. Odpovědět na tuto otázku nemusí být vždy snadné a záleží na řadě proměnných, jako je například typ konkrétního zaměstnání, pracovní úvazek rodiče, vstřícnost zaměstnavatele, pracovní doba, ochota širší rodiny pomáhat a řada dalších. Možnosti péče o malé děti by podle mého názoru měly být nastaveny tak, aby vyhovovaly potřebám všech rodičů. Důležitým faktorem v jednotlivých státech je však podoba konkrétní rodinné politiky, která se následně v možnostech péče o malé děti odráží. Českou republiku můžeme zatím ještě řadit mezi státy, které se vyznačují „familistickou“ polohou rodinné politiky. Existuje zde sice řada institucí poskytujících péči o malé děti, však v jejich rámci lze nalézt také řadu nedostatků. Jedná se například o poskytování péče do tří let věku dítěte v jeslích pouze v největších městech, nevyhovující poměr mezi časovými a finančními náklady na zabezpečení dětí v jednotlivých zařízeních a výdělkem a dalšími přínosy ze zaměstnání, nízkou kvalitou zařízení co se týče podpory harmonizace práce a rodiny aj. Vyhovují v České republice možnosti péče o malé děti zaměstnaným rodičům?

Cíle práce:

Hlavním cílem mé diplomové práce je zhodnocení možností péče o malé děti v České republice. Konkrétně bych chtěla zjistit, zda a v čem současné možnosti péče o malé děti v České republice vyhovují či nevyhovují potřebám a požadavkům zaměstnaných rodičů. V první části ukáži, jaké možnosti v České republice v tomto ohledu existují, kteří aktéři hrají v péči o malé děti klíčovou roli a jaké možnosti péče o malé děti čeští rodiče nejčastěji využívají. Ve druhé části se budu soustředit na zmapování předností a

nedostatků péče o malé děti v České republice s ohledem na potřeby zaměstnaných rodičů. Na závěr se zamyslím nad opatřeními, která by mohla případné nedostatky v péči o malé děti v České republice zlepšit.

Použití metod

Při zpracování diplomové práce budu pracovat s tištěnými zdroji, přičemž budu vycházet ze studia literatury, odborných studií a článků zabývajících se problematikou péče o předškolní děti. K analýze a hodnocení pak použiji výstupy z odborných konferencí, které se v minulosti na toto téma konaly a jiných publikací, které se péči o předškolní děti věnují. Důležitou metodou bude metoda polostandardizovaných rozhovorů s rodiči malých dětí, jejichž náhled na problematiku mne nejvíce zajímá. Zdrojem informací mi budou také data a závěrečné zprávy z provedených výzkumů, případně rozhovory s odborníky. K hodnocení a stanovení případných dalších kroků ke zlepšení současné situace mi jako inspirace poslouží příklady dobré praxe ze zahraničí.

Základní výzkumné hypotézy:

- 1.) Péče o předškolní děti v České republice má kromě svých předností i řadu nedostatků
- 2.) Největší nedostatky možností péče o předškolní děti rodiče spatřují v tom, že málo podporují skloubení pracovního a rodinného života

Předběžný seznam zdrojů:

- Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006-2009, dostupné z : www.mpsv.cz
- Balážová K. Sladění péče o dítě a zaměstnání [rukopis] : komparativní analýza České republiky a skandinávských zemí. Praha, 2005
- Bartáková, H. , Kulhavý V., *Rodina a zaměstnání II. Mladé rodiny.* (Deskriptivní fáze analýzy). Vyd. první. Praha : VÚPSV, 2007, ISBN 978-80-87007-62-4.
- Bečvářová, Z. Současná mateřská škola a její řízení. Praha: Portál, 2003.
- Čermáková, M. (2002). Shrnutí a doporučení. In. Čermáková, M., Hašková, H., Křížková, A., Linková, M., Maříková, H. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice.* Praha: Sociologický ústav AV ČR.

- Doležalová, J. A. (2006). *Jak se slad'uje práce a rodina ve Skandinávii?* [online].http://www.sancepro.cz/index.php?id=38&sub_id=31
- Greger, D., Ježková, V. Školní vzdělávání. Zahraniční trendy a inspirace. Praha: Karolinum, 2007.
- Havlínová, M. Zdravá mateřská škola. Praha: Portál, 1995.
- Helus, Z. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada, 2007.
- Henderson, L. (2004). Politiky na papíře?: harmonizace práce a rodiny ve Spojených státech a ve Švédsku. [online]. http://www.cec-wys.org/kontext/3996b22c/kapitola_5.pdf
- Imershein, A. W., Pugh Mathis M. K., McNeece, A.C. and associates. Who cares for the children? : a case study of policies and practices. New York: General Hall, 1995
- Kuchařová, V., Svobodová, K. *Sít' zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR*. Praha :VÚPSV, 2006., ISBN 80-87007-51-4
- Matějček, Z. Co děti potřebují? Praha: Portál, 1994.
- Možný, Ivo, Sociologie rodiny, Sociologické nakladatelství, Praha 2002
- Národní koncepce rodinné politiky, MPSV, 2005. Dostupné z : www.mpsv.cz
- Nešporová, O. Harmonizace rodiny a zaměstnání : rodiny s otci na rodičovské dovolené. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2005.
- Potůček, M. Veřejná politika. Praha: Slon, 2006.
- Sirovátka, T. a kol., *Rodina, zaměstnání a sociální politika* . Vyd. 1. Brno: Albert, 2006. 279 s. ;. ISBN 80-7326-104-9
- Šmelová, E. Mateřská škola, teorie a praxe. Olomouc, 2004.

Další zdroje:

www.msmt.cz

www.mvcr.cz

www.novimuzi.eu

www.stm.fi/Resource.phx/eng/subjt/famil/paren/index.htx

www.rovneprilezitosti.cz/

Datum:

Podpis konzultanta:

1. Úvod

Jak vyplývá z různých výzkumů¹, rodina a zaměstnání patří v české společnosti mezi jedny z nejuznávanějších hodnot. Protože jsou obě sféry (rodina i zaměstnání) v životě lidí považovány za velmi důležité, je nutné zabývat se jejich vzájemným vztahem. Je potřeba zabránit tomu, aby byly tyto sféry v konfliktu a snažit se spíše o jejich harmonizaci. Podle výzkumu Haškové a Křížkové však „*pouze necelá pětina žen a třetina mužů, kteří mají děti, nemají problémy s harmonizací pracovní a rodinné zátěže. Obdobím, které muži i ženy identifikují jako nejvíce „problémové“, je doba do 6 let věku dětí,...*“ [Hašková, Křížková, 2003]. Jestliže tedy rodiče považují za nejvíce problémové období od narození do 6 let věku jejich dětí, je v rámci snah o harmonizaci práce a rodiny potřeba zaměřit se právě na rodiče s dětmi v tomto věku. V České republice je problematice sladování práce a rodiny věnována pozornost zejména v rámci rodinné politiky. Rodinná politika má k dispozici určité nástroje, které by měly při sladování práce a rodiny rodičům předškolních dětí sloužit jako pomoc. Jedním z takovýchto nástrojů jsou služby péče o předškolní děti. Pro to, aby rodiče předškolních dětí mohli své pracovní a rodinné povinnosti dobře sladovat, je však důležitá existence takových služeb péče o předškolní děti, které by toto sladování dobře umožňovaly. Na důležitost systému služeb péče o předškolní děti vzhledem k úspěšnému sladování práce a rodiny upozorňuje i Sylva Höhne. Ve své studii *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití* píše, že sociální dávky nejsou jediným řešením pro usnadnění péče o děti. Svou úlohu podle ní hrají i služby péče o děti a další opatření pro úspěšnější sladění rodinných povinností a pracovního uplatnění. Mezi hlavní pilíř institucionálního zajištění řadí mateřské školy, jejichž nezastupitelnost zdůrazňují i rodiče předškolních a školních dětí. Kromě finanční formy podpory rodiny, patří podle ní tedy dobrá dostupnost a kvalita zařízení péče o předškolní děti s přijatelnými cenami k nejpotřebnějším službám v oblasti usnadnění rodičovství, péče a výchovy dětí [Höhne, 2008]. V České republice určitý systém služeb péče o předškolní děti existuje, je však otázkou, do jaké míry tyto služby rodičům předškolních dětí umožňují práci a rodinu sladovat a zda by v tomto ohledu nebylo potřeba současný systém služeb péče o předškolní děti v některých aspektech zlepšit.

---

¹ Mezi jeden z výzkumů patří např. výzkum *Naše společnost 2005*, jehož výsledky zpracovala N.Horáková a které jsou dostupné na http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100045s_horakova-hodnoty.pdf

Výše nastíněné problematice se bude věnovat i má diplomová práce s názvem *„Služby péče o předškolní děti v České republice jako nástroj úspěšného sladování práce a rodiny“*. Téma práce jsem si zvolila kvůli tomu, že se sama již poměrně dlouhou dobu problematikou rodin s malými dětmi zabývám. První mou větší prací, která se rodin s malými dětmi dotkla, byla bakalářská práce s názvem *„Neúplné rodiny a jejich sociální zabezpečení v České republice a ve Velké Británii“*. Poté jsem téma neúplných rodin opustila a začala se zabývat problematikou harmonizace práce a rodiny. V rámci kurzu Metody analýzy a tvorby politik jsme spolu s Hanou Rokosovou vypracovaly dvě na sebe navazující studie *„Nedostatečné možnosti sladění pracovního a rodinného života rodičů s malými dětmi - s ohledem na kvalitní výchovu malých dětí“* a *„Lepší harmonizace práce a rodiny rodičů s malými dětmi - s ohledem na kvalitnější výchovu malých dětí“*. V této diplomové práci s názvem *„Služby péče o předškolní děti v České republice jako nástroj úspěšného sladění práce a rodiny“* bych se chtěla na problematiku sladování profesního a rodinného života podívat z jiného úhlu pohledu, než jsem se dívala doposud. Bude mě zajímat především současný systém služeb péče o předškolní děti, který mají čeští zaměstnaní rodiče k dispozici. Ve výše jmenovaných studiích, které jsme spolu s Hanou Rokosovou napsaly, jsme se soustředily na harmonizaci práce a rodiny s ohledem na malé děti a jejich výchovu, ale problematice týkající se fungování systému služeb péče o předškolní děti, jako nástroje sladování práce a rodiny nebyla věnována téměř žádná pozornost. Předmětem zájmu této diplomové práce bude tedy fungování současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice, který budu pojímat jako jeden z nástrojů sladování profesních a rodinných rolí rodičů předškolních dětí.

Hlavním cílem mé diplomové práce je prostřednictvím analýzy současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice zhodnotit fungování tohoto systému jako nástroje úspěšného sladování pracovního a rodinného života. Pomocí tohoto hodnocení by měly být odhaleny jak aspekty, ve kterých současný systém služeb péče o předškolní děti z hlediska sladování práce a rodiny funguje, tak i nedostatky, které jeho fungování omezují. Dalším významným cílem je pak poskytnout v oblasti služeb péče o předškolní děti jistá doporučení do budoucna, prostřednictvím kterých bychom posléze mohli nastavit systém služeb péče o předškolní děti, tak aby zaměstnaným rodičům při sladování jejich pracovních a rodinných rolí pomáhal ještě o něco lépe.

V rámci práce se pokusím také identifikovat klíčové aktéry, kteří se ve zkoumané oblasti pohybují, a kteří funkčnost systému z hlediska sladování práce a rodiny ovlivňují a identifikovat hlavní příčiny zjištěných nedostatků.

Mezi základní otázky, které si budu v průběhu práce klást patří tyto:

1. Jací aktéři hrají ve zkoumané oblasti roli?
2. Jaká je role jednotlivých aktérů?
3. Jaké služby péče o předškolní děti v České republice existují?
4. Jaké služby jsou zaměstnanými rodiči předškolních dětí nejčastěji využívány?
5. V jakých aspektech současný systém služeb péče o předškolní děti v České republice funguje jako dobrý nástroj pro sladování práce a rodiny?
6. Lze nalézt v systému služeb péče o předškolní děti vzhledem ke sladování práce a rodiny nějaké nedostatky? Jaké mohou být jejich příčiny?
7. Jaké kroky by se měly podniknout ve snaze o ustanovení takového systému, který by při sladování práce a rodiny více pomáhal?

Přínosem této práce bude zhodnocení funkčnosti současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice jako nástroje sladování práce a rodiny. Prostřednictvím tohoto hodnocení budou odhaleny jak aspekty, ve kterých současný systém jako nástroj sladování práce a rodiny funguje, tak i jeho nedostatky, které mohou rodičům předškolních dětí sladování práce a rodiny komplikovat. Dále budou identifikovány klíčové příčiny zjištěných nedostatků, na základě nichž předložím pro oblast služeb péče o předškolní děti jistá doporučení pro budoucí kroky, které by následně mohly vést k větší funkčnosti systému (tedy k takovému systému služeb péče o předškolní děti, který by harmonizaci práce a rodiny lépe umožňoval).

Při zpracování mé diplomové práce a provádění analýzy budu používat řadu metod, jako je například metoda analýzy dokumentů a dat, metoda stromu problémů nebo analýza aktérů. Za účelem analýzy a zisku cenných informací budu také osobně či prostřednictvím emailu dotazovat aktéry a odborníky, kterých se sledovaná problematika dotýká a provedu kvalitativní šetření prostřednictvím rozhovorů s rodiči předškolních dětí. Konkrétní užití a aplikace jednotlivých metod při zpracování tématu mé diplomové práce bude popsáno níže.

V první části diplomové práce bude pozornost věnována teoretickým východiskům, vymezení a strukturaci problému. Vysvětlím důležitost existence takového systému služeb péče o předškolní děti, který z hlediska sladování práce a

rodiny dobře funguje (tzn. že rodičům úspěšné skloubení práce a rodiny umožňuje). Ukážu, jací aktéři v této oblasti figurují a jaké faktory ovlivňují existenci a fungování systému služeb péče o předškolní děti, který je v České republice k dispozici. Ve druhé části se pak zaměřím na hodnocení současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice. Pokusím se zjistit nejen to, v čem současný systém jako nástroj sladování práce a rodiny funguje, ale i to, jaké nedostatky lze v rámci tohoto systému z hlediska jeho funkčnosti nalézt. Poté se zaměřím na možnosti odstranění zjištěných nedostatků a pokusím se identifikovat jejich příčiny. Na základě identifikace příčin se pak budu snažit nastítnit doporučení pro případné další kroky.

2. Metodologie

Důležitou metodou při zpracování tématu mé diplomové práce bude metoda analýzy dokumentů a dat. Abych mohla tuto analýzu provést bude potřeba získat nejrozumnější informace a data, která se k předmětu mého zájmu vztahují. V rámci sběru dat se budu snažit získat jak sekundární data, tak data primární. Ke sběru dat použiji tištěné články z časopisů, odborné publikace a studie, závěrečné zprávy z již provedených výzkumů, vládní dokumenty, konkrétní právní předpisy, internetové portály a záznamy z konferencí a diskusí, které se tématu služeb péče o předškolní děti týkají. Významným zdrojem primárních dat mi budou informace, které získám prostřednictvím polostandardizovaných rozhovorů s rodiči předškolních dětí, kteří jsou buď zaměstnaní, nebo do zaměstnání hodlají v blízké budoucnosti nastoupit. S rodiči předškolních dětí budou provedeny celkem tři rozhovory. Mezi respondenty budou dvě ženy a jeden muž. Toto složení jsem si vybrala záměrně kvůli tomu, že v současné době jsou to stále ještě většinou ženy, které nastupují na rodičovskou dovolenou a častěji řeší problémy s kombinací práce a rodiny. Abych však nedotazovala pouze ženy a nebyla tak jednostranně zaměřená, začlenila jsem do vzorku i jednoho muže. Protože se jedná o velmi malý výzkumný vzorek, data získaná z rozhovorů nebudou mít reprezentativní povahu. Jejich účelem však bude posloužit jako podklad pro analýzu, zdroj hlubšího poznání a náhledu do problematiky. Mimo to mi výpovědi rodičů pomohou při určování kritérií pro hodnocení fungování současného systému služeb péče o předškolní děti. Další informace získám prostřednictvím rozhovorů nebo emailové korespondence s odborníky a s aktéry, kteří se v oblasti služeb péče o předškolní děti pohybují a prostřednictvím odborných diskusí, kterých se sama zúčastním.

Jinou důležitou metodou bude metoda stromu problémů. Tato metoda slouží ke zjišťování klíčových příčin a důsledků problému a k jejich přehledné strukturaci. Metodu stromu problémů využiji zejména v rámci vymezení problému. Pomocí této metody se pokusím vysvětlit význam funkčního systému služeb péče o předškolní děti. Metoda stromu problémů mi pomůže také při hledání klíčových příčin zjištěných nedostatků, které v systému služeb péče o předškolní děti v České republice existují a které mohou úspěšnou kombinaci práce a rodiny rodičům předškolních dětí komplikovat. Na základě zjištění klíčových příčin existujících nedostatků, bude možné podat jistá doporučení pro případné další kroky, které by se za účelem zlepšení současného systému mohly podniknout.

Jako neméně významná metoda poslouží také metoda analýzy aktérů. Ta mi pomůže při určování klíčových aktérů, kteří v oblasti služeb péče o předškolní děti hrají roli. Mezi aktéry, kterým se budu v rámci této analýzy věnovat zařadím mezinárodní a nadnárodní instituce, stát, zřizovatele zařízení kolektivní péče, ředitele zařízení, poskytovatele individuální placené péče, zaměstnavatele, nevládní neziskové organizace a rodiny s předškolními dětmi. Na základě této metody poznám konkrétní role jednotlivých aktérů, jejich vliv na existenci a fungování služeb péče o předškolní děti a to, jaké zájmy jednotliví aktéři v oblasti služeb péče o předškolní děti upřednostňují.

3. Teoretická východiska

Teorie, které se systému služeb péče o předškolní děti dotýkají, se pohybují na různých úrovních obecnosti. Pokud je tedy předmětem této diplomové práce současný systém služeb péče o předškolní děti jako o jeden z nástrojů, prostřednictvím něhož by mělo být rodičům malých dětí umožněno úspěšné sladění práce a rodiny, dala by se zde nalézt řada teoretických konceptů, které se k danému tématu váží. Na nejobecnější úrovni by zde mohly posloužit teorie a typologie sociálního státu. Jakým typem sociálního státu daná země je, totiž významným způsobem ovlivňují hodnoty, které jsou v určité společnosti uznávány a upřednostňovány. Tyto hodnoty se následně promítají i do konkrétní podoby rodinné politiky státu a jejích priorit, což se dále může odrazit v konkrétním podobě a fungování systému služeb péče o předškolní děti, který v dané zemi existuje. Z tohoto důvodu bude potřeba zaměřit se také na teorie a modely rodinných politik. Vzhledem k tomu, že služby péče o předškolní děti jsou v této diplomové práci pojímány jako nástroj pro dosažení úspěšného sladění práce a rodiny, daly by se zde uplatnit také koncepty, jako je koncept rovných příležitostí mezi muži a ženami nebo (ještě více konkrétněji) koncepty týkající se harmonizace práce a rodiny. Tyto koncepty v současné době ztělesňují významné společenské hodnoty a promítají se do řady evropských a mezinárodních směrnic². V následujících řádcích se na teorie, které považuji vzhledem k tématu mé diplomové práce jako klíčové, zaměřím podrobněji. Budu postupovat od obecnějšího teoretického rámce k tomu konkrétnějšímu.

Typologie sociálního státu a modely rodinných politik

Obecně by tedy bylo možné říci, že úroveň pomoci občanům ze strany státu, záleží na tom, jakým typem sociálního státu daná země je. Sociální stát představuje významné téma, kterého se dotýká velké množství odborné literatury. Mezi nejvýznamnější teoretiky sociálního státu patří Gøsta Esping-Andersen. Tento dánský autor vytvořil vlastní typologii sociálních států. Ve své knize *The Three Worlds of Welfare Capitalism* se zaměřil na rozdíly existujících sociálních států na základě způsobu stratifikace a míry dekomodifikace. V rámci jednotlivých typů sociálních států

---

²Viz. např. Koldinská, Tomeš, *Sociální právo Evropské unie*, 2003

se zabýval také uspořádáním vztahů mezi státem, trhem a rodinou. Podle Esping-Andersena lze tedy rozeznávat 3 ideální typy sociálního státu: liberální (liberal welfare state), korporativistický (corporatist welfare state) a sociálně-demokratický sociální stát (social-democratic welfare state). [Esping-Anderssen, 1990]. Liberální model sociálního státu se vyznačuje sociální pomocí založenou na testování příjmů těch, kteří o pomoc žádají a menší úrovni redistribuce. Korporativistické sociální státy se opírají o konzervativní ideologie. Klade se zde důraz na rodinu, tradici a na princip subsidiarity. V sociálně-demokratickém typu sociálního státu jsou uplatňovány prvky univerzalizmu a vysoké míry dekomodifikace [Esping-Anderssen, 1990].

Z typologie Esping-Andersena vychází řada odborníků, někteří ji navíc o další typy sociálního státu doplňují. V literatuře tedy můžeme najít i typologie sociálních států, které obsahují více než 3 modely sociálního státu. Jak uvádí Matějková s Paloncyovou, nejčastěji jsou zmiňovány čtyři typy sociálního státu, které lze ještě doplnit o pátý. Jedná se o *liberální* (anglosaský), *sociálně demokratický* (skandinávský) *konzervativní* (bismarckovský), *prorodinně orientovaný* (latinský) a pátý *postsocialistický* režim sociálního státu [Matějková, Paloncyová, 2004]. Matějková s Paloncyovou se v rámci jejich studie zaměřují na vztah rodinné politiky a konkrétního typu sociálního státu. Autorky uvádí, že liberální typ sociálního státu se v oblasti podpory rodiny vyznačuje tím, že není stanovena výše minimální mzdy ovlivňující životní minimum a odpovědnost za péči o děti spočívá na rodičích a soukromých institucích. Sociálně-demokratický model v oblasti podpory rodiny je pak charakterizován plošnými základními dávkami rodinám, vysokými ostatními sociálními dávkami, dlouhou rodičovskou dovolenou a rozvinutým systémem institucí péče o děti. V konzervativním modelu je podle autorek tradiční rodina chápána jako základní prvek sociální struktury, živitel je zde hlavním zdrojem příjmů a systém institucí péče o děti je méně rozvinutý. Prorodinný typ sociálního státu je v oblasti podpory rodiny charakteristický nízkou úrovní dávek a malou pomocí státu rodinám v péči o děti. Pro postsocialistický typ sociálního státu je pak v oblasti podpory rodiny příznačná vysoká nezaměstnanost, dlouhá rodičovská dovolená, rozvinutý systém péče o děti a nárok na sociální dávky je testovaný, jejichž výše často demotivuje k pracovnímu zapojení [Matějková, Paloncyová, 2004].

Přístupy sociálních států a veřejných politik k rodině pak shrnuje Tomáš Sirovátka ve své stati *Rodina a reprodukce versus zaměstnání a role sociální politiky*. Podrobněji se věnuje různým postojům veřejné politiky k rodinám. Veřejné politiky

členění podle toho, jakým způsobem jsou zaměřené na rodinu. Píše, že v evropských zemích můžeme v současné době rozlišit dva hlavní „modelové“ přístupy veřejné politiky zaměřené k rodině. První nazývá „familistickou“ rodinnou politikou, druhý pak „de-familistickou“ rodinnou politikou. Familistická pro-rodinná politika podle něho vychází z konzervativního přístupu a snahy podržet, či obnovit tradiční křesťanské hodnoty, jako je morální závaznost a stabilita manželského svazku. Tento přístup pak podle Sirovátky domácnosti přisuzuje maximum závazků při zajištění blahobytu. De-familistický přístup je podle autora naopak více ženám nakloněný a snaží se spíše o snížení pečovatelské zátěže rodiny. Tyto politiky vnímá jako ty, které u jednotlivců snižují míru spoléhání se na rodinu a jako ty, které maximalizují kontrolu jedince nad ekonomickými zdroji nezávisle na rodinných nebo partnerských reciprocitách. Nezávislost na rodině a partnerovi mohou podle Sirovátky ženy získat pouze zapojením se do trhu práce a realizací jejich pracovních rolí. Naráží však na problém pečovatelských závazků, které ženám při takovýchto snahách brání. Podle autora je pak tzv. „de-familizace“ velmi závislá na opatřeních sociálního státu. Je si však vědom toho, že nelze vnímat zaměření politik sociálních států výlučně buď jako „familistické“, nebo jako „defamilistické“. Vždy jde podle něho o vhodnou míru uplatnění jednoho či druhého principu [Sirovátka, 2006]. Autor se dále podrobněji věnuje hlavním znakům jednotlivých přístupů. Nejprve rozebírá režim „familistický“. Podle autora se v rámci tohoto režimu v rodině spoléhá na hlavní roli živitele, jehož mzda je dostatečná pro životní standard celé rodiny. Píše, že tento režim je založen především na sociálních transferech souvisejících se zaměstnáním, poměry náhrady dávek sociálního pojištění jsou vysoké a vyznačuje se také relativně dlouhou rodičovskou dovolenou (obvykle dva až tři roky). Poukazuje však na to, že tento typ rodině příliš neposkytuje takové služby, jako je péče o děti mladší tří let či péče o staré lidi, neusnadňuje ovšem ani přístup k podobným privátním službám. Tento režim byl však podle autora vybudován na předpokladech, které jsou v současné době stále méně stabilní. Má na mysli zejména současnou existenci vysoce dynamických trhů práce, velkého rizika nezaměstnanosti a rodiny jako nestabilní instituce. „Familistický“ konzervativní kontinentální model se, podle Sirovátky, obtížně přizpůsobuje novým sociálním změnám, které souvisejí s novou ekonomikou služeb, globalizací a individualizací [Sirovátka, 2006]. „De-familistický“ přístup pak Sirovátka vidí jako ten, který adekvátně reaguje na soudobé sociální trendy včetně nízké fertility a na faktory, které jsou v pozadí. Dále upozorňuje na to, že tyto politiky rodinu od pečovatelských funkcí oprostují a přenášejí je na jiné

subjekty [Sirovátka, 2006]. Sirovátka však uvádí i jiné autory, kteří se touto problematikou zabývali a poukazuje na fakt, že se jednotlivé přístupy nemusí striktně vylučovat a v určitých případech se mohou prolínat. Autor cituje Leitnerovou, která uvažovala nad čtyřmi ideálními typy přístupu k veřejné politice. Jedná se o volitelný familismus, explicitní familismus, de-familismus a implicitní familismus [Sirovátka, 2006].

Tabulka č.1: kombinace přístupů

familizace	de-familizace	
	silná	slabá
silná	1 volitelný familismus	2 explicitní familismus
slabá	4 de-familismus	3 implicitní familismus

Zdroj: Sirovátka, 2006 (Původní zdroj Leitnerová)

Podle Sirovátky Leitnerová vnímá volitelný familismus jako ten, který na jedné straně sice podporuje rodinu v jejích pečovatelských funkcích, současně však poskytuje možnosti oprostít se od pečovatelských povinností (využíváním veřejných nebo soukromých tržních služeb a disponuje rozvinutou formální péčí o děti (také formální péče pro děti mladší tří let) i finančními transfery spojenými s péčí o děti v rodině). Explicitní familismus pak Leitnerová podle toho, co uvádí Sirovátka, vidí jako podporující rodinu v péči o její členy, ale neposkytuje žádné alternativy rodinné péče (formální péče o děti je nerozvinutá, jsou však zdůrazňovány transfery spojené s péčí o děti). Implicitní familismus pak pojímá jako ten, který se zřiká aktivit v podpoře péče ze strany rodiny i v jiných alternativních formách péče – nicméně rodina vzhledem k absenci alternativních služeb zůstává výhradním subjektem péče (neposkytuje se zde formální péče o děti ani dávky jako ocenění péče v rodině. Poslední přístup Leitnerové, který Sirovátka uvádí, je de-familismus. Ten podle ní poskytuje možnosti zajištění péče mimo rodinu, nepodporuje však právo rodiny na péči a neoceňuje v rodině poskytovanou péči (podporuje institucionální péči o děti/členy mimo rodinu, ale nepodporuje moc dlouhé pobírání dávek spojených s péčí v rodině.[Sirovátka, 2006].

Tabulka č. 2 Klasifikace zemí podle politik v péči o děti

	Formální péče o děti	
	silná	slabá
Dávky při péči o děti	1 BE, DK, FI, FR, SWE	2 AUT, GE, IT, LUX
Žádné/nízké dávky	4 IRL, UK	3 GR, PO, SP

Zdroj: Sirovátka, 2006 (Původní zdroj Leitnerová)

Koncepty rovných příležitostí a koncepty harmonizace práce a rodiny

S tématem služeb péče o předškolní děti jako nástroje pro úspěšné sladování práce a rodiny souvisí i koncepty rovných příležitostí mužů a žen a významněji pak koncepty týkající se harmonizace práce a rodiny. Jak už bylo zmíněno, tyto koncepty odrážejí významné společenské hodnoty a promítají se tak do řady mezinárodních a evropských směrnic. Jak píše Koldinská a Tomeš, počátky snah o dosažení rovnosti mezi muži a ženami lze vysledovat už ve *Všeobecné deklaraci lidských práv* z roku 1948. Ta se rovnosti mezi muži a ženami částečně dotkla, když se vyslovovala k zákazu diskriminace podle pohlaví. Tyto principy se pak promítly do *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* (1966) [Koldinská, Tomeš, 2003]. Koldinská s Tomešem dále píše, že rovnost mezi muži a ženami má mnoho dimenzí, jež svou povahou zasahují do oblasti politického, občanského, rodinného i ekonomického života (včetně zaměstnání) [Koldinská, Tomeš, 2003]. S ohledem na téma mé diplomové práce je zde důležitá především oblast ekonomická (zejména zaměstnání) a oblast rodinného života. V mezinárodním kontextu se rovnosti mužů a žen v zaměstnání věnovala pozornost nejprve ve vztahu ke stejnému odměňování. Tato problematika byla poprvé upravena v r.1951 *Mezinárodní organizací práce*, kdy byla prosazována zásada stejné mzdy za práci stejné hodnoty bez ohledu na pohlaví. [Koldinská, Tomeš, 2003]. Jak píše Koldinská a Tomeš, i na úrovni Evropské unie je stejné odměňování mužů a žen stěžejním principem, který byl zakotven už ve směrnicích Evropského hospodářského společenství. V rámci Evropské unie je v současné době prosazován princip rovnosti mezi muži a ženami v zaměstnání nejen s ohledem na stejné odměňování, ale také na stejný přístup mužů a žen k zaměstnání, pracovním podmínkám, sociální ochraně, odborné přípravě atd. [Koldinská, Tomeš, 2003]. S postupným rozvojem snah o dosažení rovnosti mezi muži a ženami se objevují i snahy o dosažení harmonizace práce a rodiny, které se k principu rovnosti mužů a žen úzce váží. I tyto snahy jsou promítány do cílů Evropské unie. Například v roce 2002 byly v Barceloně představiteli členských států stanoveny důležité cíle, pomocí nichž by se mělo dosáhnout zvýšení zaměstnanosti mladých rodičů, zejména žen, a přispět tak k větší rovnosti mezi muži a ženami [Report from the....., 2008].

Koncepty rovných příležitostí a koncepty harmonizace práce a rodiny uplatňované v rámci Evropské unie se mohou následně promítat i do přístupů jednotlivých členských států k daným oblastem. I v České republice je výše zmíněným

konceptům věnována stále větší pozornost a zabývá se jimi řada autorů. Například Alena Křížková ve své stati *Nepříliš harmonická realita. Rodičovské kombinace práce a péče v mezích genderové struktury současné české společnosti* vidí potřebu opatření na podporu kombinace pracovního a rodinného života jako jednu z priorit jak evropské zaměstnanosti, tak i evropské strategie řešení demografických změn, zejména nízké porodnosti a stárnutí populace. Obě tyto problematiky pak podle Křížkové spojuje snaha o dosažení genderové rovnosti v oblasti práce i rodiny, což vysvětluje tím, že znevýhodnění žen v obou těchto oblastech bylo rozpoznáno jako významný důsledek stále nedostatečné zaměstnanosti žen a zároveň nízké porodnosti. Blíže pak Křížková rozebírá téma harmonizace práce a rodiny a jeho postavení v české sociologii. Píše, že v české sociologii se toto téma začíná pomalu formovat, zejména na výzkumné úrovni [Křížková, 2008]. Pokud ale Křížková uvažuje nad vysvětlením samotného pojmu harmonizace práce a rodiny, zjišťuje, že v české sociologii není tento pojem ještě úplně pevně zakotven. Uvádí, že v zahraničí se používá pojem „work-life balance“ nebo pojem „reconciliation“ [Křížková, 2008]. Křížková upozorňuje na to, že i v České republice můžeme v odborných statích nalézt mnoho synonym pojmu harmonizace, jako je například pojem „rovnováha“ nebo „sladování“ [Křížková, 2008]. Zmíněné pojmy podle Křížkové naznačují určitý pozitivní náboj a určité (vyvážené) uspořádání [Křížková, 2008]. Z textu Křížkové je zřejmé, že pokud je však používán pojem „kombinace“ práce a rodiny, nelze říci, jaké uspořádání z něho vyplývá (nemá v sobě pozitivní a ni negativní náboj), tento pojem je nejvíce neutrální [Křížková, 2008]. K tomuto pojmu bude tedy podle mého názoru vždy nutné přidat daný přívlastek, který konkrétní výsledek uspořádání objasní (například přívlastek úspěšná/neúspěšná kombinace). Pokud tedy v české sociologii zatím není dostatečné vysvětlení pojmu harmonizace práce a rodiny (popřípadě jeho synonym) k dispozici, bude nutné podívat se do zahraničí. Tam existuje celá řada definic a pojetí. Podle slovníku *A Dictionary of Human Resource Management* je pojem „work-life balance“ vysvětlen jako určitá zásada, či princip skloubení placeného zaměstnání a života v domácnosti [Heery, Noon, 2008]. Výstižně koncept harmonizace práce a rodiny vysvětluje například i Ellen Ernst Kosseková³. Tato odbornice používá pojem „work-life balance“. Volným překladem je zde „Work-life balance“ pojmem, který poukazuje na individuální vnímání rozsahu, do kterého jednotlivec ještě pociťuje pozitivní vztah mezi pracovními a rodinnými rolmi,

---

³ Ellen Ernst Kosseková působí jako profesorka na Michigan State University's School of Labor & Industrial Relations, kde se tématu harmonizace práce a rodiny věnuje

kde jsou tyto vztahy vnímány jako kompatibilní (slučitelné) a vzájemně v rovnováze. Autorka upozorňuje na fakt, že k práci a rodině se může z výzkumného hlediska přistupovat dvojím pohledem. Jedním pohledem je pohled negativní (konflikt práce a rodiny), druhým pak pohled pozitivní (práce a rodina se vzájemně obohacují). Kosseková uvádí, že koncepty konfliktu práce a rodiny byly převážně založené na přesvědčení, že čas a prostředky jednotlivců jsou omezené na to, aby je mohli rozdělit do mnoha životních rolí, které mají. Konstrukt „work-life balance“ je podle ní novějším a pozitivnějším pohledem na vztahy mezi prací a rodinou. Kosseková poukazuje na vznik nového výzkumného proudu, který představovali autoři jako je Greenhaus and Powell. Tito autoři podle Kossekové viděli práci a rodinu jako dvě vzájemně obohacující se a doplňující se sféry. V rámci tohoto pojetí je mezi těmito oblastmi možná určitá rovnováha, která může být navíc efektivní a užitečná [Kossek, 2006]. Na základě uvedených významů, kterých může pojem harmonizace práce a rodiny nabývat, je nutné říci, co tímto pojmem (či jeho synonymy) budu mít v mé diplomové práci na mysli já. Pokud tedy budu v mé diplomové práci používat pojem harmonizace pracovního a rodinného života, či jiné již zmíněné synonyma, budu tím myslet určité rovnovážné uspořádání mezi oběma sférami (zaměstnáním a rodinou) a nerezignaci ani na jednu z nich, neboli možnost rodičů realizovat se jak v rodinné, tak v pracovní sféře.

Shrnutí teoretických východisek a aplikace na situaci v ČR

S ohledem na uvedená teoretická východiska je možné říci, že na podobu systému služeb péče o předškolní děti, které v dané zemi existují má pravděpodobně vliv to, jakému typu sociálního státu se ona země nejvíce podobá a jaký typ rodinné politiky je v této zemi realizován, což je významně ovlivněno hodnotami, které jsou v dané společnosti upřednostňovány. V podobě systému se pak mohou odrážet například koncepty rovných příležitostí a koncepty harmonizace práce a rodiny, kterým je v současné době věnována stále větší pozornost. Jejich principy jsou uplatňovány nejen v rámci mezinárodních politik a politik Evropské unie, ale také v politikách jednotlivých států.

Kdybych tedy výše uvedené teorie a koncepty měla vztáhnout k situaci v České republice obecně, zařadila bych Českou republiku mezi země, které se vyznačují postsocialistickým modelem sociálního státu. Konkrétněji pak, co se týče přístupu státu k rodinám s předškolními dětmi, Českou republiku bych umístila mezi státy

s familistickou rodinnou politikou. Jakým způsobem je však v České republice v rámci existujícího systému služeb péče o předškolní děti podporován koncept harmonizace práce a rodiny, bude pravděpodobně možné říci až na základě provedené analýzy současného systému.

4. Vymezení a strukturace problému diplomové práce

V této kapitole se budu snažit vymezit a lépe strukturovat problém, kterému se bude má diplomová práce věnovat. Problém, kterým se budu v mé práci zabývat, jsem si vymezila jako fungování systému služeb péče o předškolní děti v České republice jako nástroje pro úspěšné sladování práce a rodiny.

Dalo by se říci, že podpora rodiny je obecně v České republice považována za veřejný zájem. Podle *Národní zprávy o rodině* je veřejný zájem na podpoře rodiny v situaci, kdy je rodinný život oproti jiným formám života znevýhodňován jakýmsi přirozeným podnětem pro vytváření rodinné politiky [*Národní zpráva o rodině*, 2004]. Rodinná politika tedy reaguje na veřejný zájem podpory rodiny, kdy hlavní snahou je, aby rodiny nebyly oproti jiným formám života znevýhodňovány. Rodinná politika se v rámci podpory rodin snaží mimo jiného i o skloubení možnosti uplatnění rodičů na trhu práce a možnosti vykonávat jejich rodičovské role [*Národní koncepce rodinné politiky*, 2005]. Obě sféry, rodina i zaměstnání, jsou totiž v české společnosti vysoce uznávanými hodnotami. Z výzkumu veřejného mínění vyplývá, že hodnoty týkající se rodiny a hodnoty vztahující se k zaměstnání a dosažení úspěchu v zaměstnání respondenti řadí mezi ty nejdůležitější [Horáková, 2005]. Z tohoto důvodu je tedy nutné podporovat jejich naplňování a prostřednictvím různých strategií úspěšné harmonizace práce a rodiny zabránit rezignaci na pouze jednu z nich. Pro to, aby i slučitelnost práce a rodiny byla prosazována jako veřejný zájem, svědčí i fakt, že „pouze necelá pětina žen a třetina mužů, kteří mají děti, nemají problémy s harmonizací pracovní a rodinné zátěže. Obdobím, které muži i ženy identifikují jako nejvíce „problémové“, je doba do 6 let věku dětí, což přesně odpovídá i identifikaci nejvíce znevýhodněné skupiny na trhu práce“ [Hašková, Křížková, 2003]. Jestliže tedy rodiče považují za nejvíce problémové období od narození do 6 let věku jejich dětí, je nutné zaměřit se v rámci snah o harmonizaci práce a rodiny právě na rodiče s dětmi v tomto věku. Jak už bylo zmíněno výše, rodinná politika tento veřejný zájem (zájem na dosahování úspěšné harmonizace práce a rodiny) neopomíná a má k dispozici určité nástroje, které by měly sloužit jako pomoc při jeho naplňování. Jedním z nástrojů rodinné politiky, který by měl ve sladování pracovního a rodinného života rodičům předškolních dětí pomáhat, jsou právě služby péče o předškolní děti [MPSV, 2008]. V jakých aspektech však současný systém služeb péče o předškolní děti jako nástroj sladování práce a rodiny funguje a co může naopak jeho funkčnost omezovat, se pokusím ukázat níže.

4.1 Publikované studie a realizované empirické výzkumy na toto téma

Předtím, než se zaměřím na podrobnější strukturaci problému, je potřeba zmínit fakt, že tématu mé diplomové práce se už v určitých ohledech dotkly některé odborné studie a empirické výzkumy, které byly v minulosti realizovány. Je možné nalézt řadu studií a empirických výzkumů, které se tématem služeb (zařízení) péče o předškolní děti nebo tématem harmonizace práce a rodiny v České republice již zabývaly. Mezi autory, kteří se v současné době službám péče o předškolní děti věnují patří například Lada Wichterlová⁴, která se soustředí na zařízení typu jeslí a jejich dostupnost, nebo Věra Kuchařová spolu s Kamilou Svobodovou⁵, které se komplexně věnují síti zařízení péče o předškolní děti v České republice. Tématem harmonizace práce a rodiny, různých strategií a politik sladování práce a rodiny se zabývala například Alena Křížková a kol.⁶ nebo Miluše Rezková⁷, která zpracovala výsledky z výzkumného šetření *Naše společnost 2003*, přičemž se zaměřila především na pracovní a rodinné povinnosti zaměstnaných rodičů a zhodnotila postoj zaměstnavatelů.

Řada studií a výzkumů se však z velké části soustředí pouze na jedno z uvedených témat, buď převážnou část své pozornosti věnují harmonizaci práce a rodiny nebo službám péče o předškolní děti. Studie na téma harmonizace práce a rodiny se sice někdy služeb péče o předškolní děti dotýkají, ale pojmají tuto problematiku spíše z obecného hlediska, tudíž se určitým konkrétnějším otázkám příliš nevěnují. Studie nebo výzkumná šetření, které by se hlouběji věnovaly fungování služeb péče o předškolní děti ve vztahu k harmonizaci práce a rodiny se mi zatím nepodařilo nalézt. V mé diplomové práci se proto budu snažit na tuto problematiku podívat konkrétněji a odpovědět na některé otázky, které v rámci již publikovaných studií a realizovaných výzkumů zodpovězeny nebyly.

---

⁴ Tomuto tématu se věnuje v publikaci, kterou spolu s dalším autory vypracovala s názvem *Klíč k jeslím*, vydané v roce 2007 Gender Studies.

⁵ Na síť zařízení péče o předškolní děti se autorky zaměřily v rámci své výzkumné studie *Síť zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR*, kterou vydal VÚPSV v roce 2006.

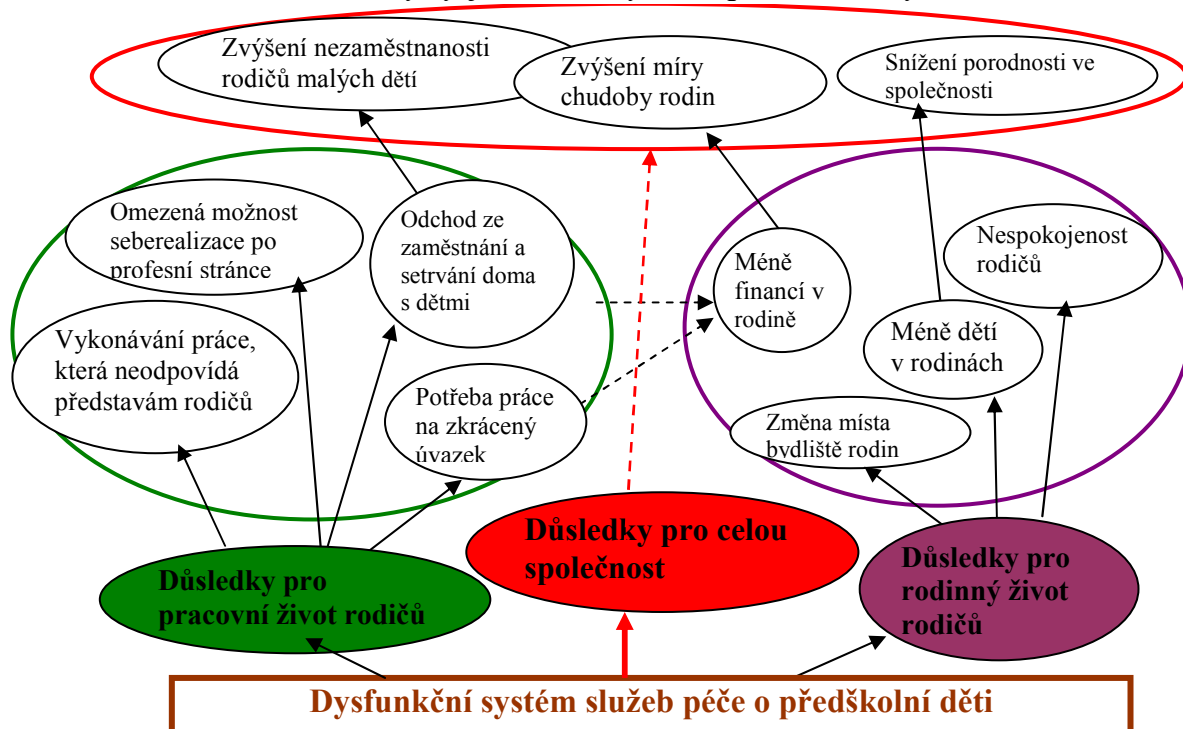
⁶ Na téma harmonizace práce a rodiny se soustředí v rámci své studie s názvem *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR : politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*, kterou vydal Sociologický ústav AV v roce 2005.

⁷ Tisková zpráva, která informuje o zpracování výsledků z výzkumu s názvem *Pracovní a rodinné povinnosti hodnocení pomocí zaměstnavatelů. Zájem o zařízení pro péči o děti* je Dostupná z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100228s_eu30530.pdf>.

4.2 Význam funkčního systému služeb

Proč je nutné se systémem služeb péče o předškolní děti a jeho fungováním z hlediska umožnění harmonizace práce a rodiny zabývat, se nyní pokusím ukázat. Význam a důležitost existence takových služeb péče o předškolní děti, které jako dobrý nástroj úspěšného sladění práce a rodiny fungují (tzn. zaměstnaným rodičům umožňují sladit jejich pracovní a rodinné povinnosti), se pokusím vymezit prostřednictvím důsledků, ke kterým by mohlo dojít, kdyby byl systém služeb péče o předškolní děti v tomto ohledu dysfunkční⁸. Pro větší názornost uvádím grafické schéma (Schéma č. 1).

Schéma č.1: Možné důsledky dysfunkčního systému práce a rodiny

Existence systému služeb péče o předškolní děti, který rodičům neumožňuje sladování pracovního a rodinného života, může vést k různým negativním důsledkům. Může to mít dopad nejen na konkrétní rodiny s předškolními dětmi a na pracovní život rodičů, ale neblaze se to může odrazit i na celé společnosti. Pokud by se hovořilo o **důsledcích pro pracovní život** rodiče, lze je rozdělit do čtyř hlavních oblastí. Jestliže

⁸ Dysfunkčním systémem mám na mysli takový systém služeb péče o předškolní děti, který zaměstnaným rodičům sladování práce a rodiny neumožňuje nebo jistým způsobem komplikuje

služby péče o předškolní děti, které jsou v dané zemi k dispozici, z nějakého důvodu neumožňují úspěšné sladění pracovního a rodinného života, pro rodiče to může hypoteticky znamenat například nutnost vykonávání práce, která neodpovídá jejich představám, omezenou možnost jejich seberealizace po profesní stránce, práci na zkrácený úvazek nebo dokonce nenastoupení do zaměstnání i po rodičovské dovolené a setrvání doma s dítětem (dětmi). Jak píše ve svém článku Mildorfová s Pavlasem, „*rodičovskou dovolenou využívají z 99% ženy. Nedostatek školek pro ně znamená delší absenci na trhu práce, než by si bývaly samy přály. A především než by si přáli jejich zaměstnavatelé*” [Mildorfová, Pavlas, 2007]. Navíc pouhá polovina matek se po rodičovské dovolené vrací k původnímu zaměstnavateli [Mildorfová, Pavlas, 2007]. Ve studii *Reconciliation of work and private life* se také naráží na problematiku služeb péče o dítě. Lze se zde dočíst, že takovéto služby jsou velmi důležité převážně z pohledu pracujících rodičů a jsou vnímány jako podmínka zaměstnanosti [EGGSIE, 2005]. Zpráva Evropské unie také zdůrazňuje existenci přímé spojitosti mezi dostupností péče o dítě a možnostmi rodičů být výdělečně činní. Podle této zprávy více než 6 miliónů žen v EU ve věku 25-49 let uvádí, že kvůli svým povinnostem jsou nuceny nepracovat vůbec. Jako zásadní problém uvádí nedostatek zařízení péče o dítě nebo jejich cenu [Parents face shortage of childcare...,2008].

Druhou neméně důležitou skupinou důsledků, jsou **důsledky pro rodinný život** rodiče. Rodiče, kteří chtějí pracovat a služby péče o předškolní děti jim z hlediska sladování práce a rodiny nevyhovují, se z tohoto důvodu mohou rozhodnout mít děti méně, než by měli za jiných okolností (tedy při existenci takových služeb, které by zaměstnaným rodičům vzhledem k úspěšnému sladění práce a rodiny více vyhovovaly). Pokud není možné, aby rodiče sladili svůj pracovní a rodinný život, může to vést k jejich obecné nespokojenosti se svým vlastním životem. Hypoteticky by to dále mohlo mít neblahý vliv nejen na vzájemné vztahy v rodině, ale i na duševní vývoj a výchovu dětí, což potvrdila i psychologka Věra Picková [Příloha č.14]. Pokud by byly služby péče o předškolní děti v některých oblastech více dostupnější než v jiných (ať už finančně, kapacitně či dopravně), mohlo by to pro některé rodiny s předškolními dětmi znamenat nutnost změnit místo bydliště, i když jim stávající místo bydliště ve všech ostatních ohledech (kromě dostupnosti služeb péče o předškolní děti) vyhovuje. Přestěhování se do lokality, kde jsou předškolní zařízení dostupnější, by jim pak úspěšné skloubení pracovních a rodinných rolí mohlo usnadnit. Dalším problémem, který může být způsoben existencí nevyhovujících služeb, díky nimž rodiče nemohou

úspěšně sladit jejich pracovní a rodinný život, je problém ekonomické situace v rodině. Pokud by z nějakého důvodu nebylo možné dítě do zařízení péče o předškolní děti umístit a jeden rodič by s ním zůstal doma, logicky to může mít dopad také na ekonomickou situaci v rodině. Rodina, která by za jiných okolností mohla být „dvoupříjmová“ se stává rodinou s jedním příjmem. Ještě složitější je to pak pro rodiny neúplné, kdy je potom rodič pečující o dítě závislý pouze na sociálních dávkách od státu.

Třetí velmi významnou skupinou důsledků jsou **důsledky pro celou společnost**. Budu uvažovat hypoteticky. To, že rodič kvůli neumístění předškolního dítěte do některého zařízení péče nenastoupí do zaměstnání, by pak pro společnost mohlo znamenat zvýšení nezaměstnanosti rodičů předškolních dětí. To, že rodiče předškolních dětí nebudou pracovat a zhorší se finanční situace rodiny, může podle mého názoru vést ke zvýšení míry chudoby rodin s malými dětmi. Dále pokud by lidé měli kvůli nevyhovujícím službám pro zaměstnané rodiče méně dětí, než by za jiných okolností skutečně měli, jistě by to vedlo ke snížení celkové porodnosti ve společnosti. Tento fakt potvrdil i komisař pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti, Vladimír Špidla. Podle něho má péče o dítě zásadní vliv na demografické stárnutí. Bez kvalitních podpůrných služeb je podle něho méně pravděpodobné, že se mladí lidé rozhodnou stát se rodiči [*Parents face shortage of childcare...*, 2008].

Je však nutné podotknout, že ne všechny důsledky vyplývající ze schématu se mi podařilo podložit. Pomocí schématu důsledků jsem se snažila pouze hypoteticky načrtnout možné problémy, které mohou s existencí nevyhovujících služeb péče o předškolní děti z hlediska harmonizace práce a rodiny souviset. I tak si ale myslím, že prostřednictvím tohoto schématu jsem měla možnost nastínit, jak moc je důležité, aby existoval takový systém služeb péče o předškolní děti, který by rodičům sladění pracovních a rodinných rolí umožňoval.

V následujících řádcích se pokusím problém ještě o něco lépe strukturovat. Pokud se tedy zabývám fungováním systému služeb péče o předškolní děti v České republice jako veřejně politickým problémem, musím systém služeb péče o předškolní děti chápat jako součást širšího rámce. V tom, jakou podobu budou služby péče o předškolní děti mít a do jaké míry budou zaměstnaným rodičům při sladění práce a rodiny pomáhat, hraje roli řada aspektů. Zaměřím se tedy na to, co všechno existenci a fungování systému služeb péče o předškolní děti v České republice ovlivňuje a jací aktéři v této oblasti figurují.

4.3 Vliv celkových společenských faktorů

Předtím, než se pustím do identifikace nejdůležitějších aktérů, kteří hrají v oblasti služeb péče o předškolní děti a v jejich fungování roli, je nutné učinit důležitou poznámku. To, jakou podobu systém služeb péče o předškolní děti v České republice má a jakým způsobem pomáhá při harmonizaci práce a rodiny, je nutně podkresleno **celkovými společenskými podmínkami státu**. V rámci těchto podmínek pak jednají aktéři, kteří se v daném prostředí pohybují. Mezi faktory, které vidím pro utváření celkových společenských podmínek jako klíčové, patří především faktory ekonomické, historicko-kulturní, demografické, stereotypy, zažitá tradice, uznávané hodnoty ve společnosti nebo situace na trhu práce.

Radka Dudová ve svém textu hodnotí situaci na trhu práce. Píše, že Česká republika se v současné době vyznačuje masivním nástupem žen na trh práce a postupným vyrovnáváním postavení mužů a žen na pracovním trhu i v rodině. [Dudová, 2007]. Dudová dále poukazuje na fakt, že se v mnoha rodinách s dětmi v důsledku společenských a ekonomických změn po roce 1989 zvýšila nutnost dvojího příjmu, a to jak z důvodu dlouhodobého reálného růstu cen a poklesu reálných příjmů většiny obyvatelstva, tak i z důvodu slabého přímého sociálního zabezpečení (zejména mladých) rodin. Píše, že v zaměstnání se zvyšuje tlak na větší pracovní výkon a roste časová náročnost práce [Dudová, 2007]. Také Alena Křížková dotýká změn v ekonomických a sociálních podmínkách, ke kterým zhruba během posledních dvaceti let dochází. Upozorňuje na vzrůstající nejistotu, náročnost práce a ženskou zaměstnanost nebo na změny v ženských pracovních strategiích, kdy je větší důraz kladen na ekonomickou aktivitu [Křížková, 2008].

4.4 Aktéři v oblasti služeb péče o předškolní děti

Jak uvádí Potůček a kol., veřejnou politiku lze chápat, jako interaktivní proces střetávání různých aktérů při prosazování dílčích „vkladů“ a ovlivňování veřejné politiky [Potůček a kol., 2005]. I v rámci služeb péče o předškolní děti jako nástroje pro úspěšné sladění práce a rodiny hraje roli řada aktérů. Aktéry, kteří hrají v této oblasti roli lze nalézt, jak ve veřejném, tak i v soukromém a občanském sektoru. Za nejvýznamnější aktéry v oblasti služeb péče o předškolní děti považuji tyto:

mezinárodní a nadnárodní instituce, stát, zřizovatele zařízení kolektivní péče, poskytovatele individuální placené péče, ředitele zařízení, zaměstnavatele, nestátní neziskové organizace a rodiny s předškolními dětmi. Pro hlubší poznání problematiky, se budu jednotlivým aktérům věnovat podrobněji. Pokusím se vystihnout jejich role, jednání, záměry a vzájemné vztahy.

4.4.1 Mezinárodní a nadnárodní instituce

Roli mezinárodních a nadnárodních institucí vidím v oblasti systému služeb péče o předškolní děti v České republice spíše jako roli **nepřímou**. V současné době je rodinná politika jednotlivých států většinou realizována na národní úrovni a mezinárodní a nadnárodní instituce do rodinné politiky přímo nezasahují. Nicméně nepřímo tyto instituce podobu rodinných politik a přes ně i služby péče o předškolní děti ovlivňovat mohou. Institucí na této úrovni, které se mohou problematiky služeb péče o předškolní děti dotýkat, je celá řada. Zmíním proto pouze tři z nich, které vidím v této oblasti jako velmi významné.

Evropská unie

Jako prioritu politik Evropské unie vidí Crompton a Lyonette v dosahování rovnováhy mezi pracovním a rodinným životem. Nicméně, jak bylo zmíněno výše, i tito autoři upozorňují na to, že způsob, jakým se v rámci národních politik k rodinám se dvojím příjmem přistupuje, je v kompetenci jednotlivých států [Crompton, Lyonette, 2006]. Záměrem Evropské unie je vytvořit systém pro poskytování dostupných a kvalitních služeb péče o malé děti. Pro Českou republiku, jako členskou zemi Evropské unie jsou obecně v oblasti péče o předškolní děti, důležité cíle, které byly stanoveny představiteli Evropské unie v roce 2002 v Barceloně. V březnu roku 2002 se sešla Evropská rada v Barceloně a byla prezentována výzva k odstranění bariér účasti žen na trhu práce [Report from the....., 2008]. Byly stanoveny tzv. „barcelonské cíle“, které tvoří nedílnou součást „Evropské strategie pro růst a zaměstnanost“. Pomocí těchto cílů by se mělo dosáhnout zvýšení zaměstnanosti mladých rodičů, zejména žen, a přispět tak k větší rovnosti mezi muži a ženami [Report from the....., 2008]. Ohledně péče o předškolní děti byly stanoveny cíle do roku 2010. Bylo doporučeno, aby členské státy odstranily překážky účasti žen na trhu práce a usilovaly o to, aby do roku 2010 mohly v zařízeních péče o předškolní děti poskytnout péči pro alespoň 90% dětí od tří let až po

jejich nástup na základní školu a péči pro alespoň 33% dětí mladších tří let [*Presidency conclusion*, 2002]. Podle zprávy Evropské komise ze 3.10.2008 v oblasti péče o předškolní děti dochází ve členských státech k určitému pokroku, však i tak služby péče o předškolní děti v zemích EU nekorespondují s potřebami rodičů [*Parents face shortage of childcare...*,2008]. Ve zprávě je dále uvedeno, že většině zemí se nepodařilo splnit cíle ohledně poskytování péče o děti a že v této oblasti je ještě potřeba učinit mnoho kroků. [*Parents face shortage of childcare...*,2008]. Zpráva Evropské komise dále doporučuje zlepšit situaci otevřením nových zařízení péče o dítě a profesionalizací neformální péče o děti. Navíc uvádí potřebu naplnit specifitější potřeby rodičů, kteří mají netypickou pracovní dobu [*Parents face shortage of childcare...*,2008]. I když Evropská komise v oblasti péče o malé děti nedisponuje žádnými přímými pravomocemi, zavázala se podporovat plnění „barcelonských cílů“ a to zejména tím, že bude podporovat členské státy k využívání možnosti spolufinancování (např. z Evropského sociálního fondu), bude monitorovat úspěchy v dosahování „barcelonských cílů“, poskytovat podporu prostřednictvím vysoce kvalitních komparativních statistik a pokud to bude nutné bude dávat jednotlivým státům konkrétní doporučení. Mimo to bude prosazovat výměnu zkušeností jednotlivých států v oblasti péče o předškolní děti [*Parents face shortage of childcare...*,2008].

OECD (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj) a OMEP (Světová organizace pro předškolní výchovu)

Významnou organizací na této úrovni je například i OECD (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj) nebo OMEP (Světová organizace pro předškolní výchovu). OECD (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj) je světovou organizací, která v současnosti sdružuje 30 zemí [*The OECD: Organisation for...*, 2008]. Tato organizace se snaží o podporu trvale udržitelného hospodářského růstu, o zvyšování zaměstnanosti, zvyšování životní úrovně, udržování finanční stability, pomáhá ekonomickému rozvoji jiných zemí a přispívá k rozvíjení světového obchodu [*The OECD: Organisation for...*, 2008]. OECD pomáhá vládám hledat odpovědi na jednotlivé problémy a prostřednictvím poskytování příkladů dobré praxe z jiných zemí se snaží působit na domácí i mezinárodní politiky [*The OECD: Organisation for...*, 2008]. Podle dokumentu *Ekonomický přehled České republiky, 2008* OECD vidí ekonomický růst v České republice za poslední léta jako povzbudivý, ale existují zde i

jisté výzvy. OECD zde Českou republiku vyzývá k určitým reformním krokům, mezi které patří i pomoc rodičům při skloubení pracovního a rodinného života [OECD, 2008]. Podle informací uvedených v *Ekonomickém přehledu České republiky, 2008* by měla být rodičovská dovolená zkrácena a do předškolní péče by mělo plynout víc prostředků. Konkrétně se v tomto dokumentu klade důraz například na již provedené změny v oblasti rodičovských příspěvků (třírychlostní rodičovská dovolená). I když podle OECD existují plány na podporu soukromých služeb péče o děti poskytovaných v domácnosti, je nutné podniknout další kroky [OECD, 2008]. OECD upozorňuje na výzkumy prokázanou škodlivost toho, když jsou rodiče dlouho bez práce. Uvádí, že to může škodit nejen profesnímu rozvoji rodičů a příjmům rodiny, ale také vývoji dětí. Z tohoto důvodu by OECD ráda zkrátila délku rodičovské dovolené na dva roky či méně, ovšem současný systém podle OECD odráží spíše to, že česká společnost více preferuje péči o děti v rámci rodiny [OECD, 2008]. OECD dále doporučuje zvýšit poskytování služeb péče o děti, kdy jako jednu možnost řešení vidí dát obcím větší finanční pobídky nebo náhrada rodičovských příspěvků poukazy na veřejnou a soukromou péči o děti [OECD, 2008].

Druhou důležitou organizací, kterou uvádím je OMEP (Světové organizace pro předškolní výchovu). Jedná se o mezinárodní nevládní neziskovou organizaci, která se zabývá všemi aspekty vzdělávání v raném dětství a péčí o děti. OMEP hájí a prosazuje práva dítěte na vzdělání a péči na celém světě a podporuje aktivity, které přístup ke kvalitnímu vzdělávání a péči zlepšují [*What is OMEP?*, 2007]. Mezi členy OMEPu patří více než 70 zemí na celém světě a spolupracuje s jinými organizacemi jako je UNESCO, UNICEF, Evropská rada a další mezinárodní organizace s podobnými cíli [*What is OMEP?*, 2007]. Záměrem této organizace je, mimo jiné, hledání možností jak optimálně skloubit péči o nejmenší děti, pracovní zapojení rodičů a snahu vytvářet rovné příležitosti pro muže a ženy. Tomuto tématu se tato organizace věnovala i na mezinárodní odborné konferenci s názvem „*Péče o nejmenší děti od narození do tří let: výzva pro rodinu i komunitu*“, která se konala v České republice ve dnech 14. až 16. dubna 2005. Na tomto setkání bylo poskytnuto množství informací o přístupu jednotlivých evropských zemí k péči o nejmenší děti a bylo poukázáno na velké problémy, které vyplývají hlavně z nedostatku pozornosti vlád příslušných zemí této problematice [*Péče o nejmenší děti .....*, 2005].

4.4.2 Stát

Důležitým aktérem, který hraje v oblasti služeb péče o předškolní děti v České republice v současné době významnou roli je stát. Stát zde můžeme považovat za jakéhosi **nejvýznamnějšího regulátora, tvůrce standardů a norem**. Stát prostřednictvím svého působení a nastavením legislativy udává míru, do jaké se mohou i jiné subjekty na poli služeb péče o předškolní děti angažovat a jak moc jsou v této oblasti aktivní, což může následně ovlivnit i to, jakou podobu systém služeb péče o předškolní děti má a do jaké míry rodičům umožňuje sladit jejich pracovní a rodinný život. Mimo to, jak uvádí Brůna a kol., stát se podílí také na financování některých zařízení péče o předškolní děti, zejména mateřských škol [Brůna at al., 2005].

Iva Šmídová z Fakulty sociálních studií MU na mezinárodní konferenci *"Raná péče o děti mezi rodinou a státem"* řekla, že stát v České republice významně ovlivňuje to, jakou bude mít péče o nejmenší děti podobu [Mezinárodní konference *"Raná péče.....,2007"*]. Podle PhDr. Vojtěcha Bellinga z Ministerstva práce a sociálních věcí, stát disponuje absolutní mocí nad lidmi, společností a rodinou a má k dispozici nástroje, kterými může měnit a libovolně definovat právní normy [Mezinárodní konference *"Raná péče.....,2007"*]. Belling dále na konferenci *"Raná péče o děti mezi rodinou a státem"* uvedl, že stát při svém jednání musí respektovat zájem společnosti. Belling poukazuje na přístup státu k péči o děti, kterou stát nepovažuje jako hlavní oblast své kompetence a vidí ji jako záležitost vztahů mezi rodinou a společností. [Mezinárodní konference *"Raná péče.....,2007"*]. I když ale stát nepovažuje služby péče o předškolní děti za hlavní oblast své kompetence, je podle Bellinga jeho záměrem umožnit, aby si jednotlivé rodiny mohly svobodně zvolit takový model péče o děti (rodičovský či nerodičovský), který jim nejvíce vyhovuje [Mezinárodní konference *"Raná péče.....,2007"*]. Aby to mohlo být umožněno, snaží se stát oblast péče o předškolní děti jistým způsobem korigovat a poskytnout vhodné podmínky v rámci nichž by se péče o předškolní děti mohla realizovat. K tvorbě záměrů a realizaci cílů v této oblasti slouží státu především rodinná politika. Jedním z cílů rodinné politiky v České republice je prostřednictvím jejích nástrojů umožnit rodičům lepší slučitelnost rodičovské a profesní role v případě, že nechtějí rezignovat ani na jednu z nich [MPSV ČR, 2008]. Mezi nástroje, které by měly rodičům malých dětí umožnit snadnější skloubení jejich pracovních a rodinných rolí patří kromě opatření pracovněprávní povahy (jako je např. institut mateřské a rodičovské dovolené, možnost poskytnutí pracovního volna

v souvislosti s péčí o dítě, úprava pracovní doby aj.) také existence finančně a teritoriálně dostupných služeb péče o děti (zejména do tří let jejich věku, předškolního a mladšího školního věku dítěte) [MPSV ČR, 2008].

O směřování České republiky v oblasti služeb péče o předškolní děti, jako nástroje pro snazší skloubení pracovního a rodinného života, se lze dočíst i v *Národní koncepci rodinné politiky z roku 2005* nebo v *Akčním plánu na podporu rodin s dětmi pro období 2006-2009* z roku 2006. *Národní koncepce rodinné politiky* si ставí za cíl umožnit rodičům sloučit jejich rodičovské a profesní role a zdůrazňuje nutnost vytvoření takových podmínek ve společnosti, ve kterých by občané mohli svobodně realizovat svá přání ohledně založení a rozšíření rodiny nebo výchovy dětí, aniž by je museli revidovat z hlediska nároků na výkon svého povolání [*Národní koncepce rodinné politiky*, 2005]. *Národní koncepce rodinné politiky* poukazuje na potřebu zaměřit se především na podporu slučitelnosti profesních a rodinných rolí. Kromě toho, že by se měla podporovat slučitelnost profesního a rodinného života v zaměstnavatelské sféře, je nutné soustředit se i na oblast služeb zařízení, které poskytující péči o předškolní děti. V rámci podpory rodin s předškolními dětmi si tento dokument klade za cíl zajistit existenci všeobecně teritoriálně a finančně dostupné sítě mateřských škol, které poskytují kvalitní služby odpovídající poptávce ze strany rodičů [*Národní koncepce rodinné politiky*, 2005]. Mimo to je podle této koncepce potřeba zajistit, aby rodiče předškolních dětí měli snadný přístup k informacím o mateřských školách v okolí svého bydliště a o případných nadstandardních službách, které poskytují [*Národní koncepce rodinné politiky*, 2005]. *Z Národní koncepce rodinné politiky* pak vychází *Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006-2009*. V tomto dokumentu jsou stanoveny cíle, kterých se má v jednotlivých oblastech dosáhnout. V oblasti slučitelnosti profesních a rodinných rolí je také stanoven cíl zajištění péče o děti z hlediska slučitelnosti rodinných a profesních rolí. Akční plán stanovil do konce června roku 2008 vytvořit za účelem lepší slučitelnosti rodinných a profesních rolí návrh rozvoje různých typů péče o děti do tří let věku a návrh rozvoje péče o děti od tří let věku [*Akční plán na podporu rodin s dětmi...*, 2006].

V současné době nejsou zařízení péče o předškolní děti většinou zřizovány přímo státem. Pravomoc zřizovat předškolní zařízení je přenesena také na obce a kraje, dále mohou být zřizovateli například i církve či jiné právnické osoby [*Národní zpráva o stavu předškolní výchovy.....2000*]. Podle současné právní úpravy jsou mateřské školy dotovány ze státního rozpočtu. Jesle jsou však narozdíl od mateřských škol financovány

pouze z rozpočtů daných obcí a z platby rodičů a obce na tato zařízení nedostávají ze státního rozpočtu žádné příspěvky [Aperio, 2006].

Jako důležité státní instituce v oblasti služeb péče o předškolní děti vidím především Ministerstvo práce a sociálních věcí, které se angažuje v oblasti rodinné politiky a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, do jehož kompetence spadají mateřské školy⁹. Další institucí, jejíž činnost se určitým způsobem k péči o předškolní děti váže je Ministerstvo zdravotnictví. V působnosti tohoto ministerstva jsou totiž stále ještě zařízení péče o děti mladší tří let – jesle [MPSV ČR, 2008]. Jak píše ve Zdravotnických novinách Nejezchlebová, Ministerstvo zdravotnictví však nestojí o to, aby mělo jesle nadále ve své kompetenci. Jeho argumentací podle ní je, že jesle se starají o děti zdravé nikoli nemocné. Jak se zdá, jiná ministerstva se zatím k jeslím také příliš nehlásí. [Nejezchlebová, 2008].

4.4.3 Zřizovatelé zařízení kolektivní péče o děti

Zřizovatelé hrají v systému služeb péče o předškolní děti **aktivní roli**. Zakládají předškolní zařízení a spravují je. Stát však těmto aktérům určuje jistá pravidla v rámci nichž mohou jednat¹⁰. Mezi hlavní zřizovatele předškolních zařízení patří v České republice obce (eventuelně kraje), církve a soukromí zřizovatelé. Tito zřizovatelé jsou v současné době nejvýznamnějšími aktéry, kteří zaměstnaným rodičům poskytují pomoc s péčí o jejich děti. Mohou zakládat jak zařízení péče o děti mladší tří let, tak i zařízení péče o děti starší tří let. Jesle, jako zařízení, která poskytují péči o předškolní děti do tří let, v České republice fungují v minimální míře a jsou zřizovány většinou soukromými zřizovateli nebo obcemi [MŠMT, 2000]. Zařízení péče o děti starší tří let, zejména mateřské školy zřizují podle Kuchařové a Svobodové církve a soukromí zřizovatelé jen velmi málo (něco málo přes 1% je školek soukromých a asi 0,5% školek církevních). Jako ústřední zřizovatelé mateřských škol figurují v České republice obce. Takovýchto školek je přibližně 98% [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Do působnosti obce patří kromě zřizování i správa předškolních zařízení [Brůna at al., 2005]. Podle § 14 odst. 4 zákona č. 564/1990 Sb: *(4) Obec spravuje předškolní zařízení, základní školy*

⁹ bližší informace lze nalézt na internetovém portálu MŠMT <http://www.msmt.cz>

¹⁰ pro zřizovatele je důležitý například: Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, Zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon); pro podnikatele pak zákon č. 455/1991 SB., o živnostenském podnikání

a školská zařízení, které zřizuje zejména tím, že zabezpečuje investiční výdaje a neinvestiční náklady kromě mzdových prostředků, učebnic, školních pomůcek a potřeb hrazených státem, nestanoví-li tento zákon jinak. Obec může pro školy a školská zařízení, které zřizuje, přispívat na neinvestiční náklady, na mzdové prostředky, učebnice, školní pomůcky a potřeby jinak hrazené státem [Zeman, 2008]. Zřizovatel hraje také určitou roli ve stanovování výše úplaty za předškolní zařízení pro rodiče. I když o výši poplatků podle §123 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů rozhoduje ředitel školy nebo školského zařízení [Zákon č. 561/2004 Sb.], v praxi to většinou funguje tak, že ředitel výši poplatku stanovuje na základě doporučení zřizovatele příslušného zařízení [Štefflová, 2005]. Co se týče celkového financování předškolních zařízení, obce, které zřizují mateřské školy zapsané ve školském rejstříku, jsou spolufinancovány jak ze státního rozpočtu, tak z rozpočtu obecního [Brůna et al., 2005]. Čerpat státní dotace mohou i předškolní zařízení zapsané ve školském rejstříku zřizovaná jinými zřizovateli [Aperio, 2006]. Jak uvádí Aperio, na jesle se však ze státního rozpočtu nepřispívá a jejich financování leží výhradně na bedrech zřizovatelů [Aperio, 2006]. *Zřízení jeslí je zcela závislé na rozhodnutí obce, že ve svém obvodu jesle potřebuje a bude se tudíž také podílet na jejich financování. Naopak mateřské školy jsou dotovány ze státního rozpočtu [Aperio, 2006].*

Důležitou otázkou je, co je záměrem zřizovatelů a na základě jakých priorit v oblasti péče o předškolní děti jednají. Není pochyb o tom, že obce, jako zřizovatelé se snaží o to, aby službami, které poskytují vyhovovaly potřebám svých občanů. Podle informací získaných z obecního úřadu Třebso, ideálním cílem zřizovatelů služeb péče o předškolní děti by mělo být vyhovět zejména potřebám adresátů těchto služeb, především rodičům předškolních dětí, kterým tyto služby pomáhají při návratu do zaměstnání. Obce navíc usilují o to, aby se obec prostřednictvím existence služeb péče o předškolní děti rozvíjela¹¹. Ze zprávy městské části Prahy 5, je zřejmý další důležitý aspekt jednání těchto zřizovatelů. Jako významná priorita a záměr zřizovatelů se jeví vytváření a spravování předškolních zařízení na základě co nejefektivnějšího a cíleného nakládání s finančními prostředky [MČ Praha 5, 2008].

---

¹¹ tuto informaci jsem získala v rámci osobního rozhovoru, který jsem provedla s pracovnící obecního úřadu Třebso (rozhovor je k dispozici v příloze

4.4.4 Poskytovatelé individuální placené péče o děti

Poskytovatelé individuální placené péče hrají v síti služeb péče o předškolní děti **spíše doplňující roli**. Svými službami jistým způsobem rozšiřují spektrum služeb kolektivní péče o děti, ovšem jejich služby nejsou příliš využívány. Tito aktéři poskytují služby individuální placené péče o děti, tedy takové služby, kdy rodiče mohou během výkonu svého zaměstnání za úplatu svěřit své dítě do péče jiné nerodičovské osoby. Jak už bylo zmíněno, rodiče však jejich služby využívají jen minimálně. Kuchařová se Svobodovou upozorňují na výsledky z výzkumu *Harmonizace rodiny a zaměstnání* z roku 2005, ze kterých vyplývá, že pouze 2 % dotázaných využívá individuální placenou pomoc osobou mimo příbuzenstvo a většinou se jedná spíše o nárazovou pomoc [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Protože se jedná ve většině případů o nárazovou pomoc, nelze tyto služby příliš vidět jako ty, které rodičům pomáhají při každodenním sladění práce a rodiny. Stát těmto aktérům sice umožňuje působit v oblasti služeb péče o předškolní děti, upravuje pro ně ale i pravidla, která musí dodržovat. Pro tyto poskytovatele jsou důležité především normy vyplývající ze zákona č. 455/1991 SB., o živnostenském podnikání [MPSV ČR, 2008]. Protože je poskytování této služby většinou podnikatelskou činností, vidím jako hlavní zájem těchto podnikatelů dosahování zisku. Z tohoto důvodu pak jsou stanoveny za soukromé hlídání nemalé poplatky. Jak uvádí Pavla Foglová v MF Dnes, za hodinu hlídání se v České republice platí běžně kolem 100 korun. Celodenní péče o předškolní děti se pak pohybuje v řádu desítek tisíc korun [Foglová, 2008].

4.4.5 Ředitelé zařízení péče o předškolní děti

Role ředitelů zařízení péče o předškolní děti je specifická. Tito ředitelé se aktivně podílejí na vytváření podmínek pro kombinaci práce a rodiny, které jsou rodičům předškolních dětí v konkrétním zařízení k dispozici. Protože ředitelé již spadají pod určité zařízení, sami se na tvorbě a rozšiřování sítě služeb péče o předškolní děti většinou přímo nepodílejí, mohou ovšem do jisté míry ovlivnit úroveň vstřícnosti daného zařízení k zaměstnaným rodičům. Z rozhovoru¹² se zástupkyní ředitele Mateřské školy Bratří Čapků v Příbrami jsem se dozvěděla, že v určitých aspektech záleží na řediteli školy, do jaké míry vyjde rodičům vstříc. Paní zástupkyně mne informovala o

---

¹² přepis rozhovoru je k dispozici v příloze č. 13

tom, že: „ředitel školy se snaží většinou zaměstnaným rodičům vyhovět v otevírací době. Pokud většina rodičů požádá o prodloužení otevírací doby mateřské školy, ředitel může na základě svého uvážení těmto požadavkům vyhovět. Mimo to ředitel školky může dbát na zjišťování zájmu rodičů o služby mateřské školy během prázdnin. Řada školek je totiž o prázdninách zavřená, což by pro zaměstnaného rodiče mohlo znamenat problém se zajištěním péče o své dítě.“ Dále uvedla, že „i když by byla školka, kterou dítě pravidelně navštěvuje o prázdninách zavřená, ředitel (nebo učitelky) pak většinou rodiče, kteří mají prázdninové služby zájem, informuje o možnostech využití jiné školky, která zrovna v provozu je.“ Jak mě pani zástupkyně dále informovala, ředitel mateřské školy může také ovlivnit výši poplatků za mateřskou školu a flexibilitu, co se týče času přivádění dětí a odvádění dětí z mateřské školy. „Ředitel také může ovlivnit výši poplatků za školky,.....i když většinou je to trochu problém, protože zřizovatelé většinou dávají řediteli ohledně výše poplatků jistá doporučení, kterými se ředitel často řídí.....Ředitel může také umožnit rodičům předškolních dětí flexibilitu ohledně času, kdy mohou rodiče během dne své dítě do školky přivést a kdy si ho mohou ze školky odvést. Ředitelé jsou v tomto ohledu většinou benevolentní a po předchozí domluvě mohou rodiče během otevíracích hodin své dítě přivést a odvést podle toho jak jim to vyhovuje.“ [viz. Rozhovor se zástupkyní ředitele, Příloha č.13].

4.4.6 Zaměstnavatelé

Zaměstnavatelé v současné době v oblasti služeb péče o předškolní děti v České republice příliš velkou roli nehrají. Hlavní snahou zaměstnavatelů je primárně především prosperita společnosti a dosahování zisku. Aby byla tato snaha realizována musí být jejich zájmem například i udržení si kvalitních zaměstnanců a zajištění jejich spokojenosti v práci, získání dobrého jména nebo posílení pozice zaměstnavatele na trhu práce. Ačkoliv se v současné době zaměstnavatelé snaží své zaměstnance motivovat a podporovat nejrůznějšími benefity, zdá se, že na přímé pomoci s péčí o předškolní děti svých zaměstnanců se zatím moc nepodílí. Kuchařová a kol. uvádí, že v České republice existuje na straně zaměstnavatelů zatím absence tzv. „family friendly“ přístupu, který by byl založen na větším vzájemném respektu k zájmům zaměstnavatelů a zaměstnanců, uskutečňovaném v zájmu pozitivních efektů pro obě strany [Kuchařová a kol., 2006]. Ve studii Kuchařové a kol. se píše, že přístup zaměstnavatelů velkých organizací k zaměstnávání rodičů malých dětí se dá považovat

za korektní, a to především z toho důvodu, že tito zaměstnanci nebyli oproti ostatním zaměstnancům prokazatelně diskriminováni. Na druhou stranu je zde upozorňováno na fakt, že ve většině případů však rodiče nepožívají ani žádných zvláštních výhod a zaměstnavatelé jim mimo zákonem stanovená opatření¹³ (jako je mateřská a rodičovská dovolená, ošetřování člena rodiny, případně uvolňování pro potřeby zabezpečení zdraví a důležitých potřeb členů rodiny) nevycházejí v procesu harmonizace rodinné a profesní sféry příliš vstříc. Podle této studie, není rodičovství a s ním spojená péče, zejména o malé děti, pro zaměstnavatele skutečností, kvůli které by zaměstnancům upravovali podmínky ke snadnějšímu sladění práce a rodiny. Z hlediska zaměstnavatele je to zaměstnanec, kdo by se měl pracovní době a nárokům kladeným na výkon přizpůsobit [Kuchařová a kol., 2006]. Pomoc s péčí o děti ze strany zaměstnavatelů není zatím v České republice zvyklostí. Miluše Rezková ve své zprávě *Pracovní a rodinné povinnosti - hodnocení pomoci zaměstnavatelů* uvádí výsledky výzkumu veřejného mínění, v rámci něhož byla míra pomoci s péčí o děti ze strany zaměstnavatelů také zjišťována. Z výzkumu vyplývá, že pouze dvěma procentům respondentů je umožněno hlídání dětí na pracovišti. 83% respondentů pak považuje zavedení hlídání dětí na svém pracovišti za nereálné [Rezková, 2003]. Jak je vidět, najdou se ale mezi zaměstnavateli i výjimky, které v péči o předškolní děti svým zaměstnancům pomáhají. V České republice se na pomoci s péčí o předškolní děti podílí například společnost IBM [Benešová, 2007]. Tato firma využívá služeb jedné ze soukromých mateřských škol přímo v areálu firmy, což je podle mluvčí IBM pro zaměstnance výhodnější i po finanční stránce [Benešová, 2007].

4.4.7 Nestátní neziskové organizace

Oblastí služeb péče o předškolní děti se zabývá řada neziskových organizací, jejichž význam vidím především v tom, že mohou poskytnout jistá doporučení ostatním aktérům, kteří se v této oblasti pohybují. Podle Ivy Šmídové z Fakulty sociálních studií MU však tyto organizace nemají příliš možnost účastnit se na rozhodování [Mezinárodní konference "Raná péče.....,2007].

Problematikou služeb péče o předškolní děti se zabývá například nezisková organizace Aperio-společnost pro zdravé rodičovství. Jak je uvedeno na jejím internetovém portálu, jedním z cílů této společnosti je hájit zájmy rodičů a jejich

---

¹³ viz zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

postavení ve společnosti. Snaží se o prosazování právních norem, spolupracuje s médii, pořádá různé semináře a provádí výzkumná šetření a odborné analýzy. Mezi hlavní snahy této organizace patří zjišťování existujících problémů v oblasti rodičovství a upozorňování na potřeby osob pečujících o děti nebo podpora vytváření pracovních příležitostí pro osoby pečující o děti a rozšiřování spektra služeb spojených s péčí o rodinu [Internetový portál Aperia]. Jako příklad dalších významných neziskových organizací, které se v této problematice angažují, lze zmínit ještě Gender Studies, o.p.s., Národní centrum pro rodinu nebo obecně prospěšnou společnost Dům pro motýlky. Gender Studies slouží především jako informační, konzultační a vzdělávací centrum v otázkách vztahů mužů a žen a jejich postavení ve společnosti. Mimo jiných oblastí se zabývá otázkou sladováním rodinného a pracovního života (work/life balance), postavení žen a mužů na trhu práce a oblasti rovných příležitostí pro ženy a muže [Internetový portál Gender Studies]. Mezi hlavní činnosti Národního centra pro rodinu pak patří například monitorování společenských podmínek vztahující se k rodině, podpora prorodinných aktivit, poukazování na zahraniční zkušenosti v oblasti rodinné politiky, podpora zdravé, fungující rodiny a pomoc při vytváření prorodinného klimatu ve společnosti [Internetový portál Národního centra pro rodinu]. Dům pro motýlky je obecně prospěšnou společností, která se orientuje na pomoc a poradenství při zřizování a provozu firemních školek v České republice [Internetový portál o.p.s Dům pro motýlky].

Je nutné říci, že v České republice existují i nestátní neziskové organizace, které určité služby v oblasti péče o předškolní děti poskytují, ovšem ve většině případů se jedná o tzv. mateřská centra, která většinou celodenní péči o děti neposkytují a jejich cílem je spíše pořádat aktivity pro rodiče s malými dětmi, než poskytovat péči o děti během doby, kdy je rodič v zaměstnání¹⁴. Typickým příkladem je například mateřské centrum Krásnoočko, které by mělo sloužit především pro posílení mateřské role ženy, pro výchovu dětí k toleranci a respektu k druhým, pro posílení tvořivosti dětí, přirozený a citlivý přechod z rodiny do kolektivu a pro vytvoření prostoru pro seberealizaci matek [Nešporová, Svobodová, 2006].

---

¹⁴ Více o nestátních neziskových organizacích a jejich podpoře rodin se lze dočíst ve studii Olgy Nešporové a Kamily Svobodové *Nestátní sféra v oblasti podpory rodin a služeb pro rodiny*

4.4.8 Rodiny s předškolními dětmi

V poskytování služeb péče o předškolní děti hrají rodiny s předškolními dětmi v České republice roli spíše pasivní. Rodiče, kteří chtějí sladit svůj pracovní a rodinný život, v dané problematice ve většině případů figurují jako **adresáti těchto služeb**. Využívají spektrum služeb péče o předškolní děti, které jim je ve společnosti k dispozici. Určitým způsobem jsou tak závislí na tom, jaké podmínky pro existenci služeb péče o děti stát připraví a jaké služby jim ti, kteří služby péče o předškolní děti poskytují, nabídnou. Jak jsem zjistila při rozhovorech, které jsem s rodiči předškolních dětí provedla, v současné době není zvyklostí, aby si jednotlivé rodiny v péči o předškolní děti vzájemně vypomáhaly tak moc, aby to postačilo na každodenní pokrytí běžné pracovní doby zaměstnaných rodičů [viz. Rozhovory s rodiči, Příloha č.11].

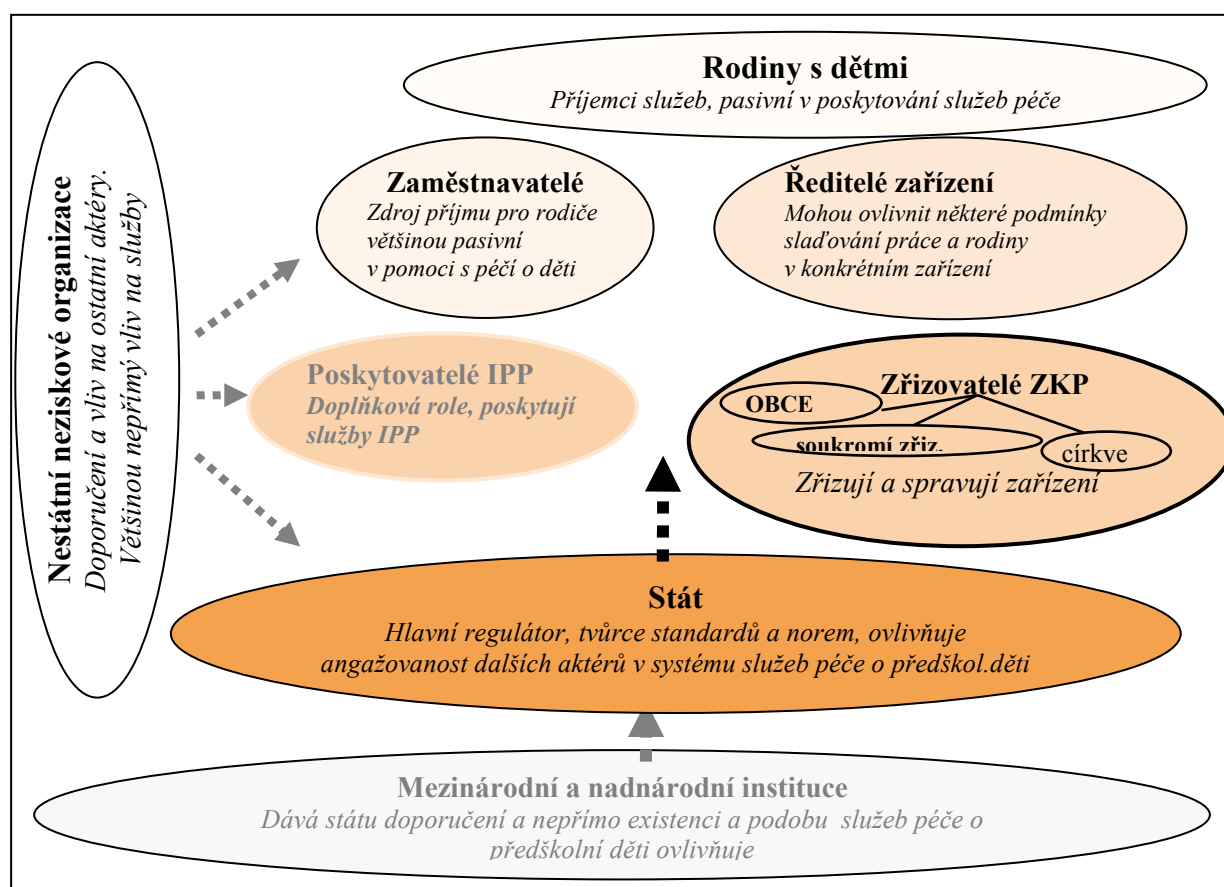
Dále je třeba zmínit, že pro zaměstnané rodiče může hrát jistou roli při sladování práce a rodiny i typ konkrétní rodiny (neúplné rodiny budou mít pravděpodobně při sladování práce a rodiny větší problémy než rodiny úplné) a míra pomoci s péčí o předškolní děti v rámci konkrétní rodiny (uvažují především pomoc prarodičů). Tato pomoc v řadě rodin funguje, ale existuje i řada rodin, které tuto pomoc využívat nemohou. Prarodiče se na péči o pravnoučata u takovýchto rodin nepodílejí především kvůli tomu, že jsou buď ještě zaměstnáni a nemají tak čas, bydlí daleko nebo to neumožňuje jejich zdravotní stav [Kuchařová, *Zaměstnání a péče o....*, 2006]. Z *Průzkumu veřejného mínění o postavení žen na trhu práce* vyplývá, že do budoucna však s pomocí prarodičů rodiče příliš nepočítají. Bylo zjištěno, že generace, která rodičovství teprve plánuje, chce více než generace současná spoléhat na kolektivní péči o děti mladší tří let, ovšem méně pak hodlá využívat pomoci prarodičů [Hašková, Křížková, 2003].

Jak vyplynulo z rozhovorů s rodiči předškolních dětí, hlavním zájmem rodičů je, aby v České republice a především v místě jejich bydliště existovaly podmínky, které by jim umožnily úspěšné sladění práce a rodiny. Co se týče služeb péče o předškolní děti, důležitým aspektem vzhledem ke sladování práce a rodiny je pro rodiče to, aby měli určité služby péče o předškolní děti k dispozici, aby v zařízeních poskytující služby byla volná místa pro přijetí jejich dětí, dále aby zaměstnaným rodičům vyhovovala otevírací doba a provoz zařízení, aby poskytovaným službám rodiče co se týče kvality důvěřovali a aby za zařízení péče o předškolní děti nevynakládali příliš moc finančních prostředků [viz. Rozhovory s rodiči, Příloha č.11].

4.4.9 Rekapitulace rolí jednotlivých aktérů

Na základě zjištěných informací, které jsem uvedla výše, pro větší přehlednost role jednotlivých aktérů v oblasti služeb péče o předškolní děti a jejich vzájemné vztahy stručně zrekapituluji. Pro názornost poslouží níže uvedené schéma (Schéma č. 2). Mezi hlavní aktéry, kteří v systému služeb péče o předškolní děti v České republice hrají roli patří mezinárodní a nadnárodní instituce, stát, zřizovatelé zařízení kolektivní péče o předškolní děti, poskytovatelé individuální placené péče o děti, ředitelé zařízení kolektivní péče, zaměstnavatelé, neziskové organizace a rodiny s předškolními dětmi.

Schéma č. 2: Role aktérů v systému služeb péče o předškolní děti v ČR a jejich vzájemné vztahy

Mezinárodní a nadnárodní instituce mohou podobu a existenci služeb péče o předškolní děti v České republice ovlivňovat spíše nepřímo a to prostřednictvím různých doporučení, které státu v oblasti služeb péče o předškolní děti dávají. **Stát** pak působí jako hlavní regulátor. V oblasti služeb péče o předškolní děti vytváří jisté standardy a normy. Ostatním aktérům, kteří se v této sféře pohybují stanovuje určitá

pravidla a ovlivňuje tak možnosti jejich působení. Významnými aktéry v oblasti vytváření a spravování zařízení kolektivní péče o předškolní děti jsou jejich **zřizovatelé**. Asi nejvýznamnějšími zřizovateli zařízení kolektivní péče o předškolní děti jsou v České republice obce, popřípadě soukromí zřizovatelé. Minimálně pak církve. Prostřednictvím těchto zařízení jsou pak poskytovány služby kolektivní péče o předškolní děti. **Poskytovatelé individuální placené péče** předškolní děti hrají v oblasti služeb péče o předškolní děti také jistou roli, ovšem jejich celkový podíl na zajišťování péče o předškolní děti je malý a protože se většinou jedná pouze o nárazovou pomoc, při sladování práce a rodiny moc nepomáhají. V rámci konkrétního zařízení, které poskytuje péči o předškolní děti pak mohou podmínky pro sladování práce a rodiny do jisté míry ovlivnit **ředitelé těchto zařízení**. Minimální aktivitu v oblasti služeb péče o předškolní děti vyvíjí v České republice **zaměstnavatelé** rodičů předškolních dětí. Ti jsou zdrojem příjmu pro rodiče, ale v oblasti péče o předškolní děti se zatím příliš neangažují. Významnou roli v oblasti služeb péče o předškolní děti hrají také **neziskové organizace**. Ty se sice přímo na poskytování služeb péče o předškolní děti příliš nepodílí, ale jistým způsobem se tuto oblast ovlivňovat mohou. Prostřednictvím svých aktivit a prováděním různých analýz mohou jednotlivým aktérům v oblasti služeb péče o předškolní děti sloužit jako zdroj informací a doporučení. Posledním zmiňovaným aktérem jsou **rodiny s předškolními dětmi**, které v této oblasti figurují především jako příjemci služeb péče o předškolní děti a v poskytování služeb péče o předškolní děti jsou v České republice spíše pasivní.

5. Analýza a hodnocení současného systému

5.1 Spektrum služeb péče o předškolní děti v ČR

Na dnešní podobu systému služeb péče o předškolní děti měly výrazný vliv politické, ekonomické i společenské změny po roce 1989. Mimo jiného byly vytvořeny podmínky pro vznik soukromých i církevních vzdělávacích institucí a vznikly nové volnější a širší právní normy [*Národní zpráva o stavu předškolní výchovy*, 2000]. V současné době lze v rámci systému služeb péče o předškolní děti v České republice rozlišovat mezi **službami péče pro děti do tří let věku** a **službami péče pro děti starší tří let**¹⁵ [MPSV ČR, 2008].

I. Služby péče o děti do tří let věku

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí ČR nejsou služby péče o děti do tří let věku v České republice příliš rozvinuty a nabídka teritoriálně a místně dostupných služeb péče o děti mladší tří let neodpovídá poptávce rodičů [MPSV ČR, 2008]. Matějková a Paloncyová ve své studii uvádějí, že mateřské školky v České republice navštěvuje až jedna čtvrtina dvouletých dětí. Úroveň rozvinutosti služeb péče o děti mladší tří let v České republice je často mezinárodně kritizována [Matějková, Paloncyová, 2004].

Prodloužení možnosti pobírání rodičovského příspěvku až do čtyř let věku dítěte v roce 1995 vedlo v České republice k redukci počtu zařízení pro děti do tří let. Kuchařová se Svobodovou píše, že na konci osmdesátých let bylo na území České republiky 1700 jeslí a mikrojeslí, počátkem devadesátých let jejich počet poklesl na 1043 a v dalších letech lze hovořit o mnohem výraznějším poklesu, než tomu bylo v předchozím desetiletí¹⁶. Jak dále píše, v současné době je možné do jeslí umístit pouze 3% z celkového počtu dětí, které mohly být v jeslích umístěny na konci osmdesátých let. Celkem lze v České republice nyní nalézt kolem 50 jeslí, které jsou umístěny především v hlavních městech [Kuchařová, Svobodová, 2006]. V jeslích je v současné době podle Kuchařové a Svobodové umístěno přibližně jen 0,5 % procenta dětí

---

¹⁵ Zde se jedná o služby péče o děti od 3 let až po jejich nástup do základní školy.

¹⁶ Informace o poklesu počtu jeslí v České republice za jednotlivé roky jsou k dispozici příloze (Příloha č.2)

mladších tří let [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Tato zařízení jsou většinou soukromá nebo obecní [MŠMT, 2000].

V České republice lze rozlišovat mezi třemi typy služeb péče o děti do tří let. Jedná se o **zdravotnická zařízení typu jesle**, **soukromá zařízení** dle zákona č.455/1991 SB., o živnostenském podnikání a služby typu „**baby-sitting**“ dle zákona č. 455/1991 SB., o živnostenském podnikání [MPSV ČR, 2008].

Zdravotnická zařízení typu jesle

Podle údajů na internetovém portálu Ministerstva práce a sociálních věcí, se v České republice tato zařízení řadí mezi zdravotnická zařízení a spadají tedy do kompetence Ministerstva zdravotnictví ČR. MPSV charakterizuje tato zařízení jako zvláštní dětská zařízení léčebně preventivní péče, která mají pečovat o všestranný rozvoj dětí ve věku do tří let a navazovat na péči v rodině. Podle údajů ministerstva mohou být jesle zřizovány jako územní, závodní nebo společné. Zřizovateli těchto jeslí jsou většinou obce. Péče v zdravotnických zařízeních typu jesle je hrazena z rozpočtu zřizovatele, a záleží na samotném zřizovateli, jaké budou za pobyt dětí v jeslích vybírat poplatky [MPSV ČR, 2008].

Soukromá zařízení („soukromé jesličky“) dle zákona číslo 455/1991 SB., o živnostenském podnikání

V České republice se mohou vyskytovat i soukromá zařízení podle Zákona o živnostenském podnikání. Jedná se o vázanou živnost „Péče o dítě do tří let v denním režimu“. Obsahová náplň živnosti je určena jako individuální výchovná péče o děti do tří let věku v denním nebo v celodenním režimu zaměřená na rozvoj rozumových a řečových schopností, pohybových, pracovních, hudebních, výtvarných schopností a kulturně hygienických návyků přiměřených věku dítěte. Dále se hovoří o zajišťování bezpečnosti a zdraví dětí, jejich pobytu na čerstvém vzduchu, spánku v odpovídajícím hygienickém prostředí a osobní hygieny dětí včetně poskytování první pomoci. Poplatek za pobyt dítěte v takovémto zařízení je stanoven na komerční bázi poskytovatelem zařízení [MPSV ČR, 2008].

Služby typu „baby-sitting“

Mezi třetí skupinu služeb péče o děti do tří let věku lze zařadit ještě služby typu „Baby-sitting“. Tyto služby jsou vymezeny Zákonem č. 455/1991 SB., o živnostenském

podnikání. Podle tohoto zákona se jedná o volnou živnost „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“. Tyto služby mají sloužit k zajišťování chodu domácnosti (vaření, úklid, praní, žehlení, péče o zahradu a podobně), **individuální péče o děti**, péče o osoby vyžadující zvýšenou péči, obstarávání nákupů a jiných záležitostí souvisejících s chodem domácnosti. Obsahem živnosti však není denní péče o děti do tří let věku dítěte v denním režimu, jedná se pouze o příležitostné krátkodobé hlídání dětí. Poplatek za službu je stanoven opět jejím poskytovatelem na komerční bázi [MPSV ČR, 2008].

II. Služby péče pro děti starší tří let

Péče o děti starší tří let po jejich nástup do základní školy je v České republice zajištěna pomocí husté sítě mateřských škol, které jsou hojně využívány [MPSV ČR, 2008]. Podle Ministerstva práce a sociálních věcí ČR by však k lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí pomohlo, kdyby se tyto služby více přizpůsobily potřebám rodin s dětmi. Ministerstvo zmiňuje například problematiku otevíracích hodin nebo podmínky přijímání dětí do zařízení [MPSV ČR, 2008].

Mezi služby péče o děti starší tří let patří služby **mateřských škol zřízených státem, obcí, krajem, svazkem obcí, mateřských škol „soukromých“**, zřízených církevními právníckými osobami či jinými právníckými osobami, jejichž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle školského zákona, služby **soukromých zařízení provozovaných v režimu Zákona č. 455/1991 Sb.**, o živnostenské podnikání, která neposkytují rekreačně-vzdělávací činnosti realizované v rámci výchovy a vzdělávání ve školách, předškolních a školských zařízeních zařazených do sítě škol a **služby typu „baby-sitting“** dle zákona č. 445/1991 Sb., o živnostenském podnikání [MPSV ČR, 2008].

Služby mateřských škol

Mateřská škola je předškolní zařízení navazující na výchovu dětí v rodině a v součinnosti s ní zajišťující všestrannou péči dětem zpravidla ve věku od tří do šesti let. Měla by být místem osobnostního rozvoje dítěte, místem získávání sociálních zkušeností, poznatků o světě i místem specifické přípravy na pokračující vzdělávání [Kuchařová, Svobodová, 2006, str.11]. Největší procento dětí, tvoří v mateřských školách podle Kuchařové a Svobodové děti pětileté (cca 96%). Školky však navštěvuje však i docela

dost dětí, které ještě nedosáhly tří let jejich věku¹⁷. Ve školním roce 2005/06 navštěvovalo školku 25% dětí mladších tří let. Školky těmto dětem do jisté míry supluje jesle, jejichž počet se za poslední desetiletí značně snížil [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Kuchařová se Svobodovou dále uvádějí, že ve školním roce 2005/2006 bylo v České republice 4834 mateřských škol. Mezi lety 1998/90 – 2005/06 pak na základě jejich informací poklesl v důsledku demografických změn počet mateřských škol o 32 %. Většina školek (přibližně 98%) je v současné době zřizovaných obcemi, něco málo přes 1% tvoří školky soukromé a asi 0,5% je školek církevních¹⁸ [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Podle údajů na internetovém portálu Ministerstva práce a sociálních věcí, zřizovatelem mateřské školy může být stát, obec, kraj, svazky obcí, církevní právnické osoby nebo soukromý zřizovatel.

Mateřské školy zřízené státem, obcí, krajem, svazkem obcí jsou regulovány školským zákonem (Zákon č. 561/2004 Sb.). Podmínky provozu mateřské školy, organizace předškolního vzdělávání v ní, zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, jejich stravování a další speciální péče o děti a o úplatě za vzdělávání jsou stanoveny vyhláškou č.14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání. V posledním ročníku mateřské školy, která je zřízena státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí je vzdělávání dětí poskytováno bezúplatně [MPSV ČR, 2008].

Mateřské školy „soukromé“ charakterizuje MPSV jako mateřské školy zřízené církevními právnickými osobami či jinými právnickými osobami, jejichž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle školského zákona. Podrobnosti o podmínkách provozu mateřské školy a dalších činnostech jsou také stanoveny vyhláškou o předškolním vzdělávání. Rodiče dětí, které jsou v těchto školkách umístěny, platí za jejich vzdělávání poplatky, jejichž výši stanovuje zřizovatel konkrétního zařízení [MPSV ČR, 2008].

Pro děti se speciálními potřebami, děti s mentálním, smyslovým, či tělesným postižením a pro děti zdravotně oslabené jsou určeny speciální mateřské školky [Kuchařová, Svobodová, 2006]. V následujících řádcích budou uvedeny doplňující informace o jednotlivých zařízeních péče o děti ve věku od tří let až po jeho nástup do základní školy

---

¹⁷ Procentuální zastoupení dětí podle věku v MŠ za jednotlivé školní roky viz Příloha č.4

¹⁸ Počet mateřských škol v jednotlivých letech a počet MŠ podle zřizovatele je k dispozici v příloze (Příloha č.3)

Služby soukromých zařízení neposkytujících rekreačně-vzdělávací činnosti realizované v rámci výchovy a vzdělávání ve školách, předškolních a školských zařízeních řazených do sítě škol¹⁹

Tato zařízení jsou provozována v režimu Zákona č.455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Jedná se o volnou živnost „Mimoškolní výchova a vzdělávání“. Obsahová náplň živnosti je stanovena především jako výchova dětí nad tři roky věku v předškolních zařízeních, výuka v soukromých školách a zařízeních sloužících odbornému vzdělávání, pokud nejsou řazené do sítě škol, školských a předškolních zařízení. Může se jednat i o jinou mimoškolní výchovu a vzdělávání (například doučování, výchovně vzdělávací činnost na dětských táborech a jiných zotavovacích akcích atd.). Poplatek za službu určuje poskytovatel služby na komerční bázi [MPSV ČR, 2008].

Služby typu „baby-sitting“

Pokud se hovoří o službách typu „baby-sitting“, jedná se o volnou živnost „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“. Je specifikována zákonem č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Tato služba zahrnuje zajišťování chodu domácnosti (vaření, úklid, praní, žehlení, péče o zahradu,...), individuální péči o děti nad tři roky věku v rodinách, příležitostné krátkodobé hlídání dětí (i dětí do tří let), péči o osoby, které potřebují zvýšenou péči, nakupování a jiné činnosti související s chodem domácnosti. Poplatek za službu je opět stanoven na komerční bázi poskytovatelem služby[MPSV ČR, 2008].

5.2 Nejčastěji využívané a méně využívané služby péče o předškolní děti v ČR

V této kapitole se budu věnovat službám péče o předškolní děti, které jsou rodiči v České republice nejčastěji využívány a službám, které jsou zde naopak využívány méně. V České republice stále ještě převládá využívání institucionální kolektivní péče o předškolní děti nad využívání individuální formy péče. Ze služeb péče o předškolní děti starší tří let jsou podle Haškové a Křížkové nejčastěji využívány **služby mateřských škol**. Autorky uvádějí, že v České republice panuje dlouhodobá tradice využívání těchto

---

¹⁹ Informace o těchto zařízeních čerpám z internetového portálu Ministerstva práce a sociálních věcí (www.mpsv.cz) , kde jsou k dispozici v podrobnější podobě

zařízení [Hašková, Křížková, 2003]. Podíl dětí, kteří chodí do školky na populaci dětí ve věku 3-5 let od roku 2001/2002 dokonce převyšoval 100 %, což je způsobeno hlavně vyšším podílem dětí starších pěti let a mladších tří let navštěvujících mateřskou školu [Ettlerová, 2006]. Ettlerová dále uvádí podíly jednotlivých věkových kategorií v mateřských školách ze školního roku 2005/06. Nejvyšší míru návštěvnosti vykazují 5leté děti. Mateřskou školu navštěvuje kolem 95% ze všech pětiletých dětí “ [Ettlerová, 2006]. *„Pozvolným růstem se v posledních letech k této hranici přiblížil i podíl čtyřletých dětí. Zvyšování podílu dětí navštěvujících školku je patrné v populaci 3letých dětí a dětí mladších 3 let. Z dětí starších 5 let chodí do školky dlouhodobě zhruba jedna pětina“* [Ettlerová, 2006, s.92].²⁰

Péče o děti mladší tří let je poskytována zejména prostřednictvím již výše zmíněných mateřských škol a také prostřednictvím jeslí. Mateřské školy podle Kuchařové a Svobodové navštěvuje zhruba ¼ dvouletých dětí. **Jesle** jsou pak využívány přibližně jen 0,5 % dětí z celkového počtu dětí mladších tří let [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Celkem je tedy v zařízeních kolektivní péče o předškolní děti (v jeslích i v mateřských školách) umístěno přibližně jen 9% procent dětí ze všech dětí mladších tří let. Hašková s Křížkovou píší, že malé využívání těchto služeb nemusí znamenat nezájem rodičů o toto zařízení, ale spíše snížení počtu volných míst v jeslích. [Hašková, Křížková, 2003]. Jak dále píší *„Generace mladých lidí, kteří rodičovství teprve plánují však chce využívat zařízení kolektivní péče o děti do 3 let častěji než současná generace rodičů s předškolními dětmi.“* [Hašková, Křížková, s.37 2003]. V rámci *Průzkumu veřejného mínění o postavení žen na trhu práce* bylo dále zjištěno, že jen 4% dětí navštěvuje mateřské školy nepravidelně [Hašková, Křížková, 2003]. Hašková s Křížkovou také zjišťovaly postoj budoucích rodičů ke službám péče o předškolní děti a dospěly k závěru, že budoucí rodiče plánují oproti těm současným péči o předškolní děti v mateřských školách častěji doplňovat jinými alternativními službami, jako jsou zájmové kroužky nebo mateřská centra [Hašková, Křížková, 2003].

Mezi méně využívané služby péče o předškolní děti patří soukromá **individuální placená péče**, kterou využívá přibližně 2% rodin [Ettlerová, 2006]. Ettlerová však uvádí, že četnost využití této služby variuje ve velmi širokém rozmezí (mezi jednou až dvaceti návštěvami měsíčně) [Ettlerová, 2006]. Protože jsou tyto služby využívány jen v minimální míře, lze je tedy považovat spíše za služby doplňkové.

---

²⁰ podíly dětí v MŠ podle jednotlivých věkových kategorií jsou také k dispozici v příloze (Příloha č.4)

Jiné služby péče o předškolní děti v České republice téměř poskytovány nejsou. Často diskutovaná vzájemná rodičovská výpomoc a pomoc ze strany zaměstnavatelů, podle mého názoru stále ještě nemají v systému služeb péče o předškolní děti v České republice své vlastní místo a postrádají i právní úpravu, díky níž by bylo možné tyto služby ve větší míře legálně provozovat a využívat. Na základě informací z *Tiskové zprávy k výsledkům besedy u kulatého stolu „Bát se či nebát různých rychlostí rodičovské dovolené“*, současná legislativa službu vzájemné rodičovské výpomoci doposud nezná a tedy neupravuje [*Tisková zpráva k výsledkům.....*, 2007]. Za účelem poskytování služeb péče o předškolní děti ze strany zaměstnavatele, lze sice použít v případě zřizování podnikových mikrojeslí nebo dětského koutku na pracovišti právní úpravy vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“ nebo volné živnosti "Poskytování služeb pro rodinu a domácnost", v případě zřizování firemní školky lze využít volné živnosti „Mimoškolní výchova a vzdělávání“ [*Tisková zpráva k výsledkům.....*, 2007]. Daňově však nejsou zaměstnavatelé nijak zvýhodněni a k podílení se na péči o předškolních děti svých zaměstnanců nejsou tak příliš podporováni [*Tisková zpráva k výsledkům.....*, 2007].

5.3 Stanovení kritérií hodnocení současného systému

Na základě výše uvedených informací, lze říci, že současný systém služeb péče o předškolní děti v sobě zahrnuje především 2 typy služeb. Jedná se o služby institucionální kolektivní péče a služby individuální péče o děti. Mezi služby institucionální kolektivní péče, které by měly při sladování práce a rodiny pomáhat, patří především **jesle** (slouží rodičům dětí mladších tří let) a **mateřské školy** (pomáhají hlavně rodičům dětí starších tří let). Na základě informací Ministerstva práce a sociálních věcí lze říci, že jsou tato zařízení převážně obecní a soukromá, u mateřských škol se vyskytují v České republice i školy církevní [MPSV ČR, 2008]. Služby typu **individuální placené péče** o předškolní děti jsou poskytovány v České republice především na soukromé bázi.

Předtím, než se pustím do vlastního hodnocení fungování současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice jako nástroje úspěšného sladování práce a rodiny, bude nutné si určit konkrétní hodnotící kritéria. Hodnotící kritéria jsem se rozhodla stanovit na základě toho, co rodiče vzhledem ke sladování práce a rodiny považují v systému služeb péče o předškolní děti za důležité. Při určování kritérií mi

pomohly informace, které jsem získala z rozhovorů s rodiči předškolních dětí²¹. Dotazovaným rodičům jsem položila otázku, pomocí níž jsem zjišťovala, co musí služby péče o předškolní děti splňovat, aby rodičům předškolních dětí sladování jejich pracovních a rodinných rolí umožňovaly. Ve shrnutí lze říci, že rodiče předškolních dětí při rozhovoru se mnou uváděli, že k tomu, aby mohli sladit své pracovní a rodinné povinnosti, je potřeba mít služby péče o předškolní děti k dispozici a neplatit za tyto služby péče vysoké poplatky (aby se jim pracovat vyplatilo). Jak dále vyplynulo z rozhovorů s rodiči předškolních dětí, jako důležité vidí také to, aby byla zařízení péče o předškolní děti k zaměstnaným rodičům vstřícná, zejména v otevírací době (která by vyhovovala jejich pracovní době) a v neposlední řadě také, aby si byli jisti, že je jejich dětem poskytována kvalitní péče, prostřednictvím níž by zaměstnaným rodičům byla poskytována pomoc s výchovou jejich dětí (viz. Příloha č.11).

Na základě výpovědí rodičů lze tedy usuzovat, že k tomu, aby systém služeb péče o předškolní děti jako nástroj sladování práce a rodiny fungoval je potřeba, aby služby, které systém zahrnuje byly teritoriálně a kapacitně dostupné, vstřícné k zaměstnaným rodičům, finančně nenákladné a aby rodiče měli důvěru v jejich kvalitu. Kritéria pro hodnocení fungování současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice vzhledem ke sladování práce a rodiny budou tedy tato:

- 1.) Teritoriální dostupnost služeb péče o předškolní děti**
- 2.) Vstřícnost služeb k zaměstnaným rodičům**
- 3.) Finanční nákladnost služeb**
- 4.) Důvěra rodičů v kvalitu služeb**

V následující kapitole se budu jednotlivým kritériím věnovat podrobněji a budu zjišťovat, v čem současný systém zaměstnaným rodičům sladování práce a rodiny umožňuje a v čem může naopak toto sladování komplikovat.

5.4 Vlastní průběh hodnocení současného systému

Jak jsem nastínila výše, současný systém služeb péče o předškolní děti, který by zaměstnaným rodičům měl při sladování práce a rodiny pomáhat, zahrnuje několik typů

---

²¹ Přepis rozhovorů s rodiči předškolních dětí je k dispozici v příloze (Příloha č.11)

služeb. Pokud budu pomocí jednotlivých kritérií současný systém hodnotit, bude nejspíše potřeba mezi jednotlivými typy služeb rozlišovat. Zvlášť budu tedy hodnotit **služby kolektivní péče** o děti, které budou ještě dále rozděleny na služby péče o děti mladší tří let a služby o děti starší tří let a zvlášť budu uvažovat **služby individuální placené péče** o předškolní děti.

5.4.1 Teritoriální a kapacitní dostupnost služeb péče o předškolní děti

Pro to, aby rodiče mohli skloubit jejich pracovní a rodinné role a mohli si svobodně zvolit, kdy do zaměstnání nastoupí, musí být pro ně služby péče o předškolní děti jakéhokoli věku dostupné jak teritoriálně, tak kapacitně. Do jaké míry jsou tedy jednotlivé služby péče o předškolní děti rodičům v České republice a v místě jejich bydliště k dispozici ukážu níže.

Teritoriální a kapacitní dostupnost služeb kolektivní péče o děti

Teritoriální a kapacitní dostupnost služeb o děti mladší tří let

Mezi služby, které poskytují kolektivní péči o děti mladší tří let patří služby jeslí a částečně také služby mateřských škol. V porovnání s jinými evropskými státy, na tom není Česká republika v zajišťování péče o děti mladší tří let nejlépe. Řadí se mezi státy²², které jsou v poskytování služeb péče o takto malé děti hluboko pod úrovní, kterou doporučuje Evropská unie. Snahou Evropské unie je zajistit péči pro 33% dětí do tří let, v České republice však služby péče o děti do tří let nestačí ani na pokrytí péče o 10% dětí v tomto věku [EGGSIE, 2005]. Z toho zařízení typu jeslí navštěvuje pouze přibližně 0,5 % dětí mladších tří let. I Kuchařová shledává poskytování péče o děti do tří let věku v České republice jako problematické. Těchto služeb je podle ní nedostatek, poskytovány jsou totiž většinou jen v největších městech [Kuchařová, 2006]. I tam ale nemusí být vždy dostupné. Podle Haškové, je důležitým faktorem také to, že se v posledních letech zvyšuje porodnost díky rodičům, kteří se narodili v rámci baby-boomové generace 70.let [Hašková (2), 2008]. Hana Hašková ve své stati *Doma, v jeslích, nebo ve školce? - 2. část* píše, že v současné době lze vysledovat větší poptávku po zajištění institucionální péče o děti mladší tří let, než je nabídka míst v jeslích

---

²² Graf pro srovnání s jinými evropskými zeměmi je k dispozici v příloze (Příloha č.10)

[Hašková (2), 2008]. V roce 2007 byla z iniciativy nevládní neziskové organizace Gender Studies, o.p.s. vypracována studie s názvem *Audit politik přátelských rodině s důrazem na zařízení péče o děti do 3 let věku*. V rámci této studie bylo provedeno pilotní terénní šetření, jehož cílem bylo naznačit základní možné tendence v uvažování rodičů dětí do tří let o jeslích a jiných možnostech péče o děti. Dotazování probíhalo na území hlavního města Prahy a respondenty byli rodiče pečující o dítě ve věku od 0,5 roku do 3 let. Vzhledem k tomu, že v české společnosti je zatím jen malé procento mužů, kteří pečují o dítě na rodičovské dovolené, v analyzovaném souboru nebyl žádný muž. Protože do analýzy nakonec vstoupily odpovědi pouze ze 74 dotazníků, nemohou být zjištění generalizující, nicméně pomocí nich je možné udělat si o dané problematice lepší představu. Část šetření se týkala zmiňované dostupnosti zařízení péče o děti mladší tří let. Respondentům byla položena otázka, která se týkala toho, jak obecně rodiče považují zařízení péče o děti do tří let za dostupná. Asi 2/3 dotazovaných odpovědělo, že dostupná nejsou. Více než polovina oslovených rodičů pak zastává názor, že nabídka zařízení péče o děti do tří let nedostatečně pokrývá poptávku po nich²³ [Hasmanová-Marhánková, 2007]. Faktem je, že celkový počet jeslí od počátku devadesátých let poklesl z 1043 na 54 v roce 2005. V roce 2005 pak bylo celkově v jeslích už jen 1671 míst pro děti do tří let [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Lada Wichterlová ve své stati *Zahodíme potenciál jeslí?* píše, že stát neustálý pokles počtu těchto zařízení nehodlá zastavit ani brzdít [Wichterlová, 2007]. Podle Hany Haškové vedl pokles počtu jeslí k postupnému navyšování podílu dětí mladších tří let v mateřských školách, které však tyto děti mohou přijmout pouze pokud mají volná místa a pokud je dítě k pobytu v mateřské škole uzpůsobivé [Hašková (2), 2008]. Pokud bychom se podívali na dostupnost jeslí podle krajů, zjistíme, že v některých krajích nejsou jesle dostupné vůbec. Na základě dat z roku 2005 byl na tom v počtu jeslí nejlépe Ústecký kraj (10 jeslí) a Praha (9 jeslí), nejhůře Karlovarský kraj (žádné jesle) [Kuchařová, Svobodová, 2006].

Podle mého názoru bude mít na další snižování úrovně dostupnosti vliv i zavedení nového systému čerpání rodičovského příspěvku²⁴. Tento systém platí od 1. ledna 2008 a jeho hlavním smyslem pravděpodobně je, aby rodiče malých dětí měli

---

²³ Grafy s výsledky šetření jsou umístěny v příloze č. 7

²⁴ Nový systém čerpání rodičovského příspěvku byl zaveden 1. ledna 2008. Vznikl institut třírychlostní rodičovské dovolené, kdy si rodiče mohou vybrat zda budou rodičovský příspěvek pobírat 2, 3 či 4 roky k dispozici jsou tři varianty rodičovského příspěvku zvýšená (11 400 Kč), základní (7 600 Kč) a snížená (3800 Kč) [MPSV ČR, 2008].

v péči o své děti větší svobodu volby a mohli se rozhodnout zda budou o děti pečovat sami, či je svěří do péče jiné osoby nebo instituce. Myslím si však, že systém zajištění péče o děti mladší tří let není vzhledem k úrovni dostupnosti těchto služeb na zavedení tohoto opatření ještě dostatečně připraven. Pokud totiž rodič zvolí nejkratší dobu pro čerpání rodičovského příspěvku za účelem dřívějšího nástupu do zaměstnání a nemá k dispozici prarodiče nebo jiné příbuzné, kteří se o dítě během pracovní doby postarají, nebude pro něho podle mého názoru jednoduché péči o svou ratolest zajistit.

Teritoriální a kapacitní dostupnost služeb kolektivní péče o děti starší tří let

Kolektivní péče o předškolní děti starší tří let je poskytována zejména prostřednictvím mateřských škol. Pokud by se hovořilo o úrovni teritoriální a kapacitní dostupnosti mateřských škol v České republice, dalo by se říci, že je tato úroveň celkem vysoká²⁵. Podle informací, které uvádí Kuchařová se Svobodovou, podíl dětí, kteří navštěvují mateřskou školu z populace 3-5letých dětí přesahuje 100% (ve školním roce 2005/2006 to bylo 103,9%), což je způsobeno tím, že mateřské školy navštěvují i děti mladší tří let a děti starší pěti let [Kuchařová, Svobodová, 2006]. I Kuchařová tedy hodnotí síť mateřských škol, jako celkem dostatečnou [Kuchařová, *Ženy po rodičovské...*, 2006]. Co se týče vzdálenostní dostupnosti mateřských škol od místa bydliště, mateřskou školu má v dosahu přibližně 30 minut chůze od svého bydliště téměř 90 % rodin, a to zejména ve větších obcích a velkých městech [Ettlerová, 2006]

Dostupnost mateřských škol lze tedy zatím hodnotit jako celkem uspokojivou. Na druhou stranu je však nutné říci, že v České republice lze v současné době vysledovat trend stále vzrůstajícího počtu rodičů, jejichž žádosti pro přijetí dítěte do mateřské školy byly odmítnuty. V Národní zprávě o předškolní péči se lze dočíst, že počet nevyřízených žádostí o přijetí dítěte do mateřské školy oproti minulosti značně stoupl²⁶ [Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, 2000].

Teritoriální a kapacitní dostupnost individuální placené péče

Individuální placená péče je poskytována na základě zákona č. 455/1991 SB., o živnostenském podnikání [MPSV ČR, 2008]. Podle údajů Ministerstva práce a

---

²⁵ Procentuální zastoupení dětí jednotlivých věkových kategorií je k dispozici v příloze (Příloha č.4)

²⁶ Počet nevyřízených žádostí o umístění v mateřské škole podle krajů od školního roku 1991/1992 až 2004/2005 je k dispozici v příloze č.6

sociálních věcí je tato služba je poskytována v rámci volné živnosti „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“, která v sobě však nezahrnuje denní péči o děti do tří let. Individuální denní péče o děti nad tři roky věku v rodinách je do živnosti zahrnuta [MPSV ČR, 2008]. Na základě vázané živnosti „Péče o dítě do tří let v denním režimu“ se pak může poskytovat individuální výchovná péče o děti do tří let věku v denním nebo v celodenním režimu [MPSV ČR, 2008].

Co se týče teritoriální a kapacitní dostupnosti, nemyslím si, že je v tomto ohledu v České republice problém. Tuto domněnku se mi však nepodařilo podložit daty o prostorové a kapacitní dostupnosti soukromých služeb individuální péče o děti. Zdá se, že takové údaje dosud v České republice nejsou k dispozici. Pro přiblížení situace jsem si však udělala vlastní minivýzkum pomocí prohledávání internetu, na základě kterého jsem zjistila údaje alespoň o těch poskytovatelích, kteří jsou na internetu uvedeni. Z tabulky, která je k dispozici v příloze²⁷, vyplývá, že nejlépe je na tom v dostupnosti individuální placené péče Praha, nejhůře pak kraj Vysočina. Tyto výsledky však mohou být zkreslené, protože nejde o celková data. Na druhou stranu ale vzhledem k tomu, že tuto službu v České republice využívá přibližně jen 2% rodin [Ettlerová, 2006] a protože se jedná o soukromé služby ovlivněné poptávkou po nich, myslím si, že s jejich prostorovou a kapacitní dostupností by rodiče problém mít neměli.

5.4.2 Vstřícnost služeb k zaměstnaným rodičům (otevírací doba)

Vstřícnost služeb péče o předškolní děti je vzhledem ke sladování práce a rodiny také velmi významným kritériem. Pokud v některých aspektech konkrétní zařízení či služby péče o předškolní děti zaměstnaným rodičům nevycházejí vstříc, může to výkon zaměstnání rodičů předškolních dětí komplikovat nebo dokonce znemožňovat. Jako významný aspekt, který se týká vstřícnosti jednotlivých zařízení k zaměstnaným rodičům je jejich **otevírací doba a provoz**, což uvedli i rodiče předškolních dětí [viz. Rozhovory s rodiči, Příloha č.11]. Rodiče musí nějakým způsobem sladit jejich pracovní dobu s otevírací dobou zařízení, které se v době jejich nepřítomnosti stará o jejich ratolesti. V následujících řádcích se tedy budu věnovat tomu, jakým způsobem

---

²⁷ tabulka počtu poskytovatelů individuální placené péče o děti, kteří jsou uvedeny na portálu www.seznam.cz podle krajů je k dispozici v příloze (Příloha č. 1)

jsou jednotlivé služby vstřícné k zaměstnaným rodičům ve své otevírací době a provozu.

Vstřícnost v otevírací době zařízení kolektivní péče

Otevírací doba zařízení péče o děti mladší tří let

Otevírací doba mateřských škol je pro rodiče, jejichž děti navštěvují mateřskou školu a jsou mladší tří let, stejná jako pro rodiče dětí starších tří let. Z tohoto důvodu se budu otevírací době mateřských škol věnovat níže v rámci hodnocení služeb péče o děti starší tří let. Nyní se zaměřím na provoz jeslí v České republice. Na tento aspekt se soustředí například Jitka Kolářová a kol. ve své studii *Zaostřeno na jesle: provoz jeslí ve vybraných městech ČR*. Jistým nedostatkem v této studii je, že nejsou zmapovány jesle ve všech městech, ve kterých jsou k dispozici a pozornost je tak věnována jen jeslím v Brně, Hradci Králové, Litoměřicích, Liberci a v Praze, takže výsledky nejsou příliš reprezentativní. Ovšem i na základě informací, které jsou o jednotlivých městech poskytnuty, lze říci, že jesle jsou obecně denně otevřeny přibližně od 6 do 17 hodin. V rámci studie Jitky Kolářové a kol. bylo provedeno také dotazování rodičů ohledně spokojenosti se službami jeslí a s jejich otevírací dobou. Všichni respondenti, kteří byli těmito autorkami osloveni, projevíli se službami jeslí velkou spokojenost a délku otevírací doby by měnit nechtěli [Kolářová a kol., 2007].

Otevírací doba zařízení péče o děti starší tří let

Mateřské školky v České republice ráno většinou otevírají v rozmezí od 5:30 do 8:30 hodin a odpoledne zavírají v rozmezí od 15,00 do 17,00 hodin, ve výjimečných případech otevírají dříve a zavírají později [Kuchařová, Svobodová 2006]. Kuchařová se Svobodovou uvádějí, že do 16,00 hodin zavírá 46 % školek, do 16,30 pak 73 % školek. Ettlerová poukazuje na fakt, že déle než do 17,00 hodin má otevřeno jen necelých 8 % školek [Ettlerová, 2006]. „*Otevírací doba mateřských škol se prodlužuje s velikostí obce, i když jen nepatrně (od 9,3 hodin v obci do 999 obyvatel do 10,2 hodin ve velkých městech nad 100 tisíc obyvatel)*“ [Ettlerová, 2006]. I když se často diskutuje o krátké otevírací době zařízení péče o předškolní děti, z výzkumu vyplývá, že většině rodičů, délka otevírací doby celkem vyhovuje. Většinová spokojenost rodičů (cca 90%) s otevírací dobou mateřských škol by se mohla dokázat tím, že děti většinou přicházejí do školky přibližně jednu hodinu po jejím otevření a odchází asi hodinu předtím než školka zavírá [Ettlerová, 2006].

Výhodou u obou typů zařízení (jeslí i mateřských škol) je možnost sjednání „klouzavé“ doby nástupu do zařízení pole časových dispozic rodičů, o čemž se zmiňuje i Hana Maříková. „*Zatímco v době socialismu muselo být dítě v zařízení před 8 hodinou ráno, dnes je možné sjednat „klouzavou“ dobu nástupu do zařízení....., stejně jako je možné vyzvedávat dítě tzv. „po obědě“ (cca mezi 12-13. hodinou) a pak kdykoli odpoledne „po spaní“, tj. zhruba od 14.30* [Maříková, 2005, s.25].

Na základě výše uvedených údajů je možné říci, že rodiče jsou s otevírací dobou zařízení kolektivní péče o předškolní děti celkem spokojeni. Ojedinele se pak mohou vyskytovat rodiče, kterým otevírací doba jeslí nebo mateřské školy nevyhovuje. Podle Ettlerové jsou to většinou rodiče, kteří jsou výdělečně činní a žijí v menších městech [Ettlerová, 2006].

Vstřícnost v otevírací době poskytovatelů individuální placené péče

O otevírací době se u poskytovatelů služeb péče o předškolní děti ani nedá hovořit. Protože jsou tyto služby poskytovány na soukromé bázi a často se jedná o služby přímo v domácnosti klienta, snaží se jejich poskytovatelé zaměstnaným rodičům s předškolními dětmi vyjít co nejvíce vstříc. Jak píše ve své stati Radka Výborná, „*výhodou této formy péče je relativní flexibilita najímané osoby, co se prostoru i času týče*“ [Výborná, 2008]. Podle Výborné, se ten, kdo dítě zaměstnaných rodičů v době jejich nepřítomnosti hlídá, většinou přizpůsobí požadavkům rodiny a lze se tak domluvit na podmínkách a přesném čase hlídání [Výborná, 2008]. To, že se rodiče s najímanou osobou mohou domluvit na čase, kdy bude o dítě pečovat, jim pak logicky umožňuje volit si takovou pracovní dobu, která jim nejvíce vyhovuje.

5.4.3 Finanční nákladnost služeb

Dá se říci, že všechny služby péče o předškolní děti jsou zpoplatněny. Na základě školského zákona neplatí za služby mateřských škol, které jsou zřízené státem, krajem, obcí či svazkem obcí pouze rodiče, jejichž děti jsou v posledním ročníku mateřské školy. Podle právní úpravy lze také úplatu za některé děti snížit nebo prominout, jedná se především o děti ze sociálně slabých rodin. O tomto snížení či prominutí rozhoduje ředitel mateřské školy [Zákon č. 561/2004 Sb.]. Pro to, aby se

rodičům předškolních dětí vůbec vyplatilo pracovat, je potřeba, aby poplatky, které rodiče za služby platí nebyly příliš vysoké. Jak jsou jednotlivé služby péče o předškolní děti v České republice finančně nákladné ukázu v následujících řádcích.

Finanční nákladnost služeb kolektivní péče o děti

Finanční nákladnost služeb péče o děti mladší tří let

Mateřským školám a jejich finanční nákladnosti se budu věnovat opět v rámci hodnocení služeb péče o děti starší tří let. Zde ohodnotím pouze finanční nákladnost jeslí. Podle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí spadají jesle stále ještě pod Ministerstvo zdravotnictví. Péče v zdravotnických zařízeních typu jesle je hrazena z rozpočtu zřizovatele (stát na péči nepřispívá) a částečně také z poplatků, které platí rodiče. Výši poplatků, které jsou za služby od rodičů vybírány, stanoví zřizovatel zařízení [MPSV ČR, 2008]. Výše poplatků, které hradí rodiče, se tedy v jednotlivých zařízeních liší. Pokud bychom uvažovali měsíční poplatky za každodenní docházku včetně stravného, poplatky za jesle jsou oproti poplatkům za mateřskou školu vyšší a pohybují se přibližně od 2000 Kč až do 7500 Kč [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Veřejné jesle (jedná se především o jesle zřizované obcemi) vybírají většinou za péči o děti nižší poplatky, než je tomu u soukromých zařízení typu jeslí [Dudová, 2007]. Dudová uvádí, že za celodenní péči o dítě v soukromých zařízeních zaplatí rodiče okolo 10 000 měsíčně [Dudová, 2007].

Finanční nákladnost mateřských škol

Stejně jako je tomu u hrazení poplatků za péči v jeslích, i na mateřské školy rodiče vydávají finanční částku, která se skládá z poplatků za mateřskou školu a poplatků za stravování dětí [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Dále rodiče mohou ještě za děti v mateřské škole platit další poplatky či příspěvky na doplňkové aktivity, které přesahují základní výchovně vzdělávací úkoly mateřské školy nebo jsou finančně náročnější, než umožňuje pokrytí z běžných poplatků [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Jak dále píše Kuchařová se Svobodovou, výši poplatků stanovuje ředitel školy, v případě soukromých škol pak příslušná právnická osoba. Při stanovování výše úplaty za služby mateřských škol zřízených státem, kraji, obcemi či svazky obcí však musí být zachovány legislativně vymezené limity. Je uloženo, že měsíční výše úplaty nesmí přesáhnout 50% skutečných průměrných měsíčních neinvestičních nákladů právnické

osoby vykonávající činnost mateřské školy [Vyhláška MŠMT č. 43/2006 Sb.]. Za služby mateřských škol, které jsou zřízené státem, krajem, obcí či svazkem obcí neplatí pouze rodiče, jejichž děti jsou v posledním ročníku mateřské školy [Zákon č. 561/2004 Sb.]. Podle právní úpravy, mohou být některým rodičům poplatky za mateřskou školu sníženy nebo dokonce i prominuty. O snížení nebo prominutí úplaty, především u dětí ze sociálně slabých rodin, rozhoduje ředitel mateřské školy [Zákon č. 561/2004 Sb.]. Sylva Ettlerová uvádí výsledky výzkumného šetření v rámci něhož se zjišťovaly průměrné měsíční výdaje rodičů za školku včetně poplatků za stravování. Oproti službám, které poskytují jesle, vyjdou služby veřejných mateřských škol levněji. Průměrné měsíční poplatky za školku v české republice činí přibližně 748 Kč na rodinu [Ettlerová, 2006]. Jak uvádí dále Ettlerová, výdaje za školku se mírně zvyšují s velikostí obce, ve které rodiny s předškolními dětmi bydlí. *„Rodiny, které posílají do školky jedno své dítě, vynakládají v obci do 999 obyvatel za pobyt dítěte ve školce přibližně 540 Kč měsíčně, kdežto téměř 1000 Kč ve městě nad 100 tisíc obyvatel,,* [Ettlerová, 2006, s.99]. Podle Ettlerové se z rodinných příjmů průměrně vynakládá kolem 3 % na pobyt dítěte (dětí) ve školce a většina rodičů je s výší poplatků za školku spokojena (82%) [Ettlerová, 2006]. U soukromých mateřských škol jsou ovšem poplatky vyšší a většinou se pohybují v řádech tisíců [Maříková, 2005].

Finanční nákladnost individuální placené péče

Náklady za individuální péči předškolní děti nebývají příliš nízké. Výši poplatků za služby si určuje její poskytovatel sám na komerční bázi [MPSV ČR, 2008]. Podle Ettlerové se částka, kterou rodiče osobě pečující o dítě vyplácejí, pohybuje od 300 do 8000 korun měsíčně [Ettlerová, 2006]. Většinou však výše měsíčních poplatků záleží na počtu hodin a dní, kdy o dítě daná osoba pečuje. Pavla Foglová ve svém článku pro MF Dnes uvádí, že celodenní péče o děti vyjde na desítky tisíc korun. Hodina hlídání dětí tak podle ní vyjde v průměru na 100-180 korun [Foglová, 2008]. Značnou finanční nákladnost individuální placené péče můžeme v České republice pravděpodobně vidět jako příčinu malého využívání těchto služeb. Na tento problém naráží ve své stati i Hana Hašková: *„Zajištění individuální placené péče o dítě využívá v ČR pouze 1–2 % rodin, a to zejména z důvodu finanční nedostupnosti“* [Hašková, 2006, (2.)].

5.4.4 Důvěra rodičů v kvalitu služeb

Zjišťování kvality služeb by si nejspíše žádalo samostatný výzkum a stanovení dalších kritérií, na základě kterých by byla míra kvality jednotlivých služeb určována. Protože však není v mých časových možnostech tento výzkum provést, budu hodnotit především přístup rodičů k jednotlivým, tzn. jakou důvěru v jejich kvalitu rodiče mají.

Důvěra v kvalitu služeb kolektivní péče o předškolní děti

Důvěra v kvalitu služeb kolektivní péče o děti mladší tří let

Co se týče kvality služeb jeslí a přístupu rodičů k jejich kvalitě, hodnotila bych tento aspekt celkem pozitivně. Podobný názor zastává i Lada Wichterlová ve své stati *Zahodíme potenciál jeslí?* Píše, že „ze zahraničních zkušeností vyplývá velká obliba jeselských zařízení, především protože jsou institucionalizovaná, tedy snadno kontrolovatelná, a díky tomu s potenciálem neustálého zkvalitňování péče“ [Wichterlová, 2007, s.3]. Lada Wichterlová také pozitivně hodnotí dlouhodobou zkušenost České republiky s tímto typem zařízení. Uvádí, že i když na tom v sedmdesátých letech nebyly jesle s kvalitou zrovna nejlépe, už v osmdesátých letech se situace začala zlepšovat a v současné době se vychovatelé a vychovatelky v jeslích snaží naplňovat nejnovější trendy ve vedení a výchově malých dětí [Wichterlová, 2007]. Důvěra v kvalitu jeslí může být částečně zajištěna tím, že se o děti v jeslích stará kvalifikovaný personál. Na základě dotazování rodičů, které provedla Kolářová a kol., lze říci, že i rodiče jsou se službami tohoto typu v České republice velmi spokojeni. I když se nejednalo o reprezentativní šetření, je možné si o názoru rodičů udělat jistou představu. Všichni dotázaní rodiče byli se službami jeslí velmi spokojeni a obvykle chválili personál a jeho péči [Kolářová a kol., 2007]. Důvěru v kvalitu služeb mateřských škol ukázu v následujících řádcích.

Důvěra v kvalitu služeb péče o děti starší tří let

Stejně jako v jeslích, i v mateřských školách o děti pečuje kvalifikovaný personál, což podle mého názoru může jistou úroveň důvěry v jejich kvalitu zajistit. Víra rodičů v kvalitu mateřských škol je podobná jako u zařízení typu jeslí. Kuchařová se Svobodovou uvádí výsledky z výzkumu *Harmonizace rodiny a zaměstnání* z roku 2005, kde rodiče odpovídali na otázku týkající se hodnocení služeb mateřských škol.

Spokojenost s kvalitou služeb vyjádřilo v tomto výzkumu 97 % respondentů. Maříková uvádí, že obecně je v České republice předškolní výchova v mateřských školách rodiči považována za žádoucí a přínosnou pro jejich děti. Většina rodičů podle ní zastává názor, že mateřské školy poskytují dětem velice dobrou úroveň předškolní výchovy a vzdělávání [Maříková, 2005]. Se spokojeností se službami mateřských škol by mohl také souviset velký zájem rodičů o využívání těchto služeb (viz. výše, kapitola *Nejčastěji využívané a méně využívané služby péče o předškolní děti v České republice*).

Důvěra v kvalitu individuální placené péče o předškolní děti

Se zajištěním kvality individuální placené péče je to oproti službám kolektivní péče o děti horší. Nejedná se totiž o institucionalizovanou péči o děti, tudíž kontrola její kvality je obtížnější. Nelze však říci, že by byly tyto služby ve všech případech nekvalitní, spíše ale jde o fakt, že rodiče nemusí těmto službám z hlediska jejich kvality příliš důvěřovat. Jak uvádí například Lada Wichterlová, někteří rodiče mají pochybnosti o kompetenci a spolehlivosti osob, které individuální placenou péči o děti poskytují [Wichterlová, 2007]. Wichterlová uvádí jako příklad výpověď jedné maminky: *„Když je dcera v jeslích, jsem úplně klidná; rozhodně klidnější, než když je doma s nějakou chůvou, kterou člověk vlastně nezná. Jesle také mají provozní dobu, na kterou se můžete spolehnout. U chůvy se vám ovšem může stát, že nedorazí kvůli nemoci nebo povinností ve škole.“* [Wichterlová, 2007,s.9]. Nedůvěra v tyto služby se může částečně také odrážet v jejím malém využívání (pouze 2% rodin). Jak píše Kuchařová se Svobodovou : *„Důvodem malého rozšíření alternativních forem denní péče o děti je malá rozvinutost tohoto druhu služeb i malá tradice, která může být mj. příčinou i jisté nedůvěry“* [Kuchařová, Svobodová, 2006,s.36].

5.5 Celkové zhodnocení systému a identifikace nedostatků

Na základě analýzy současného systému služeb péče o předškolní děti jsem dosáhla určitých zjištění, které v této kapitole shrnu. Dalo by se říci, že současný systém služeb péče o předškolní děti v České republice do jisté míry jako dobrý nástroj sladování práce a rodiny funguje, ovšem disponuje několika nedostatky, které mohou

jeho fungování omezovat. Aby bylo hodnocení přehlednější, ukážu jaké aspekty systému služeb péče o předškolní děti přispívají k jeho funkčnosti²⁸ a jaké nedostatky mohou naopak jeho funkčnost omezovat²⁹.

Aspekty přispívající k funkčnosti současného systému

Na základě získaných informací, lze obecně říci, že současný systém rodičům předškolních dětí umožňuje sladit práci a rodinu díky tomu, že:

- 1.) V rámci systému služeb péče o předškolní děti v České republice **lze nalézt služby, které poskytují péči o děti mladší tří let i o děti starší tří let.**
- 2.) **Otevírací doba zařízení kolektivní péče o děti mladší tří let i o děti starší tří let** je pro rodiče vzhledem ke sladění práce a rodiny **ve většině případů vyhovující** a ředitelé zařízení se v tomto ohledu snaží zaměstnaným rodičům vyjít co nejvíce vstříc
- 3.) **V rámci institucí kolektivní péče o děti mladší tří let i o děti starší tří let** v České republice **pracují kvalifikovaní pracovníci**, kteří se snaží dbát na jejich správný duševní a tělesný rozvoj. Služby poskytované v těchto zařízeních tak zaměstnaným rodičům pomáhají s výchovou jejich dětí. Institucionalizovaným službám kolektivní péče o předškolní děti rodiče ve většině případů důvěřují a s jejich službami jsou spokojeni.
- 4.) Česká republika disponuje systémem s poměrně **hustou sítí služeb kolektivní péče o předškolní děti starší tří let**, jedná se především o služby mateřských škol, které jsou **většině rodičů dětí starších tří let dostupné**. Tato zařízení poskytují služby péče o děti, které mohou rodiče během své pracovní doby využít.
- 5.) V rámci systému je **výše poplatků za veřejné mateřské školy** pro rodiče **relativně uspokojivá**. Pokud umístí své dítě do takovéto mateřské školy, pracovat se jim finančně vyplatí.
- 6.) Současný systém rodičům předškolních dětí **nabízí možnost využití individuální placené péče o děti**, jejíž předností je její **časová flexibilita**. Zaměstnaní rodiče se tak s poskytovatelem těchto služeb mohou domluvit na

---

²⁸ funkčnosti systému služeb péče o předškolní děti se myslí jeho schopnost umožňovat rodičům úspěšné sladění jejich pracovních a rodinných rolí

²⁹ při identifikaci toho co k funkčnosti systému přispívá a toho, co jeho funkčnost omezuje vycházím z informací uvedených v předchozí kapitole (5.4 Vlastní průběh hodnocení současného systému)

čase, kdy o jejich dítě bude postaráno, což umožňuje dobré sladění jejich pracovní doby a zajištění péče o děti.

Nedostatky omezující funkčnost současného systému

I přesto, že současný systém služeb péče o předškolní děti v České republice disponuje výše zmíněnými aspekty, které jistou míru jeho funkčnosti s ohledem na harmonizaci práce a rodiny umožňují, je možné identifikovat některé jeho nedostatky, které mohou naopak míru jeho funkčnosti snižovat. Na základě analýzy současného systému, studia nejrozličnější literatury a rozhovorů s aktéry, kteří se v této problematice pohybují, jsem vygenerovala několik nedostatků systému služeb péče o předškolní děti, které mohou rodičům sladování práce a rodiny komplikovat. Pro větší přehlednost uvedu tabulku faktorů, které funkčnost systému do jisté míry podněcují ve vztahu k nedostatkům, které naopak funkčnost systému snižují (Tabulka č. 3).

Tabulka č. 3: Faktory podněcující funkčnost systému a nedostatky systému omezující jeho funkčnost

FUNKČNOST SYSTÉMU PODNĚCUJE ↓	FUNKČNOST SYSTÉMU OMEZUJE ↓
Existence služeb péče o děti starší tří let i služeb péče o děti mladší tří let	Ale síť služeb kolektivní péče o děti mladší tří let není příliš rozvinutá
Je k dispozici zatím poměrně hustá síť mateřských škol	Ale postupně se zvyšuje počet nevyřízených žádostí o umístění dětí do MŠ
Přítomnost kvalifikovaných pracovníků v zařízeních kolektivní péče o děti starší 3 let i v zařízeních péče o děti mladší 3 let	
Relativně vyhovující otevírací doba zařízení kolektivní péče o předškolní děti mladší i starší 3 let	
Relativně uspokojivá výše poplatků za veřejné mateřské školy	Ale existují rozdíly ve výši poplatků za jednotlivé služby kolektivní péče o předškolní děti
Možnost využití individuální placené péče a časová flexibilita individuální placené péče	Ale mezi rodiči panuje nedůvěra v kvalitu individuální placené péče + tyto služby jsou finančně nákladné

Služby kolektivní péče o děti mladší tří let sice v České republice existují, ale síť těchto služeb není příliš rozvinutá. Dostupnost služeb péče o děti mladší tří let hodnotím

jako nepříliš dostačující na to, aby si rodiče mohli svobodně zvolit, zda nastoupí do práce dříve, než jejich dítě dosáhne věku tří let. Problémem v oblasti služeb kolektivní péče o předškolní děti je také zvyšující se počet nevyřízených žádostí o umístění dětí do mateřských škol, což by v budoucnu mohlo ohrozit míru dostupnosti těchto zařízení. Rodičům, kteří chtějí pracovat se musí péče o předškolní děti finančně vyplatit. V České republice však existují značné rozdíly ve výši poplatků za služby péče o předškolní děti. Služby veřejných jeslí jsou o poznání dražší než služby veřejných mateřských škol. Také za služby soukromých zařízení se platí mnohem více než za služby veřejných zařízení. Rodičům, kteří by tyto služby využívali by se pak pracovat nemuselo finančně vyplatit. Pokud služby kolektivní péče o předškolní děti zaměstnaným rodičům nevyhovují, nebo je z nějakého důvodu využít nemohou, jsou jim k dispozici služby placené individuální péče. Tyto služby se však u rodičů netěší velké oblibě. Využívá je pouze velmi malé procento rodin. Příčinou jejich nízkého využívání je pravděpodobně jejich finanční nákladnost a nedůvěra rodičů v tyto služby.

Na základě výše uvedených informací, lze tedy za hlavní nedostatky současného systému služeb péče o předškolní děti (které mohou sladování práce a rodiny komplikovat) považovat:

- **Malou rozvinutost sítě služeb kolektivní péče o děti mladší tří let**
- **Zvyšující se počet nevyřízených žádostí o umístění dětí do mateřských škol**
- **Nemalé rozdíly ve výši poplatků za služby kolektivní péče o předškolní děti**
- **Nedůvěru v kvalitu individuální placené péče a finanční nákladnost těchto služeb**

Pro to, aby systém služeb péče o předškolní děti v České republice jako nástroj sladování práce a rodiny lépe fungoval, bude potřeba tyto nedostatky odstranit, nebo je alespoň minimalizovat.

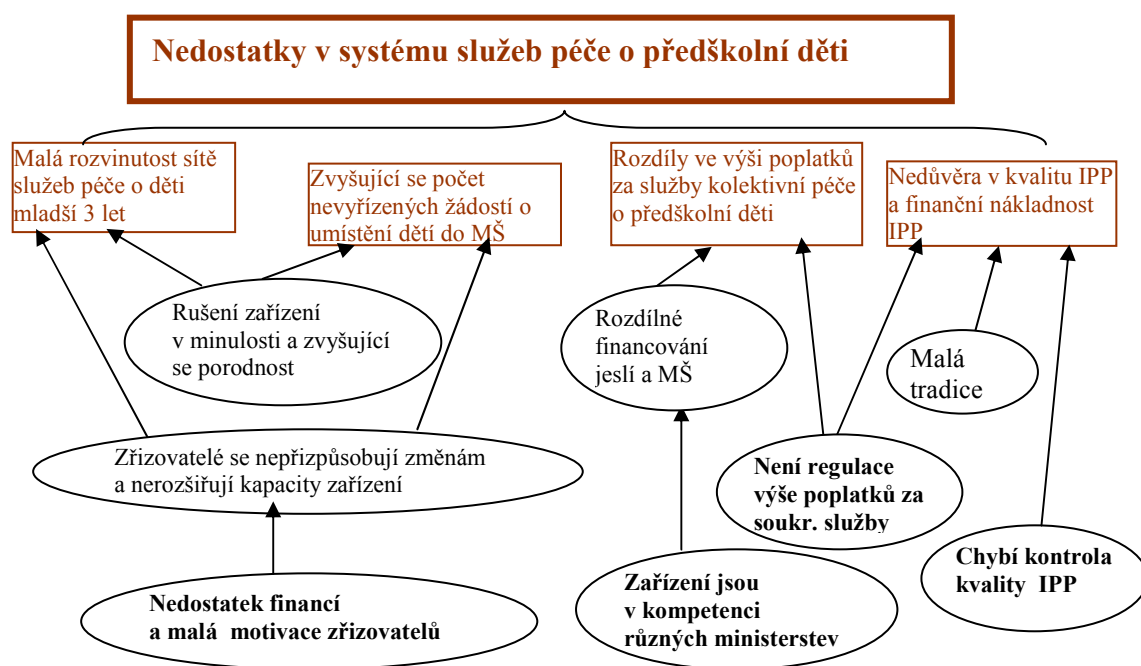
6. Možnosti odstranění nebo zmírnění nedostatků

6.1 Příčiny existujících nedostatků

Aby bylo možné navrhnout jisté kroky pro odstranění nebo alespoň minimalizaci nedostatků, které v systému služeb péče o předškolní děti existují a které mohou jeho fungování jako nástroje úspěšného sladění práce a rodiny omezovat, je potřeba zjistit, co tyto nedostatky skutečně způsobuje a na tyto příčiny se při navrhování konkrétních opatření zaměřit. Na základě již zjištěných informací a provedené analýzy aktérů jsem identifikovala pět hlavních příčin zjištěných nedostatků (viz. Schéma č.3 níže):

1. **Nedostatek financí na rozšiřování kapacit a na zřizování dalších zařízení**
2. **Malá motivace zřizovatelů k zakládání zařízení a rozšiřování kapacit**
3. **Rozdílné způsoby financování a kompetence různých ministerstev**
4. **Absence regulace výše poplatků za soukromé služby**
5. **Chybí kontrola kvality individuální placené péče**

Schéma č. 3: Klíčové příčiny nedostatků

To, že je v České republice **málo služeb kolektivní péče o děti do tří let** a že se stále **zvyšuje počet nevyřízených žádostí** o umístění dětí do mateřských škol bylo pravděpodobně způsobeno rušením řady zařízení v průběhu 90 let. Úbytek představoval

asi 22% z počtu mateřských škol před rokem 1989³⁰ [Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, 2000]. Počet jeslí klesal oproti počtu mateřských škol dramatičtěji [Hašková (2), 2008]. Podle Kuchařové a Svobodové bylo v roce 1990 v České republice 1043 jeslí, v roce 2005 už jen 54³¹ [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Příčinou těchto nedostatků může být i to, že za poslední roky došlo ke značnému zvýšení porodnosti avšak počet zařízení kolektivní péče o předškolní děti se nezvýšil, spíše naopak [ČSÚ, 2008]. Většinu zařízení kolektivní péče o předškolní děti nezřizuje přímo stát. U mateřských škol jsou zřizovateli převážně obce, v menší míře pak soukromí zřizovatelé nebo církve [Kuchařová, Svobodová, 2006]. Jesle zřizují zejména soukromí zřizovatelé nebo obce [MŠMT, 2000]. Jak jsem se dozvěděla na diskusi o předškolních zařízeních péče o děti, která se konala dne 13.10.2008 na Praze 5, zřizovatelé (především obce) v mnoha případech postrádají finance na zřizování dalších zařízení. Stát na provoz zařízení příliš finančních prostředků nepřispívá (na provoz jeslí nepřispívá vůbec) a tím ani jinými způsoby zřizovatele k zakládání nových zařízení dostatečně nemotivuje. Tohoto problému se dotkla i socioložka Zuzana Uhde. V článku *Rodičovská na český způsob* píše, že „vzhledem k nedostatečné politické vůli podpořit a motivovat obce ve zřizování adekvátního počtu zařízení pro děti mladší šesti let je rovněž v nedohlednu systematické řešení nedostatečného počtu míst, a to zejména pro děti do tří let“ [Uhde, 2008].

Pokud hovořím o **rozdílech ve výši poplatků za služby kolektivní péče o předškolní děti**, může se jednat o rozdíly ve výši poplatků jak mezi jeslemi a mateřskými školami, tak mezi jednotlivými zařízeními různých zřizovatelů (tzn. především rozdíly ve výši poplatků za služby mezi zařízeními, které jsou zřizovány soukromými zřizovateli a zařízeními, které zřídili jiní než soukromí zřizovatelé) Rozdíly ve výši poplatků mezi jeslemi a mateřskými školami jsou jistě alespoň z části způsobeny především rozdílným financováním mateřských škol a jeslí, což vychází z faktu, že jednotlivá zařízení spadají pod různá ministerstva. Jak píše Zuzana Uhde, „do tří let jsou totiž děti umísťovány v jeslích, které spravuje Ministerstvo zdravotnictví a od tří do šesti let pak ve školkách spadajících pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [Uhde, 2008]. Jak uvádí Aperio, v současné době jsou jesle financovány pouze z rozpočtů daných obcí a z platby rodičů, obce nedostávají na jesle žádné příspěvky ze státního rozpočtu [Aperio, 2006]. Zřízení jeslí je zcela závislé na rozhodnutí obce, že ve svém obvodu jesle potřebuje a bude se tudíž také podílet na jejich

---

³⁰ Vývoj počtu mateřských škol V České republice za jednotlivé je k dispozici v příloze (Příloha č. 3)

³¹ Pokles počtu jeslí za jednotlivé roky je k dispozici v příloze (Příloha č. 2)

financování. Naopak mateřské školy jsou dotovány ze státního rozpočtu [Aperio, 2006]. Z tohoto důvodu jsou také pravděpodobně poplatky za veřejné jesle vyšší než poplatky za veřejné mateřské školy. Velký rozdíl v poplatcích za služby poskytované v rámci soukromých zařízení a za služby poskytované v rámci veřejných zařízení je podle mého názoru způsoben tím, že v České republice není výše poplatků za služby poskytované soukromými subjekty regulována a soukromí zřizovatelé si stanovují poplatky na komerční bázi sami.

Nedůvěra v kvalitu individuální placené péče o předškolní děti pramení nejspíše z toho, že tyto služby nemají v České republice příliš velkou tradici a také z toho, že se nejedná o institucionalizovanou péči a tudíž se kvalita těchto sužeb příliš nekontroluje. Problém finanční nákladnosti těchto služeb souvisí stejně jako u soukromých zařízení kolektivní péče s tím, že výše těchto poplatků není nějakým způsobem regulována a je určována na komerční bázi [MPSV, 2008].

V následujících řádcích se zaměřím na možnosti odstranění nebo minimalizaci existujících nedostatků a pokusím se podat jistá doporučení do budoucna.

6.2 Doporučení a možnosti odstranění (zmírnění) nedostatků

Jak už bylo zmíněno výše, aby mohlo dojít k odstranění nebo alespoň minimalizaci zjištěných nedostatků, které v rámci systému služeb péče o předškolní děti existují a které jeho fungování jako nástroje úspěšného slad'ování práce a rodiny omezují, je nutné zaměřit se především na příčiny, které tyto nedostatky způsobují a snažit se jim určitým způsobem zabránit. Při těchto snahách by se mohla uplatnit řada již zmíněných aktérů, kteří v systému služeb péče o předškolní děti hrají významné role. Aby bylo dosaženo uspokojivých výsledků, tak jako při každé činnosti, na které participuje více jedinců, bude i zde zapotřebí jistá míra regulace. Jak bylo zjištěno prostřednictvím analýzy aktérů, za hlavního regulátora v systému služeb péče o předškolní děti, lze v České republice považovat stát. Úkolem státu (potažmo jeho orgánů) by podle mého názoru v této fázi mělo být vypracování jisté koncepce rodinné politiky o odstraňování nedostatků v současném systému služeb péče o předškolní děti, které slad'ování práce a rodiny mohou komplikovat.

Na vypracování této koncepce by se mohlo podílet zejména Ministerstvo práce a sociálních věcí, které se z části touto problematikou již zabývá. Na konci srpna 2008

totiž místopředseda vlády a ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas předložil k připomínkovému řízení tzv. „Soubor prorodinných opatření - Prorodinný balíček“, pomocí něhož by se mimo jiné měla řešit i problematika nedostatku služeb péče o děti do tří let a problematiky zvyšujícího se počtu odmítnutých žádostí v mateřských školách. Jedná se o materiál koncepční povahy [Na vládu dorazil „prorodinný...“, 2008] Tento předložený materiál byl pak 19. listopadu 2008 vládou schválen³². „Prorodinný balíček“ obsahuje sedm různých opatření na podporu rodin s dětmi. V rámci snah o harmonizaci práce a rodiny tato koncepce navrhuje nedostatečný počet zařízení péče o předškolní děti řešit rozšířením současného systému služeb péče o předškolní děti o další služby, které zatím v České republice, až na výjimky, poskytovány nejsou. Jednalo by se o zavedení institutu *vzájemné rodičovské výpomoci*³³ a *miniškolek (většinou firemních)*³⁴. Mimo to se v rámci této koncepce uvažuje o daňovém zvýhodnění zaměstnavatelů, kteří budou určitým způsobem svým zaměstnancům s péčí o předškolní děti pomáhat a o podpoře služeb péče o děti v živnostenském podnikání, kdy by mělo dojít ke zmírnění hygienických a prostorových požadavků na provozovny péče s menším počtem dětí [Tisková zpráva MPSV: Prorodinný balíček., 2008].

Opatření, která vyplývají z „Prorodinného balíčku“ se jeví jako zajímavá alternativa. Pro rodiče předškolních dětí by to mohlo znamenat větší volbu mezi službami péče o jejich děti. Návrhy by byly, jak se zdá, také pro stát finančně výhodné. Otázkou však je, zda by tato opatření řešila problematiku nedostatečného počtu zařízení a míst pro děti systémově a zda by nedošlo k řešení jen v některých oblastech. Stejnou otázku si klade i Lada Wichterlová z Gender Studies³⁵, která se péčí o předškolní děti už delší dobu věnuje. Wichterlová argumentuje například zkušeností Rakouska, kde se zakládání firemních školek za systémové řešení rozhodně považovat nedá. Ze 70

---

³² viz. informace na portálu Ministerstva práce a sociálních věcí: <http://www.mpsv.cz/cs/5888>

³³ institut vzájemné rodičovské výpomoci je „poskytování péče o děti evidovaným poskytovatelem v jeho domácnosti za limitovanou úplatu. Jde o péči rodinného typu poskytovanou na individuálním základě. Poskytovatel může mít v současné péči nejvýše 4 děti do 7 let věku [Tisková zpráva MPSV: Prorodinný balíček., 2008]. Více informací o vzájemné rodičovské výpomoci je k dispozici na portálu Ministerstva práce a sociálních věcí: <http://www.mpsv.cz/cs/5888>

³⁴ Služby miniškolek by měly být poskytovány nejčastěji zaměstnavatelem na pracovišti rodiče nebo neziskovými subjekty, obcemi, kraji a církevními právníckými osobami. Jedná se o službu péče o děti na nekomerčním základě, která není provozována za účelem dosažení zisku a zřizuje se nejvýše pro 4 děti ve věku od 6 měsíců do 7 let [Tisková zpráva MPSV: Prorodinný balíček., 2008]. Více informací o miniškolkách je k dispozici na portálu Ministerstva práce a sociálních věcí: <http://www.mpsv.cz/cs/5888>

³⁵ Tyto informace jsem se dozvěděla od Lady Wichterlové na diskusi o předškolních zařízeních péče o děti, která se konala dne 13.10.2008 v budově Úřadu městské části Praha 5, Nám. 14. října 4

firemních školek, které v Rakousku existují jich ovšem 50 sídlí ve Vídni³⁶.

V rámci rodinné politiky by se mělo uvažovat především o takových opatřeních, která by daný problém řešila komplexně (celosystémově) a zároveň rodičům předškolních dětí ponechala možnost volby mezi jednotlivými modely péče o dítě. Z toho důvodu tedy navrhuji pokusit se vypracovat novou koncepci rodinné politiky, která by se zaměřila především na možnosti nápravy současného systému služeb péče o předškolní děti. Myslím si totiž, že dosud nebyly vyčerpány všechny možnosti, které by k takové nápravě mohly vést. Služby, které v rámci současného systému existují jistým způsobem fungují a Česká republika s nimi má určité zkušenosti. Návrhy z „Prorodinného balíčku“ by pak mohly hrát jistou doplňující roli.

V blízké budoucnosti bych tedy doporučovala, vypracovat novou koncepci rodinné politiky, která by byla zaměřena především na nápravu nedostatků současného systému. Při hledání možností této nápravy by se mělo vycházet z úvahy o hlavních příčinách existujících nedostatků a přemýšlet, zda je možné tyto příčiny odstranit nebo alespoň jejich účinek zmírnit. Při vytváření této nové koncepce by bylo potřeba:

- 1.) zjišťovat, zda existuje způsob navýšení finančních prostředků,** pomocí nichž by bylo možné rozšířit kapacity a zřizovat další zařízení služeb péče o předškolní děti, se kterými má Česká republika už zkušenosti. Zjistit, zda by nebylo možné, aby stát uvolňoval na služby péče o předškolní děti více financí, zda by se na financování existujících služeb nemohli podílet i jiní aktéři (například zaměstnavatelé) a zjistit všechny možnosti pro využívání strukturálních fondů Evropské unie.
- 2.) uvažovat o způsobech motivace zřizovatelů k rozšiřování kapacit a zakládání zařízení, se kterými má Česká republika zkušenosti**
- 3.) uvažovat o sjednocení způsobu financování jeslí a mateřských škol a začlenění obou typů zařízení pod kompetenci jediného ministerstva**
- 4.) přemýšlet nad možností regulace výše poplatků za všechny služby kolektivní i individuální péče o předškolní děti**
- 5.) navrhnout způsob kontroly a zvyšování kvality individuální placené péče**

Při práci na nové koncepci bych ještě doporučovala zahrnout do diskuse všechny aktéry, kteří hrají v současném systému služeb péče o předškolní děti roli, zohledňovat doporučení nadnárodních a mezinárodních subjektů i neziskových organizací. Jistou inspirací pro konkrétní návrhy by pro Českou republiku mohly být také příklady dobré

---

³⁶ Tento fakt uvedla Lada Wichterlová na diskusi o předškolních zařízeních péče o děti, která se konala dne 13.10.2008 v budově Úřadu městské části Praha 5, Nám. 14. října 4

praxe ze zahraničí. Určitým vzorem by mohly být například některé evropské státy, které se vyznačují rodinnou politikou v podobě „volitelného familismu“. Jak bylo zmíněno v teoretickém základu, rodinné politiky států, které charakterizuje volitelný familismus, na jedné straně sice podporují rodinu v jejích pečovatelských funkcích, současně však poskytují možnosti oprostit se od pečovatelských povinností (využíváním veřejných nebo soukromých tržních služeb) a disponují tak nejen rozvinutou formální péčí o děti, jež zahrnuje i formální péči pro děti mladší tří let, ale také finančními transfery spojené s péčí o děti v rodině (viz. kapitola č. 3, Teoretická východiska). Mezi státy s takovou rodinnou politikou by se mohlo řadit například Švédsko, kde by bylo možné jisté nápady hledat. Švédsko disponuje rozvinutým systémem služeb pro rodinu a zařízení péče o děti. Ve Švédsku mají služby péče o předškolní děti pouze jeden stupeň a zařízení péče o předškolní děti patří do kompetence tzv. „Department of Education“ (Ministerstva školství) [Alvestad, Samuelsson, 1999]. Velká část služeb péče o předškolní děti je ve Švédsku financována státem a péče o předškolní děti je kvalitní (většina personálu je univerzitně vzdělaná) [Alvestad, Samuelsson, 1999]. Matějková s Paloncyovou uvádějí, že v lednu 2002 byl ve Švédsku zaveden maximální strop výše poplatků za předškolní a mimoškolní zařízení pro děti. Rodiče platí za zařízení péče o předškolní děti poplatky na úrovni 1-3% příjmu před zdaněním a poplatek za školku nesmí překročit stanovenou částku [Matějková, Paloncyová, 2003].

Kromě států s rodinnou politikou v podobě volitelného familismu by inspiraci mohly být také jiné evropské státy, které se s podobnými problémy jako Česká republika potýkají a snaží se je určitým způsobem řešit. Nebylo by špatné podívat se například do blízkého Německa, které se snaží řešit problém s nedostatkem zařízení motivováním jejich zřizovatelů, zejména obcí. Je zde realizován audit „Obec příznivá rodině“, jehož cílem je mimo jiné ulehčit slučitelnost rodiny a zaměstnání a snaha o existenci služeb péče o předškolní děti, které by zaměstnaným rodičům sladování práce a rodiny co nejvíce usnadňovaly [Oujezdská, 2004].

Ke stanovení konkrétních opatření, prostřednictvím nichž by byly zmíněné nedostatky v systému služeb péče o předškolní děti v České republice celoplošně odstraněny, povede pravděpodobně ještě dlouhá cesta. Až na základě vypracované nové koncepce rodinné politiky bude možné navrhnout konkrétní opatření a vybrat z nich ta, která by byla v praxi realizovatelná. Poté bude možno vybraná opatření implementovat.

Se zavedením těchto opatření do praxe se pak ukáže, do jaké míry byla daná opatření skutečně účinná.

7. Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala fungováním současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice jako nástroje úspěšného sladování práce a rodiny. Hlavním cílem mé diplomové práce bylo jednak prostřednictvím analýzy současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice zhodnotit fungování tohoto systému jako nástroje pro sladování pracovního a rodinného života, přičemž jsem se snažila odhalit nejen aspekty, ve kterých současný systém služeb péče o předškolní děti z hlediska sladování práce a rodiny funguje, ale i nedostatky, které jeho fungování omezují. Mimo to jsem si kladla za cíl navrhnout jisté kroky do budoucna, které by vedly k odstranění zjištěných nedostatků.

Nejprve jsem se zaměřila na teoretická východiska zkoumané problematiky. Vycházela jsem jednak z teorií a typologií sociálního státu a rodinné politiky, protože hodnoty uznávané v rámci daného typu sociálního státu se následně odráží i do konkrétní podoby rodinné politiky státu a jejích priorit, což se dále může promítnout do konkrétní podoby a fungování systému služeb péče o předškolní děti, který v dané zemi existuje. Mimo to jsem se zabývala i konceptem rovných příležitostí a konceptem harmonizace práce a rodiny, které ztělesňují významné společenské hodnoty a jsou uplatňovány v řadě evropských i mezinárodních směrnicích, což jistým způsobem může ovlivňovat také rodinné politiky jednotlivých států.

Při vymezování a strukturaci problému jsem vysvětlila proč je důležitá existence takového systému služeb péče o předškolní děti, který jako nástroj úspěšného sladování práce a rodiny dobře funguje. Kdyby byl totiž systém vzhledem k umožnění sladování práce a rodiny dysfunkční mohlo by to vést nejen k negativním důsledkům pro rodinný a pracovní život rodičů předškolních dětí, ale neblaze by se to mohlo odrazit i na celé společnosti. To, jakým způsobem systém služeb péče o předškolní děti v České republice funguje může ovlivňovat jak řada společenských faktorů, tak i aktéři, kteří se v rámci tohoto systému pohybují. Mezi významné aktéry, kteří hrají v systému služeb péče o předškolní děti v České republice určitou roli patří mezinárodní a nadnárodní instituce, stát, zřizovatelé zařízení kolektivní péče, ředitelé zařízení, poskytovatelé

individuální placené péče, zaměstnavatelé, nevládní neziskové organizace a rodiny s předškolními dětmi. Významnou roli v této oblasti však stále zaujímá stát, kterého lze považovat za hlavního regulátora, tvůrce standardů a za aktéra, který svým jednáním do jisté míry ovlivňuje i to, jakou měrou se budou ostatní aktéři v dané problematice angažovat.

Při analýze a hodnocení současného systému jsem se nejprve zaměřila na spektrum služeb, které lze v rámci současného systému v České republice poskytovat a na služby, které jsou rodiči předškolních dětí nejčastěji využívány. Služby péče o předškolní děti lze v České republice dělit na služby péče o děti do tří let a na služby péče o děti starší tří let. V rámci systému lze poskytovat individuální i kolektivní péči o předškolní děti. V České republice stále ještě převládá využívání institucionální kolektivní péče o předškolní děti (mateřské školy a jesle) nad využívání individuální formy péče. Ze služeb péče o předškolní děti starší tří let jsou nejčastěji využívány služby mateřských škol. Rodiče dětí mladších tří let pak využívají nejen služeb jeslí, ale ve významné míře také služeb mateřských škol. Soukromá individuální placená péče patří mezi méně využívané formy péče o předškolní děti. Jiné služby péče o předškolní děti v České republice téměř poskytovány nejsou.

Hodnocení fungování současného systému jako nástroje úspěšného sladování práce a rodiny jsem pak provedla na základě čtyř kritérií. Jedná se o teritoriální a kapacitní dostupnost služeb péče o předškolní děti, vstřícnost služeb k potřebám zaměstnaným rodičům, finanční nákladnost služeb a důvěru rodičů v kvalitu služeb. Tato hodnotící kritéria byla zvolena na základě mnou provedeného kvalitativního šetření prostřednictvím rozhovorů s rodiči předškolních dětí. Aspekty, které jsem následně zvolila jako kritéria pro hodnocení funkčnosti systému, rodiče nejčastěji zmiňovaly jako ty, které by systém služeb péče o předškolní děti měl splňovat, aby mohli své pracovní a rodinné role dobře sladit. Výstupem hodnocení byla nejen identifikace jistých aspektů, které k funkčnosti současného systému přispívají, ale také odhalení několika nedostatků, které mohou naopak funkčnost systému omezovat. Mezi hlavní nedostatky současného systému služeb péče o předškolní děti, které byly odhaleny, patří malá rozvinutost sítě služeb kolektivní péče o děti mladší tří let, zvyšující se počet nevyřízených žádostí o umístění dětí do mateřských škol, nemalé rozdíly ve výši poplatků za služby kolektivní péče o předškolní děti, nedůvěra v kvalitu individuální placené péče a finanční nákladnost individuální placené péče.

Aby tedy současný systém služeb péče o předškolní děti fungoval jako nástroj úspěšného sladění práce a rodiny lépe, bylo by potřeba zjištěné nedostatky odstranit. Pro to, aby bylo možné uvažovat nad konkrétními kroky, k odstranění těchto nedostatků, je důležité zjistit, čím jsou tyto nedostatky skutečně způsobeny. Jako klíčové příčiny nedostatků vidím především nedostatek financí na rozšiřování kapacit a na zřizování dalších zařízení, malou motivaci zřizovatelů k zakládání zařízení a rozšiřování kapacit, rozdílné způsoby financování a kompetence různých ministerstev, absenci regulace výše poplatků za soukromé služby a absenci kontroly kvality individuální placené péče.

Při odstraňování zjištěných nedostatků by se mohla uplatnit řada aktérů, kteří v současném systému služeb péče o předškolní děti v České republice hrají významnou roli. Jako při každé činnosti, které se účastní více aktérů, bude i zde zapotřebí jisté regulace. Jak bylo zjištěno prostřednictvím analýzy aktérů, za hlavního regulátora v systému služeb péče o předškolní děti, lze v České republice považovat stát. Úkolem státu (potažmo jeho orgánů) by tedy podle mého názoru nyní mělo být vypracování nové koncepce rodinné politiky, jejíž cílem by bylo právě odstranění nedostatků současného systému. Na vypracování této koncepce by se mělo podílet zejména Ministerstvo práce a sociálních věcí, které se již částečně touto problematikou zabývá. Ministerstvo totiž v průběhu roku 2008 předložilo vládě ke schválení tzv. „Soubor prorodinných opatření - Prorodinný balíček“, který byl následně vládou schválen. V rámci „Prorodinného balíčku“ toto ministerstvo mimo jiné uvažuje o řešení nedostatečného počtu zařízení péče o předškolní děti a navrhuje konkrétní opatření. Pochybnosti se však objevují nad tím, zda by tato ministerstvem navrhovaná opatření skutečně přispěla k celosystémovému řešení daného problému. V rámci rodinné politiky by se totiž měl klást důraz spíše na taková opatření, která by určitý problém řešila komplexně (celosystémově). Za účelem komplexnějšího řešení problematiky a odstranění nedostatků současného systému tedy doporučuji navrhnout novou koncepci rodinné politiky. Tato koncepce by se měla věnovat především možnostem nápravy současného systému služeb péče o předškolní děti, jako celku. Při úvahách nad možnostmi této nápravy by se mělo vycházet z úvahy o hlavních příčinách existujících nedostatků a přemýšlet, zda je možné tyto příčiny odstranit nebo alespoň jejich účinek zmírnit. Při vytváření této nové koncepce by tedy bylo potřeba zjišťovat, zda existuje způsob navýšení finančních prostředků, pomocí nichž by bylo možné rozšířit kapacity a zřizovat další zařízení služeb péče o předškolní děti, se kterými má Česká republika už zkušenosti. Dále pak uvažovat o způsobech motivace zřizovatelů k rozšiřování kapacit a

zakládání dalších zařízení, uvažovat o sjednocení způsobu financování jeslí a mateřských škol a začlenění obou typů zařízení pod kompetenci jediného ministerstva, přemýšlet nad možnostmi regulace výše poplatků za všechny služby kolektivní i individuální péče o předškolní děti a navrhnout způsob kontroly a zvyšování kvality individuální placené péče. Při práci na nové koncepci bych ještě doporučovala zahrnout do diskuse všechny aktéry, kteří hrají v současném systému služeb péče o předškolní děti roli, zohledňovat doporučení nadnárodních a mezinárodních subjektů i neziskových organizací. Jistou inspirací pro konkrétní návrhy by pro Českou republiku mohly být také příklady dobré praxe ze zahraničí.

Ke stanovení konkrétních opatření, prostřednictvím nichž by byly zmíněné nedostatky v systému služeb péče o předškolní děti v České republice celoplošně odstraněny, povede pravděpodobně ještě dlouhá cesta. Až na základě vypracované nové koncepce rodinné politiky bude možné navrhnout konkrétní opatření a vybrat z nich ta, která by byla v praxi realizovatelná. Poté bude možno vybraná opatření implementovat. Se zavedením těchto opatření do praxe se pak ukáže, do jaké míry byla daná opatření skutečně účinná.

8. Resumé

Tato diplomová práce se zabývala fungováním současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice jako nástroje sladování práce a rodiny. Hlavním cílem mé diplomové práce bylo jednak prostřednictvím analýzy současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice zhodnotit fungování tohoto systému jako nástroje pro sladování pracovního a rodinného života. V rámci tohoto hodnocení jsem se snažila odhalit nejen aspekty, ve kterých současný systém služeb péče o předškolní děti z hlediska sladování práce a rodiny funguje, ale i nedostatky, které jeho funkčnost omezují. Mimo to jsem si kladla za cíl navrhnout jisté kroky do budoucna, které by vedly k odstranění zjištěných nedostatků.

Mezi teorie, kterými by se dala existence a fungování systému služeb péče o předškolní děti vysvětlit lze řadit teorie a typologie sociálního státu a rodinné politiky. Za zdůraznění stojí i významné koncepty, jako je koncept rovných příležitostí a koncept harmonizace práce a rodiny, které ztělesňují významné společenské hodnoty a které se promítají také do řady směrnic na nadnárodní úrovni.

Systému služeb péče o předškolní děti a jeho fungování jako nástroje sladění práce a rodiny je třeba věnovat jistou pozornost a zabývat se jím. Pokud by totiž systém služeb péče o předškolní děti byl jako nástroj úspěšného sladění práce a rodiny dysfunkční, mohlo by to vést nejen k negativním důsledkům pro rodinný a pracovní život rodičů předškolních dětí, ale neblaze by se to mohlo odrazit i na celé společnosti. To, jakým způsobem systém služeb péče o předškolní děti v České republice funguje, ovlivňuje nejen řada společenských faktorů, ale i významní aktéři, kteří se v rámci tohoto systému pohybují. Důležitou roli v této oblasti zaujímá stát, kterého lze považovat za hlavního regulátora, tvůrce standardů a za aktéra, který svým jednáním ovlivňuje to, jakou měrou se budou i ostatní aktéři v dané problematice angažovat.

V průběhu analýzy a hodnocení současného systému služeb péče o předškolní děti v České republice byly na jednu stranu identifikovány aspekty, které k funkčnosti

současného systému přispívají, na druhou stranu byly však odhaleny i některé nedostatky, které mohou funkčnost systému naopak omezovat. Aby tedy současný systém služeb péče o předškolní děti fungoval jako nástroj sladování práce a rodiny lépe, bylo by potřeba zjištěné nedostatky odstranit. V rámci úvah nad konkrétními kroky k odstranění těchto nedostatků, bylo důležité poznat jejich klíčové příčiny. Bylo identifikováno pět klíčových příčin, mezi které patří nedostatek financí na rozšiřování kapacit a na zřizování dalších zařízení, malá motivace zřizovatelů k zakládání zařízení a rozšiřování kapacit, rozdílné způsoby financování a kompetence různých ministerstev, absence regulace výše poplatků za soukromé služby a absence kontroly kvality individuální placené péče.

Při odstraňování zjištěných nedostatků by se mohla uplatnit řada aktérů, kteří v současném systému služeb péče o předškolní děti v České republice hrají významnou roli. Úkolem státu, jako hlavního regulátora, by však nyní mělo být vypracování nové koncepce rodinné politiky, jejímž cílem by bylo právě odstranění nedostatků současného systému. Mimo to by tato koncepce měla vycházela z úvahy o hlavních příčinách existujících nedostatků. Při práci na nové koncepci bych doporučovala zahrnout do diskuse všechny aktéry, kteří hrají v současném systému služeb péče o předškolní děti roli, zohledňovat doporučení nadnárodních a mezinárodních subjektů i neziskových organizací a inspirovat se příklady dobré praxe ze zahraničí.

9. Summary

This diploma thesis dealt with the current system of pre-school childcare services in the Czech Republic and its functioning as a tool for a successful reconciling work and family. The main objective was both through analysis of the current system to evaluate how the system works as a tool reconciling work and family and detect weaknesses in the system, which may restrict this functionality. In addition, I set as a goal to propose certain steps in the future, which would lead to the elimination of identified deficiencies.

The existence and functioning of the system of pre-school childcare services can be explained by the theory and typology of the welfare state and family policy. The important concepts, such as the concept of equal opportunities and the concept of

reconciling work and family, which embody important social values and which are also reflected in a series of directives at supra-national level are worth to highlight.

Some attention should be paid to the system of pre-school childcare services and its working as a tool for reconciling work and family and there is a need to deal with it. If the system of pre-school childcare services service has been as an instrument of reconciling work and family dysfunctional, it could lead not only to negative consequences for family and work life of parents of preschool children, but it would be able to reflect on the society as a whole ominously. Not only the number of social factors, but also major actors, who are moving in this system, influence how the system of pre-school childcare services in the Czech Republic works. State has an important role in this area and it can be regarded as the main regulator, the creator of standards and a player, which affects to what extent will the other players involved in the issue by its behavior.

During the analysis and evaluation of the current system of pre-school childcare services in the Czech Republic, on the one hand, the aspects, which contribute to the functionality of the current system were identified, but on the other hand, some of the deficiencies which may limit the functionality of the system were detected. To better working of the current system of pre-school childcare services as a tool for reconciling work and family, it would need to remove the deficiencies before observed. In the context of the debate over the specific steps to overcome the shortcomings, it was important to identify the key causes. Five key reasons have been identified, including lack of finances to increase capacities and to create additional facilities, little motivation of providers to to establish facilities and to increase capacities, different ways of financing and competencies of various ministries, the lack of regulation of the amount of fees for private services and the lack of individual paid care quality control.

The number of actors who play important roles in the current system of pre-school childcare services in the Czech Republic could attend during the removing identified deficiencies. To develop a new conception of family policy with the aim of removing shortcomings of the current system should be the task of the State, as the main regulator. Furthermore, this conception should be based on considerations of the main causes of the existing deficiencies. When working on the new conceptin, I would recommend to include in the debate all players who play the role in current system of pre-school childcare services, to take into account the recommendations of supra-

national and international organizations and also recommendations of non-profit organizations and to inspire with the examples of good practice from abroad.

10. Použitá literatura

Akcí plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006-2009, Praha: MPSV, 2006, 10s. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2991/Akcni_plan.pdf>.

ALVESTAD, Marit, SAMUELSSON, Ingrid Pramling. *A Comparison of the National Preschool Curricula in Norway and Sweden*. ECRP, 1999, Vol. 1 No. Dostupný z WWW: <<http://ecrp.uiuc.edu/v1n2/alvestad.html>>.

Aperio. *Analýza legislativy pro vybrané typy služeb : Definované právní problémy v oblasti sladování rodinného a profesního života v souvislosti se zaměstnáváním* [online]. 2006 [cit.2008-10-12]. Dostupný z WWW: <http://www.aperio.cz/download/EQUAL_MOPPS_Aperio_souhrnna%20zprava_08_06_.doc>.

BENEŠOVÁ, Petra, *Nový tahák pro zaměstnance: firemní školky*. [online]. 31. 7. 2007 [cit. 2008-11-1]. Dostupný z WWW: <http://domaci.ihned.cz/c4-10014110-21718750-d00000_d-novy-tahak-pro-zamestnance-firemni-skolky>.

BOHUTÍNSKÁ, Jana, *Firemním školkám nahrává babyboom i boj o talentované lidi*, [online]. 18.9.2008 [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.podnikatel.cz/clanky/firemnim-skolkam-nahrava-boj-o-talentovane-lidi/>>.

BRŮNA, Miroslav, et al. *Veřejná správa v České republice*. 2. vyd. Praha : Ministerstvo vnitra ČR, 2005. 120 s. ISBN 80-239-4709-5.

CROMPTON, Rosemary, LYONETTE, Clare. Work-life balance in Europe. *Acta Sociologica*. Dec 2006, vol. 49 (4), s. 379-393. Dostupný z WWW: <<http://asj.sagepub.com>>.

ČSÚ, *Dlouhodobý vývoj předškolního vzdělávání v České republice*. [online]. 2008 [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/3310-08>>.

ČSÚ, *Pohyb obyvatelstva -měsíční časové řady*. [online]. 2008 [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oby_cr_m>.

DUDOVÁ, Radka, *Sladování pracovního a osobního života*. [online]. 2007 [cit. 2008-10-31]. Dostupný z WWW: <<http://www.rovneprilezitosti.cz/admin/upload/0a348316d1/4dd55cfd2.pdf>>.

EGGSIE, *Reconciliation of work and private life: A comparative review of thirty European countries*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005, 95 s., ISBN 92-79-00053-5.

ESPING-ANDERSEN, Gosta. *The three Worlds of welfare capitalism*. Great Britain : Princeton University Press, 1990. 248 s. ISBN-13: 978-0-691-02857-6, ISBN-10:0-691-02857-5.

ETTLEROVÁ, S. *Dostupnost služeb péče o děti předškolního věku*. Prezentace na konferenci MPSV „Komplexní rodinná politika jako priorita státu aneb je ČR státem přátelským k rodině?“, Praha, 28.-29.11.2006. Dostupný z WWW: <<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25039/Rodicovska-prace-nebo-rodicovska-dovolena-.html>>.

ETTLEROVÁ, Sylva, *Dostupnost služeb péče o děti předškolního věku*. In *Materialy z konference o rodinné politice 2006* [online]. 2006 [cit. 2008-10-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5304>>.

FOGLOVÁ, Pavla, *Kolik zaplatíte za hlídání dětí?* [online]. 28. května 2008 [cit. 2008-11-2]. Dostupný z WWW: <http://podnikani.idnes.cz/kolik-zaplatite-za-hlidani-deti-d3e-/zamestnani.asp?c=A080527_980632_zamestnani_hru>.

HASMANOVÁ -MARHÁNKOVÁ, Jaroslava, et al. *Audit politik přátelských rodině s důrazem na zařízení péče o děti do 3 let věku : Výběrové šetření pro Gender Studies, o.p.s..* Praha : [s.n.], 2007. 30 s. Dostupný z WWW: <<http://www.feminismus.cz/download/audit%20politik.pdf>>.

HAŠKOVÁ, Hana.(1), *Doma, v jeslích, nebo ve školce? Rodinná a institucionální péče o předškolní děti v české společnosti mezi lety 1945–2006* [online]. 2008 [cit.2008-08-23].Dostupný z WWW:<<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2008012704>>.

HAŠKOVÁ, Hana.(2), *Doma, v jeslích, nebo ve školce? Rodinná a institucionální péče o předškolní děti v české společnosti mezi lety 1945–2006 - 2. část* [online]. 27. 01. 2008 [cit.2008-08-23]. Dostupný z WWW:<<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2008012705>>.

Hlavní závěry projektu Rychlá šetření 3/2006. Praha:ÚIV, prosinec 2006. Dostupný z WWW: <<http://www.uiv.cz/soubor/3369>>.

HEERY,Edmund, NOON, Mike "Work-life balance" In *A Dictionary of Human Resource Management*. Oxford University Press, 2008. [cit. 2008-10-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.oxfordreference.com/oneclank3.ruk.cuni.cz/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t162.e1418>>.

HOFFERTH, Sandra L., Day Care in the Next Decade: 1980-1990. *Journal of Marriage and the Family*, Aug. 1979, Vol. 41, No. 3, pp.649-658

HÖHNE, Sylva. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. Praha : VÚPSV, 2008. 63 s.

HORÁKOVÁ, Naděžda, *Co je pro nás v životě důležité?* [online]. 2005, [cit. 2008-10-31]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100045s_horakova-hodnoty.pdf>.

HRDINOVÁ, Radka. *Školky: Stále nejsou vstřícné*. MF DNES. 17.5.2006, XVII, s. 1. Dostupný z WWW: <http://podnikani.idnes.cz/zamestnani.asp?c=A060516_499337_zamestnani_vra>.

KOLÁŘOVÁ, Jitka a kol., *Zaostřeno na jesle: provoz jeslí ve vybraných městech ČR*. In WICHTERLOVÁ, Lada, et al. *Klíč k jeslím*. Praha : Gender Studies, o.p.s., 2007. s. 4-10. ISBN 978-80-86520-22-3.

KOSSEK, Ellen Ernst. *Work-Family Balance* [online]. 2006 [cit. 2008-10-30]. Dostupný z WWW: <www.msu.edu/user/kossek/wfb.doc>.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Nepříliš harmonická realita. Rodičovské kombinace práce a péče v mezích genderové struktury současné české společnosti* [online]. 2008 [cit. 2008-07-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cislocclanku=2008012711>>.

KŘÍŽKOVÁ, A. a kol. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2005, 91.s. ISBN 80-7330-077-X.

HAŠKOVÁ, Hana, KŘÍŽKOVÁ, Alena, *Průzkum veřejného mínění o postavení žen na trhu práce*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/957/zprava.pdf>>.

KOLDINSKÁ, Kristina, TOMEŠ, Igor. *Sociální právo Evropské unie*. Praha : C.H.Beck, 2003. 284 s. ISBN 80-7179-831-2.

KUCHAŘOVÁ, Věra. *Ženy po rodičovské dovolené na trhu práce. Nová sociální rizika trhu práce a potřeby reformy* [online]. 2006 [cit. 2008-07-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.mopo-cz.eu/stranky/zeny-po-rodicovske-dovolene-na-trhu-prace>>.

KUCHAŘOVÁ, Věra a kol. *Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. 112 s. ISBN 80-87007-18-2

KUCHAŘOVÁ, Věra, SVOBODOVÁ, Kamila. *Sít' zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006. 57 s. ISBN 80-87007-51-4

MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, Michaela. *Rodičovské reformy: dobře či špatně?* [online]. 09.01.2008 [cit. 2008-10-11]. Dostupný z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/michaela-marksova-tominova.php?itemid=2383>>.

MAŘÍKOVÁ, Hana. *Politiky, čas a peníze*. In KŘÍŽKOVÁ, Alena a kol. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2005, s. 22-34. ISBN 80-7330-077-X.

Matějková, B., Paloncyová, J. Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I., Praha : VÚPSV, 2003, 246 s.

MATĚJKOVÁ, Barbora, PALONCYOVÁ, Jana. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II: syntéza z monografií uvedených ve studii*. Praha: VÚPSV, 2004. 79 s.

MČ Praha 5, *Praha 5 má dostatek kapacity pro péči o děti v předškolním věku*. [online]. 16.7.2008 [cit. 2008-11-1]. Dostupný z WWW: <http://www.praha.eu/jnp/cz/obcan/urady/mestske_casti/praha5/dostatek_kapacita_predskolaci.html>.

Mezinárodní konference "Raná péče o děti mezi rodinou a státem", Praha, Černínský palác, 22. - 23. listopadu 2007, Záznam konference dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5271>>.

MILDORFOVÁ, Jana, PAVLAS, Tomáš. *Nouze o české mateřské školy úzce souvisí s rovnými příležitostmi žen a mužů* [online]. 23. 04. 2007 [cit. 2008-10-11]. Dostupný z WWW: <Nouze o české mateřské školy úzce souvisí s rovnými příležitostmi žen a mužů >.

MPSV ČR. Rodičovský příspěvek [online]. 2007 [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp>.

MPSV ČR. *Rodina* [online]. 2008 [cit. 2008-08-29]. Dostupný z WWW: <<http://mpsv.cz/cs/4>>.

MPSV ČR. Státní sociální podpora po 1. lednu 2008 [online]. 2.11.2007 [cit. 2008-10-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4781>>.

Na vládu dorazil „prorodinný balíček“. [online]. 2008 [cit. 2008-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=40598>>.

Národní koncepce rodinné politiky, Praha: MPSV, 2005, 59 s.

Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péče o děti předškolního věku v České republice. Praha: MŠMT, 2000. 60 s. ISBN 80-7168-746-4

Národní zpráva o rodině. Praha: MPSV, 2004. 225 s.

NEJEZCHLEBOVÁ, Lenka .Co bude s jeslemi? Julínek se k nim nehlásí. *Zdravotnické noviny*, [online]. 15.4.2008, [cit. 2008-11-1]. Dostupný z WWW: <<http://www.zdravotnickenoviny.cz/scripts/detail.php?id=354783>>

NEŠPOROVÁ, Olga, SVOBODOVÁ, Kamila, *Nestátní sféra v oblasti podpory rodina služeb pro rodiny*. Praha: VÚPSV, 2006, 59 s. ISBN 80-87007-30-1

OUJEZDSKÁ, Marie, *Koncepce projektu "Obec příznivá rodině" – zkušenosti ze zahraničí a možnosti uplatnění v ČR* – přednáška na konferenci Perspektivy rodinné

politiky v České republice; Praha, 11.–12. 11. 2004, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Dostupný z WWW: <<http://www.rodiny.cz/07/?IdPage=17>>.

OECD. *Policy Brief : Ekonomický přehled České republiky 2008* [online]. Duben 2008 [cit. 2008-10-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/61/18/40502371.pdf>>.

Parents face shortage of childcare services, says EU report [online]. 3 October 2008 [cit. 2008-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=404>>.

„Péče o nejmenší děti od narození do tří let: výzva pro rodinu i komunitu“: *Mezinárodní odborná konference Světové organizace pro předškolní výchovu – OMEP* [online]. 2005 [cit. 2008-10-20]. Dostupný z WWW: <www.phil.muni.cz/wupv/home/Documents/omep.doc>.

POTUČEK, Martin, a kol. *Veřejná politika*. Praha : SLON, 2005. 399 s. ISBN 80-86429-50-4.

Presidency conclusion: Barcelona European Council 15 and 16 March 2002, [online]. 2002 [cit. 2008-10-20]. Dostupný z WWW: <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/71025.pdf>.

Report from the commission to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions: Implementation of the Barcelona objectives concerning childcare facilities for pre-school-age children, Brussels: COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2008, s. 9, Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=604&langId=en>>.

REZKOVÁ, Miluše, *Pracovní a rodinné povinnosti hodnocení pomoci zaměstnavatelů. Zájem o zařízení pro péči o děti*. [online]. 2003 [cit. 2008-11-2]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100228s_eu30530.pdf>.

Rychlá šetření 3/2008. Praha: ÚIV, září 2008. Dostupný z WWW: <<http://www.uiv.cz/soubor/3369>>.

SIROVÁTKA, T., Rodina a reprodukce versus zaměstnání a role sociální politiky. In SIROVÁTKA, T. a kol, *Rodina, zaměstnání a sociální politika* . Vyd. 1. Brno: Albert, 2006. s. 77-112.;. ISBN 80-7326-104-9

ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava, Proč se změnila pravidla? *Učitelské noviny*. 2005, č.14, Dostupný z WWW: <http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=14&rok=05&odkaz=proc.htm>.

ŠTYGLEROVÁ, Terezie. Vývoj obyvatelstva v České republice v roce 2007. *Demografie*. 2008, roč. 50, č. 3, s. 153-172.

The OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development. Paris: OECD, 2008, 31 s. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/15/33/34011915.pdf>>.

Tisková zpráva k výsledkům besedy u kulatého stolu „Bát se či nebát různých rychlostí rodičovské dovolené“. Praha: MPSV ČR, červenec 2007. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/4422/17072007.pdf>>.

Tisková zpráva MPSV: Prorodinný balíček. [online]. 19. 11. 2008 [cit. 2008-12-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/5896/19112008.pdf>>.

UHDE, Zuzana. Rodičovská na český způsob [online]. 2008 [cit. 2008-10-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cislocclanku=2008020209>>.

VENDERA, Petr, DEMA a. s. *Aperio – Problémy a potřeby rodičů. Díl A: Základní výsledky výzkumu* [online]. 2008 [cit. 2008-09-26]. Dostupný z WWW: <http://www.aperio.cz/download/Soc._pruzkum_problemy_potreby_rodicu_A.doc>.

Vyhláška MŠMT č. 43/2006 Sb., kterou se mění vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání

VÝBORNÁ, Radka, *Rodinná politika státu a slučitelnost práce a rodiny – placená péče o dítě jako alternativa ke státním zařízením.* Sborník z kongresu Pardubice 2007. [online]. 2008 [cit. 2008-11-6]. Dostupný z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/rsevice.php?akce=tisk&cislocclanku=2008060301>>.

What is OMEP? [online]. 2007 [cit. 2008-10-20]. Dostupný z WWW: <http://www.omep-ong.net/eng_index.html>.

WICHTERLOVÁ, Lada, Petr Nečas: *Chtěli bychom prosadit liberálnější princip z hlediska péče o děti* [online]. 2.7.2007 [cit. 2008-10-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4335>>.

WICHTERLOVÁ, Lada. Zahodíme potenciál jeslí?. In WICHTERLOVÁ, Lada, et al. *Klíč k jeslím.* Praha : Gender Studies, o.p.s., 2007. s. 2-4. ISBN 978-80-86520-22-3.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

ZEMAN, Pavel. Financování škol, předškolních a školských zařízení zřizovaných obcemi. *Veřejná správa : Týdeník vlády České republiky* [online]. 2008, č.9 [cit. 2008-10-12]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2004/0009/konz.html>>.

Další zdroje

Internetové portály:

Aperio: <http://www.aperio.cz>

Dům pro motýlky: <http://www.dumpromotylky.cz>

Gender Studies: <http://www.genderstudies.cz>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: <http://www.mpsv.cz>

Národní centrum pro rodinu: <http://www.rodiny.cz>

OECD: <http://www.oecd.org>

Osobní účast na diskusi

Diskuze o předškolních zařízeních péče o děti, 13.10.2008, budova Úřadu městské části Praha 5, Nám. 14. října 4, pořadatel: Klub Strany zelených na Praze 5 ve spolupráci s Gender Studies

11. Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1: Počet poskytovatelů individuální placené péče podle krajů v ČR, kteří jsou uvedeni na internetu

Příloha č. 2: Pokles počtu jeslí v České republice v čase

Příloha č. 3: Počet mateřských škol podle zřizovatele v ČR 1989/90 - 2005/06

Příloha č. 4: Procentuální zastoupení dětí podle věku v MŠ za jednotlivé školní roky

Příloha č. 5: Institucionální péče o děti mladší tří let a děti předškolního věku

Příloha č. 6: Počet nevyřízených žádostí o umístění v mateřské škole ve školním roce 1991/1992 až 2004/2005 - podle krajů:

Příloha č. 7: Dostupnost zařízení

Příloha č. 8: Vývoj počtu dětí a mateřských škol v letech 2001-2006

Příloha č. 9: Pokrytí péče o děti 0-3 let

Příloha č.10: Krátký rozhovor se zaměstnankyní obecního úřadu Třebosko Marií Šedivou 3.11.2008

Příloha č. 11: Přepis rozhovorů s rodiči malých dětí, které jsem provedla v období od 28.10.- 4.11.2008

Příloha č. 12: Počet jeslí a míst v roce 2005 podle krajů

Příloha č. 13: Rozhovor se zástupkyní ředitele Mateřské školy Bratří Čapků

Příloha č. 14: Emailová korespondence s paní psychologkou Věrou Pickovou, PPP Semily

Příloha č. 1:

Počet poskytovatelů individuální placené péče podle krajů v ČR, kteří jsou uvedeni na internetu

KRAJ	Počet poskytovatelů IPP
Jihočeský	13
Jihomoravský	25
Karlovarský	3
Královéhradecký	7
Liberecký	7
Moravskoslezský	11
Olomoucký	8
Pardubický	8
Plzeňský	6
Praha	60
Středočeský	23
Ústecký	10
Vysočina	1
Zlínský	5

Zdroj: informace o poskytovatelích nalezené na internetovém vyhledávači

www.seznam.cz

Příloha č. 2:

Pokles počtu jeslí v České republice v čase

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
počet zařízení	1 043	486	381	247	235	207	151	101
počet míst v jeslích	39 829	-	13 196	9 265	8 565	7 574	5 551	2 965
meziroční pokles počtu míst v %	-	-	- 64,9 1990-1992	- 29,8	- 7,6	- 11,6	- 26,7	- 46,6

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
počet zařízení	79	67	65	59	58	60	58	54
počet míst v jeslích	2 191	1 913	1 867	1 717	1 674	1 770	1 708	1 671
meziroční pokles počtu míst v %	- 26,2	- 12,7	- 2,4	- 8,0	- 2,5	+ 5,7	- 3,5	- 2,2

Zdroj: Kuchařová V., Svobodová K., 2006

Příloha č. 3:

Počet mateřských škol podle zřizovatele v ČR 1990/91 – 2006/07

ukazatel	1990/91	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98
Školy celkem	7 335	6 972	6 827	6 601	6 526	6 475	6 343	6 152
státní (veřejné)	7 335	6 906	6 801	6 537	6 405	6 338	6 213	6 050
v tom:								
MŠMT	.	.	.	398	1	16	5	1
obec	.	.	.	5 953	6 365	6 322	6 207	6 049
jiný resort	.	.	.	186	39	-	-	-
soukromě	-	1	4	48	105	121	114	83
církev	-	5	8	16	16	16	17	19
ukazatel	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07
Školy celkem	5 901	5 776	5 642	5 558	4 840	4 776	4 710	4 696
státní (veřejné)	5 816	5 692	5 561	5 481	4 766	4 701	4 635	4 618
v tom:								
MŠMT	-	-	-	-	-	-	-	-
obec	5 816	5 692	5 561	5 480	4 764	4 699	4 633	4 614
jiný resort	-	-	-	-	-	-	2	4
kraj	.	.	-	1	2	2	-	-
soukromě	69	68	65	61	58	59	58	60
církev	16	16	16	16	16	16	17	18

Zdroj: ČSÚ, Dlouhodobý vývoj předškolního vzdělávání v České republice, 2008

Příloha č.4:

Procentuální zastoupení dětí podle věku v MŠ za jednotlivé školní roky

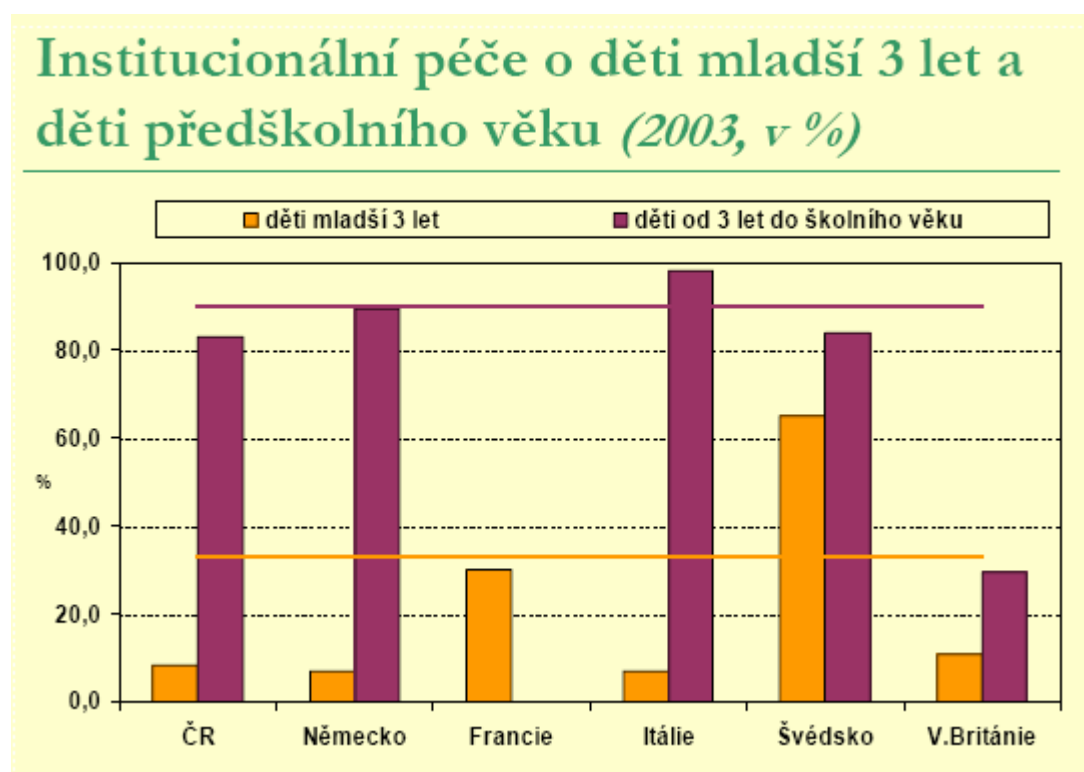
Věk / školní rok	1996/ 97	1997/ 98	1998/ 99	1999/ 2000	2000/ 01	2001/ 02	2002/ 03	2003/ 04	2004 /05	2005/ 06
Mladší než 3 roky	12,2%	11,0%	14,3%	16,9%	21,3%	22,i%	25%	25,3%	26,8%	25,5%
3leté	55,7%	58,4%	61,0%	66,5%	71,4%	73,2%	77,6%	80,1%	78,3%	75,0%
4leté	81,3%	83,2%	90,0%	89,0%	93,0%	92,4%	92,4%	94,4%	95,0%	90,4%
5leté	90,2%	91,4%	92,5%	98,4%	97,4%	95,6%	96,7%	96,2%	95,9%	96,3%

starší než 5 let   18,4%   19,4%   20,9%   21,5%   24,3%   23,8%   24,0%   25,0%   23,8%   23,3%

Zdroj: Kuchařová V., Svobodová K., 2006

Příloha č. 5:

Institucionální péče o děti mladší tří let a děti předškolního věku

Zdroj: Ettlerová S, 28. – 29.11.2006

Příloha č. 6:

Počet nevyřízených žádostí o umístění v mateřské škole ve školním roce 1991/1992 až 2004/2005 - podle krajů:

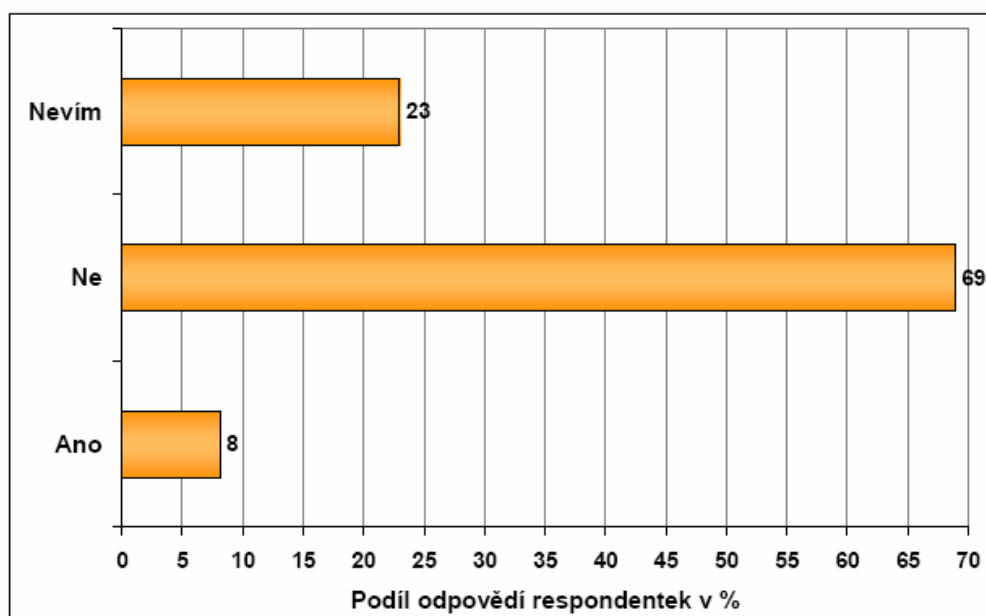

Zdroj: Kuchařová V., Svobodová K., 2006

Příloha č. 7:

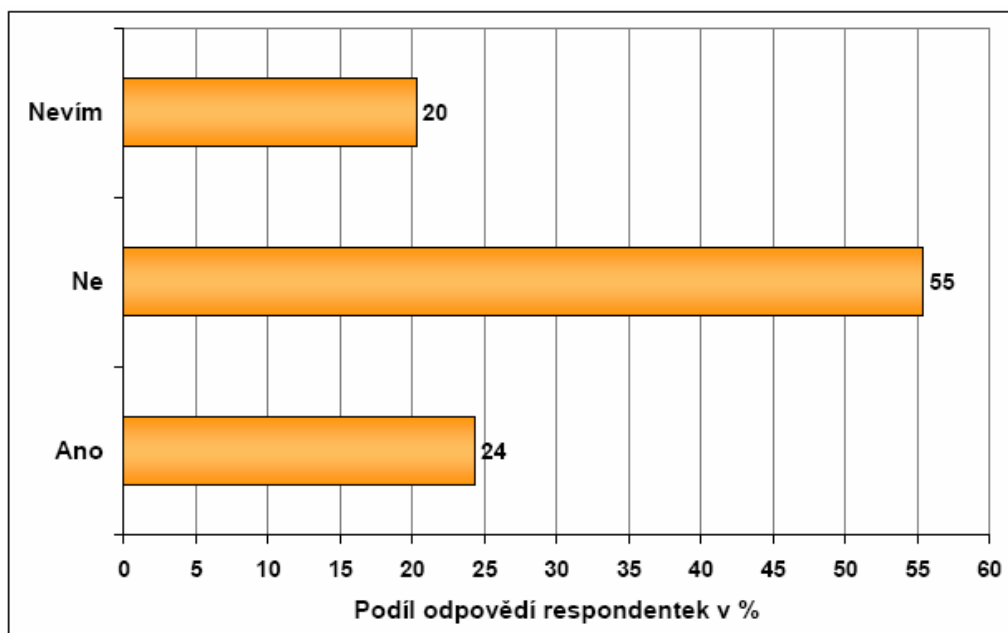
Dostupnost zařízení

Odpovědi na otázku: Myslíte si obecně, že nabídka zařízení péče o děti do tří let dostatečně pokrývá poptávku po nich?

Zdroj: Hasmanová-Marhánková, 2007

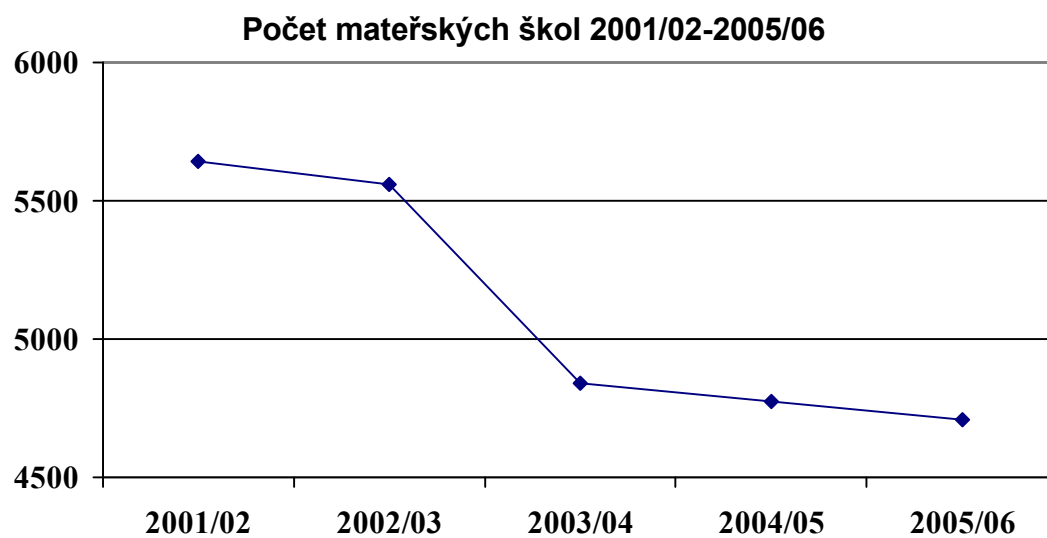
Odpovědi na otázku: Máte pocit, že ve Vašem okolí funguje dostatek zařízení péče o děti do tří let, které byste v případě potřeby mohla využít?

Zdroj: Hasmanová-Marhánková, 2007

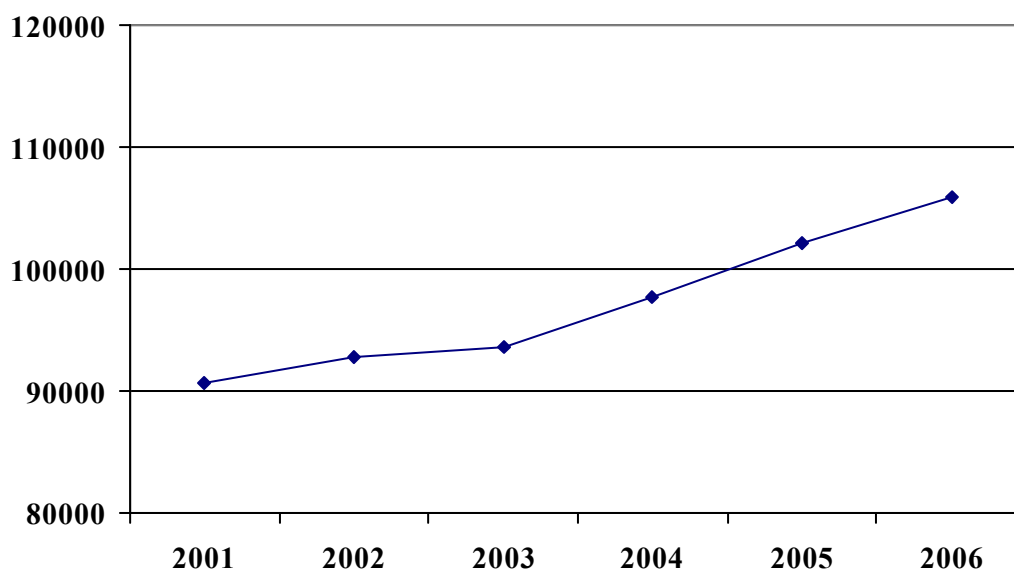
Příloha č. 8:

Vývoj počtu MŠ a živě narozených dětí v letech 2001-2006

Vlastní graf, Zdroj dat: ČSÚ, Dlouhodobý vývoj předškolního vzdělávání v České republice, 2008

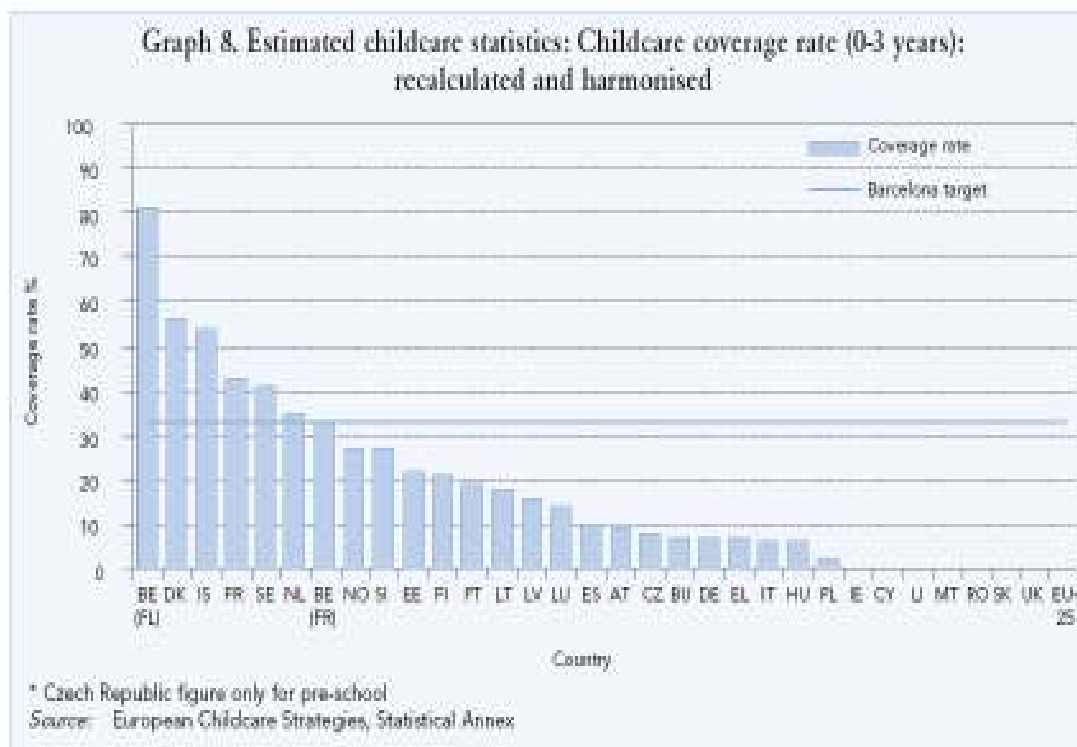
Počet živě narozených dětí v letech 2001-2006

Vlastní graf, zdroj dat: ČSÚ, Pohyb obyvatelstva - měsíční časové řady, 2008

Příloha č. 9 :

Pokrytí péče o děti 0-3 let

Zdroj: EGGSIE, 2005, (původní zdroj: European Childcare Strategies, Statistical Annex)

Příloha č. 10:

Rozhovor se zřizovateli

(Krátký rozhovor se zaměstnankyní obecního úřadu Třebosko Marií Šedivou, 3.11.2008)

Co si myslíte, že je hlavním motivem zřizovatelů zařízení péče o předškolní děti?

„Už delší dobu pracuji na obecním úřadu v obci, kde bydlím. Obec se nejednou potýkala s otázkou udržení provozu mateřské školy a usilovala o to, aby byla školka v obci zachována. Důležité je, aby v obci mateřská škola existovala a to především z toho důvodu, aby se vyhovělo rodičům, kteří jsou zároveň i občany obce. Rodiče služby mateřské školy uvítají zejména, když se navrací po mateřské dovolené do zaměstnání“

Jednotlivé obce tedy zřizují mateřské školy kvůli tomu aby vyhověli potřebám občanů?

„Ano, hlavním zájmem obce jsou totiž spokojení občané, ale především i obec, která se rozvíjí. Tím, že existují v obci takové služby, které poskytují péči o předškolní děti, přidává obci na hodnotě. Lidem se tam lépe žije a mladé rodiny preferují žít v místě, kde jsou služby péče o předškolní děti k dispozici. Do této obce se pak rodí více dětí a obec nevymírá.“

Příloha č. 11:

Přepis rozhovorů s rodiči malých dětí, které jsem provedla v období od 28.10.- 4.11.2008

Rodič č. 1: Jana, samoživitelka na mateřské dovolené. Matka 2 dětí (6 a 3 roky).

Žije na vesnici.

1. Jakou pomoc s péčí o předškolní děti plánujete využívat při vykonávání vašeho zaměstnání?

Pravděpodobně asi mateřskou školku.

2. Z jakého důvodu jsou pro vás tyto formy pomoci výhodné?

Nevím o jiné formě pomoci, kterou bych mohla využívat

3. Jak často si vzájemně pomáháte s přáteli v péči o děti?

S kamarádkami si tedy příliš s péčí o děti nepomáháme, každá máme se svými dětmi práce dost, tak si ji vzájemně ještě nepřidáváme. Spíš hodně výjimečně.

4. Myslíte si, že je v místě vašeho bydliště a v České republice soukromé hlídání dětí k dispozici?

Obecně určitě ano, myslím že pokud má člověk na to peníze, není problém si někoho na hlídání dětí najít

5. Myslíte si, že je současné spektrum služeb péče o předškolní děti dostatečně široké?

No, to si právě moc nemyslím. Já můžu využívat jen mateřskou školku, na chůvu nemám peníze a jiná možnost mě nenapadá.

6. Přivítala byste jeho rozšíření? Pokud ano, které služby byste rád/a využívala?

Možná ano, ale záleželo by, o jaké služby by se jednalo a jak by byly finančně dostupné.

7. Je pro vás důležité, aby existovaly podmínky, které Vám umožní úspěšné sladění práce a rodiny?

Pro mne je to velmi důležité, pečuji o holky sama tak určitě.

8. Jaké aspekty musí služby péče o předškolní děti splňovat, abyste mohla dobře sladit vaše pracovní a rodinné role?

Otevírací hodiny zařízení , Provoz zařízení o letních prázdninách , Zda mají místo pro přijetí mého dítěte, Poplatky za služby, Vzdálenost zařízení od našeho bydliště a pak taky kvalita služeb, abych nevychovala zbytečně a aby se dítě něco nového naučilo.

9. nyní přistoupíme k podmínkám, které by jste potřebovala k dobrému skloubení práce a rodiny

- a. Od kolika do kolika hodin by mělo být ideálně zařízení péče o předškolní děti otevřené? 8-16:30

- b. Je pro Vás problém, pokud je o letních prázdninách zařízení péče o předškolní děti zavřené? *Zatím nevím, ale až nastoupím do zaměstnání asi bude.*
- c. Jaká výše měsíčních poplatků by byla podle vás za zařízení péče o děti ideální? *Žádná*
- d. Kolik jste ochotna maximálně za péči o své dítě měsíčně platit?
1000 Kč
- e. V jaké maximální vzdálenosti od místa Vašeho bydliště by mělo být zařízení umístěné?
- f. V jaké maximální vzdálenosti od Vašeho zaměstnání by mělo být zařízení umístěné?
3 km
- g. Jaké podmínky by mělo ještě zařízení péče o děti splňovat, které by Vám pomohly při výkonu vašeho zaměstnání?
Zatím nevím

10. Myslíte si, že jsou v České republice podmínky pro to, aby mohl rodič nastoupit do zaměstnání dříve, než jeho dítě dovrší věku tří let?

Moc ne, je málo jeslí a do školky dítě s plenkami nevezmou.

11. Plánovala jste nastoupit do práce než vaše dítě dosáhne tří let?

Ne, neměl by se o ně kdo starat.

12. Myslíte si, že je v ČR dostatek zařízení péče o děti mladších tří let?

Rozhodně ne.

Máte nějaké další připomínky k předškolním zařízením v České republice?

Měly by existovat dostupné služby bez ohledu na věk dítěte, jsou situace, kdy prostě člověku nic jiného nezbyvá, než jít do práce třeba, i když je dítěti jen jeden rok.

A taky možná, aby bylo víc typů služeb, které si mohu dovolit využívat, abych si mohla vybrat. V současné době je pro mě aktuální pouze mateřská školka.

Děkuji za rozhovor a váš čas.

Rodič č. 2: Pavel, pracující tatínek 2-letého Daniela, se kterým je na rodičovské dovolené maminka. Bydlí ve městě do 50tis. obyvatel

1. Jakou pomoc s péčí o předškolní děti plánujete využívat při vykonávání vašeho zaměstnání?

Zatím je s malým doma maminka, tak se stará o něho ona, ale až se i žena bude chystat do práce, plánujeme, že Daníka dáme do nějaké školky v okolí.

1. Z jakého důvodu jsou pro vás tyto formy pomoci výhodné?

Myslíme si že mateřská školka je pro dítě vhodná a to kvůli tomu, že se dostane do dětského kolektivu a naučí se různým novým věcem. Nechtěli bychom ho ale dát do soukromé školky, nějak těm státním důvěřujeme víc, co se týče výchovy dětí a dítě má podle mě i možnost přijít do styku s dětmi s různých vstev, což uznávám.

2. Jak často si vzájemně pomáháte s přáteli v péči o děti?

Občas si pomůžeme, ...no občas,....spíš je to výjimka, většinou se s manželkou nějak prostřídáme a když se to zrovna nehodí a oba musíme někam, kde nejde abychom si vzali malého s sebou, voláme většinou babičkám.

3. Myslíte si, že je v místě vašeho bydliště a v České republice soukromé hlídání dětí k dispozici?

Asi ano, ale nějak jsme to zatím nezjišťovali a ani neuvažujeme, že bychom ho v nejbližší době využili,.....preferujeme školku

4. Myslíte si, že je současné spektrum služeb péče o předškolní děti dostatečně široké?

Zdá se mi, že široké docela je, ..i když se teď často mluví o nějakých novinkách.....

5. Přivítal byste jeho rozšíření? Pokud ano, které služby byste rád využíval?

Asi ani ne, asi bychom je nevyužili.

6. Je pro vás důležité, aby existovaly podmínky, které Vám umožní úspěšné sladění práce a rodiny?

Pro mne ani tak ne, tohle byste se musela zeptat spíš manželky. I když,.....občas přijdu z práce a malej už spí, takže si ho ani pořádně neužiju, ale беру to tak, že někdo prostě rodinu živit musí.

13. Jaké aspekty ohledně konkrétních služeb péče o předškolní děti jsou pro Vás primárně důležité, když uvažujete o nástupu do zaměstnání?... Nebo jinak, jaké aspekty musí služby péče o předškolní děti splňovat, abyste mohl dobře sladit vaše pracovní a rodinné role?

Jé, tak to jste mne zaskočila, víte, že ani nevím. To je ale asi také otázka, na kterou by znala odpověď spíš manželka,...ale když tak nad tím přemýšlím, asi by pro mě bylo důležité, aby poskytovaly kvalitní péči o děti a abych tam mohl dát své dítě na tu dobu, co budu v zaměstnání.

7. Nyní přistoupíme k podmínkám, které by jste potřeboval k dobrému skloubení práce a rodiny

- a. Od kolika do kolika hodin by mělo být ideálně zařízení péče o předškolní děti otevřené? 8-17:00
- b. Je pro Vás problém, pokud je o letních prázdninách zařízení péče o předškolní děti zavřené? *Lepší by bylo kdyby zavřené nebylo, ale asi bychom to nějak vyřešili.*
- c. Jaká výše měsíčních poplatků by byla podle vás za zařízení péče o děti ideální? .....do 600 Kč za měsíc
- d. Kolik jste ochotna maximálně za péči o své dítě měsíčně platit?
Cca 1200 Kč
- e. V jaké maximální vzdálenosti od místa Vašeho bydliště by mělo být zařízení umístěné?
Ideálně hned u baráku,....ale jinak asi tak do 2 km
- f. V jaké maximální vzdálenosti od Vašeho zaměstnání by mělo být zařízení umístěné?

Do 10 km

- g. Jaké podmínky by mělo ještě zařízení péče o děti splňovat, které by Vám pomohly při výkonu vašeho zaměstnání?
To se asi ukáže až malej začne chodit do školky

8. Myslíte si, že jsou v České republice podmínky pro to, aby mohl rodič nastoupit do zaměstnání dříve, než jeho dítě dovrší věku tří let?

Nevím, ale tři roky mi přijdou tak akorát, možná že ale manželka by měla jiný názor,...pořád mluví o tom, jak už by se chtěla vrátit do zaměstnání, ale zatím nemá pro Danečka přes den hlídání.

9. Plánoval jste (plánovala vaše manželka) nastoupit do práce než vaše dítě dosáhne tří let?

Jojo, pořád plánuje,...ale asi nenastoupí

10. Myslíte si, že je v ČR dostatek zařízení péče o děti mladších tří let?

Nezdá se mi.

Máte ještě nějaké připomínky k předškolním zařízením v České republice?

Ani nemám.

Děkuji za rozhovor a váš čas.

Rodič č. 3: Zuzka, zaměstnaná maminka 4leté Klárky, úplná rodina, žije v Praze.

- 1. Jakou pomoc s péčí o předškolní děti plánujete využívat při vykonávání vašeho zaměstnání?**

Mateřskou školku, Klárka tam už chodí a líbí se jí.

- 2. Z jakého důvodu jsou pro vás tyto formy pomoci výhodné?**

Starají se tam dobře o děti, Klárka tam má spoustu kamarádů a školka není ani moc drahá.

- 3. Jak často si vzájemně pomáháte s přáteli v péči o děti?**

Moc ne, všechny moje kamarádky jsou dost pracovně vytížené a většina z nich zatím ještě děti nemá. Ve školce jsem se skamarádila s jednou maminkou, tak si občas pomáháme, že si navzájem vodíme děti do školky a přivádíme domů.

- 4. Myslíte si, že je v místě vašeho bydliště a v České republice soukromé hlídání dětí k dispozici?**

Tady v Praze určitě, spoustu lidí co znám takové hlídání využívá.

5. Myslíte si, že je současné spektrum služeb péče o předškolní děti dostatečně široké?

Nevím jestli dostatečně široké, ale mě zatím stačí.

6. Přivítala byste jeho rozšíření? Pokud ano, které služby byste rád/a využívala?

Nevím, zaleželo by co by to bylo. Zatím mě nic nenapadá.

7. Je pro vás důležité, aby existovaly podmínky, které Vám umožní úspěšné sladění práce a rodiny?

No to rozhodně ano.

8. Jaké aspekty musí služby péče o předškolní děti splňovat, abyste mohla dobře sladit vaše pracovní a rodinné role?

Asi hlavně to, aby mi vyhovovala otevírací doba a aby byla školka blízko a dostupná.....no a také aby se tam o děti staraly hodné paní učitelky, abych věděla, že jsou takové služby kvalitní

9. nyní přistoupíme k podmínkám, které by jste potřebovala k dobrému skloubení práce a rodiny

h. Od kolika do kolika hodin by mělo být ideálně zařízení péče o předškolní děti otevřené? *8-17:00*

i. Je pro Vás problém, pokud je o letních prázdninách zařízení péče o předškolní děti zavřené? *Není, Klárka chodí do jiné školky, kde mají otevřeno.*

j. Jaká výše měsíčních poplatků by byla podle vás za zařízení péče o děti ideální? *Cca 700 Kč/měsíc*

k. Kolik jste ochotna maximálně za péči o své dítě měsíčně platit? *1000 Kč*

l. V jaké maximální vzdálenosti od místa Vašeho bydliště by mělo být zařízení umístěné? *Do 1 km*

m. V jaké maximální vzdálenosti od Vašeho zaměstnání by mělo být zařízení umístěné? *Cca 15 km*

n. Jaké podmínky by mělo ještě zařízení péče o děti splňovat, které by Vám pomohly při výkonu vašeho zaměstnání? *Nic jiného už mne nenapadá.*

10. Myslíte si, že jsou v České republice podmínky pro to, aby mohl rodič nastoupit do zaměstnání dříve, než jeho dítě dovrší věku tří let?

Jisté podmínky jsou, ale obecně je asi jeslí a jiných podobných zařízení málo, my jsme měli štěstí, že máme jesle blízko a Klárka tam mohla chodit, ...ale asi v menších městech to může být problém, kamarádka, která je z malé vesnice tohle zrovna teď řeší a moc úspěšná není.

11. Plánovala jste nastoupit do práce než vaše dítě dosáhne tří let?

Ano, a nastoupila jsem.

12. Myslíte si, že je v ČR dostatek zařízení péče o děti mladších tří let?

Myslím si, že není,..... my jsme měli asi jen prostě štěstí.

Máte nějaké další připomínky k předškolním zařízením v České republice?

Nemám.

Děkuji za rozhovor a váš čas.

Příloha č. 12:

Počet jeslí a míst v roce 2005 podle krajů

	počet zařízení	počet míst v jeslích
Hlavní město Praha	9	351
Středočeský kraj	3	96
Jihočeský kraj	2	90
Plzeňský kraj	4	73
Karlovarský kraj	0	0
Ústecký kraj	10	263
Liberecký kraj	1	50
Královéhradecký kraj	4	139
Pardubický kraj	1	18
Vysočina	3	65
Jihomoravský kraj	3	110
Olomoucký kraj	3	100
Zlínský kraj	7	177
Moravskoslezský kraj	4	139
Česká republika	54	1 671

Pozn.: Stav k 31.12.2005.

Zdroj: Kuchařová, Svobodová 2006 (původní zdroj: ÚZIS, Síť zdravotnických zařízení 2005)

Příloha č. 13:

Rozhovor se zástupkyní ředitele Mateřské školy Bratří Čapků

Jakým způsobem může ředitel mateřské školy ovlivnit míru vstřícnosti předškolního zařízení k zaměstnaným rodičům?

Ředitel školy se snaží většinou zaměstnaným rodičům vyhovět v otevírací době. Pokud většina rodičů požádá o prodloužení otevírací doby mateřské školy, ředitel může na základě svého uvážení těmto požadavkům vyhovět. Mimo to se ředitel školky může dbát na zjišťování zájmu rodičů o služby mateřské školy během prázdnin. Řada školek je totiž o prázdninách zavřená, což by pro zaměstnaného rodiče mohlo znamenat problém se zajištěním péče o své dítě.

Znamená to tedy, že pokud mají rodiče zájem o služby mateřské školy i o prázdninách, ředitel to umožní?

Dá se říci, že ano, i když by byla školka, kterou dítě pravidelně navštěvuje o prázdninách zavřená, ředitel (nebo učitelky) pak většinou rodiče, kteří mají prázdninové služby zájem, informuje o možnostech využití jiné školky, která zrovna v provozu je.

Je ještě něco čím může ředitel míru vstřícnosti k zaměstnaným rodičům ovlivnit?

Ano, ředitel také může ovlivnit výši poplatků za školky,.....i když většinou je to trochu problém, protože zřizovatelé většinou dávají řediteli ohledně výše poplatků jistá doporučení, kterými se ředitel často řídí. Co mě ještě napadá,.....ředitel může také umožnit rodičům předškolních dětí flexibilitu ohledně času, kdy mohou rodiče během dne své dítě do školky přivést a kdy si ho mohou ze školky odvést. Ředitelé jsou v tomto ohledu většinou benevolentní a po předchozí domluvě mohou rodiče během otevíracích hodin své dítě přivést a odvést podle toho jak jim to vyhovuje.

Příloha č. 14:

Emailová korespondence s paní psychologkou Věrou Pickovou, PPP

Semily

Na otázku „Jaký vliv může mít nespokojenost rodičů se svým pracovním životem na děti a na jejich partnerský život?“ mi paní PhDr. Věra Picková odpověděla takto:

1. Vývoj dítěte je ovlivněn všemi pozitivními i negativními faktory. To, zda jejich dopady ovlivní formování dětské osobnosti zásadně nebo nevýznamně, se odvíjí od celkového kontextu prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Nespokojenost rodičů v zaměstnání může být kompenzována silou jejich osobnosti, dobrými vztahy v rodině, seberealizací v jiných oblastech života. Ale také se může negativně promítat do jejich chování, což děti samozřejmě reflektují a může to za určitých okolností mít na jejich vývoj vliv. Většinou negativní, ale i pozitivní si umím představit, protože ve vztazích není nikdy nic černobílého ani lineárně kauzálního. Takže sečteno a podtrženo: může, ale nemusí.

2. Partnerský život se samozřejmě odvíjí nejen od toho, jaký mají partneři vztah ke svému protějšku, ale i od toho, jaký mají vztah k sobě samým. Nespokojenost se svojí vlastní osobou má rozhodně vliv na to, jak se člověk chová ke svému okolí. Pokud partner dokáže porozumět motivům chování svého se sebou nespokojeného partnera nebo dokonce, je-li ochoten a schopen mu pomoci, může to partnerský život posílit. Pokud ne, může vzniknout velké množství nedorozumění, která neprospívají žádným vztahům, tedy ani partnerským.